

KIRJASTOTILA JA KIRJASTONKÄYTTÖ VUOROVAIKUTUKSESSA

Venla Valkama

Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Informaatiotutkimus ja interak-
tiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2018

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia kirjastotilan ja kirjastonkäytön yhteyttä ja vuorovaikutusta toisiinsa nähden. Siinä pyrittiin selvittämään, miten kirjastotilan arkkitehtuuriset muutokset kuvastavat kirjastonkäytön muutosta 2010-luvulla. Tutkimuksella haluttiin tietää, onko kirjastotila muuttunut kirjastonkäytön muutoksen myötä ja ylipäättään missä määrin voidaan sanoa kirjastonkäytön muuttuneen 2010-luvulle saavuttaessa. Tällä tavalla pystyttiin myös tutkimaan tilan ja käytön keskinäistä suhdetta ja niiden vaikutusvaltaa toisiinsa. Kirjastotilan ja -käytön kehitystä tutkittiin aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla, johon kuului esimerkiksi Hanna Aaltosen tutkimus kirjastotilan kehityksestä ja Oldenburgin, Elmborgin ja Milgromin käsitykset kirjastonkäytön eri puolista ja kolmanesta paikasta. Tutkielman empiirinen osuus toteutettiin teemahaastatteluina kolmessa tamperelaisessa kirjastossa, Tesomalla, Lielahdessa ja Tampereen pääkirjastossa Metrossa keväällä 2018.

Tutkimus osoitti, että kirjastotilan arkkitehtuuriset muutokset kuvastavat kirjastonkäytön muutosta. Kun kirjastonkäyttöön nykyään kuuluvat sekä oleskelu, pelailu että rento lukeminen kirjastossa, kirjastotila on muuttunut avoimemmaksi, viihtyisämmäksi ja asiakkaiden haluja paremmin huomioivaksi. Tietysti käyttö muuttuu myös tilan tarjoamien mahdollisuuksien myötä, joten muutokset vaikuttavat toisiinsa.

Aiempi tutkimus ja haastattelut osoittivat, että kirjasto on liikkumassa tutkimuksen suosittelemaan suuntaan ja pyrkii koko ajan asiakaslähtöisemmäksi, kutsuvammaksi ja sosiaalisemmaksi oppimisen keskuksiksi. Tärkeimpiä tuloksia on se, että kirjastotila ja kirjastonkäyttö ovat muuttuneet 2010-luvulle saavuttaessa. Tämä näkyy tutkimuksen juuri rakennettujen tai remontoitujen esimerkkikirjastojen suunnittelussa ja sisustuksessa selkeästi. Nousevana trendinä on myös kirjastojen rakentaminen muiden palvelujen yhteyteen hyvinvointikeskuksiin.

Avainsanat: kirjastot, kirjastotila, kirjastonkäyttö, kolmas paikka, kirjastosuunnittelu, kirjastokehitys

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN KEHYS	3
2.1	Kirjastotila	3
2.2	Kirjastonkäyttö	4
2.3	Kolmas paikka	5
2.4	Inspiroivat aihepiiristä aiemmin tehdyt Pro gradu -tutkielmat.....	6
3	KIRJASTOTILA JA KIRJASTONKÄYTTÖ TUTKIMUKSESSA	7
3.1	Kirjastotilan historiaa	7
3.2	Kirjastotila sosiaalisena paikkana.....	12
3.3	Kirjastotilan monet kasvot.....	17
3.4	Kirjastonkäyttö tutkimuksessa.....	20
3.5	Mielikuvia kirjaston tulevaisuudesta	23
3.5.1	1970-luvun käsitys kirjaston tulevaisuudesta	24
3.5.2	IFLA:n seminaareissa esitettyjä ajatuksia kirjastotilan muutoksesta 1987–2003	24
3.5.3	Uudenlainen kirjasto 2005–2015	33
4	TUTKIMUSMETODI	40
4.1	Haastattelututkimus	40
4.2	Kohdekirjastot	41
4.2.1	Tesoman kirjasto	41
4.2.2	Pääkirjasto Metso	42
4.2.3	Lielahden kirjasto	42
5	TUTKIMUS	43
5.1	Tutkimuskysymys.....	43
5.2	Aineistonkeruu	44
5.3	Aineiston analyysi	45
6	TUTKIMUSTULOKSET	47
6.1	Kirjastotilan muutos	47
6.1.1	Muutos tilassa	47
6.1.2	Inspiraatio muista kirjastoista.....	52
6.1.3	Kirjastoammattilaisten osallistuminen suunnitteluprosessiin.....	54
6.2	Kirjastonkäyttö	55
6.3	Muut tapahtumat kirjastossa.....	58
6.4	Asiakkaiden oleskelu kirjastossa	61
7	YHTEENVETO	66
7.1	Keskustelua.....	66
7.2	Luotettavuus ja eettisyys	68
7.3	Jatkotutkimuksesta	69
	LÄHTEET	71
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kirjaston tulevaisuus on tiukasti kiedottu *kirjastotilan* ja *kirjastonkäytön* väliseen vuorovaikutukseen. Ne luovat kokonaisvaltaisesti kirjastossa käynnin kokemuksen. Kirjastotila on paikka, jossa kirjastonkäyttö mahdollistuu ja sitä tapahtuu. On siis erittäin tärkeää kirjaston toiminnan näkökulmasta, onko kirjastotila helppokäyttöinen, viihtyisä ja kaikin tavoin miellyttävä asiakkaalle, jotta kaikenlainen kirjastonkäyttö onnistuu tilassa. Tutkimuksessa on tärkeää perehtyä kirjastoon tilana ja sen käyttöön, koska ne määrittelevät asiakkaan asenteen ja suhteen kirjastoon. Tämä tutkimus keskittyy myös kirjastotilan ja käytön kehitykseen, koska näin voi tarkastella kirjaston kehityskaarta ajan saatossa ja ennustaa sen tulevaisuuden näkymiä.

Tässä tutkielmassa ajatellaan kirjastotilaa fyysisenä paikkana, jossa kirjastonkäyttö tapahtuu. Tavoitteena on selvittää kirjastotilan perusluonne. Tutkimuksessa esitellään peruskäsitteet kirjastotila, kirjastonkäyttö ja *kolmas paikka*, mutta ne myös koko ajan rakentuvat tutkimusprosessin aikana. Näkökulma kirjastotilaan on konkreettinen, mutta kohteena on tilan tarjoamat mahdollisuudet. Tutkimus ei siis vain keskity tilaan arkkitehtuurisesti, vaan tilan sosiaaliset mahdollisuudet ovat myös keskeisiä.

Yksi olennainen kirjastonkäytön aspekti on tapahtumat, jotka järjestetään kirjastossa, koska ne ovat osa kirjastotilan käyttöä ja näin tilankäyttöä on laajennettu. Jotta voi oikeasti ymmärtää kirjaston muutoksia arkkitehtuurisena tilana, pitää ottaa huomioon kirjaston monipuolistetut tarkoitukset. Rajauksena on kuitenkin kirjastonkäytön perusluonne, mikä tarkoittaa sitä, että tutkitaan kirjastonkäyttöä eikä pelkästään kirjastotilan käyttöä. Kirjastonkäyttö riippuu paljon siitä, minkälaisia palveluja tietty kirjasto tarjoaa. Tutkimus hahmottaa nykyaikaisen kirjastonkäytön mahdollisuuksia modernissa tilassa.

Kirjastonkäyttö halutaan tehdä asiakkaalle mahdollisimman helpoksi ja hauskaksi, joten on tärkeää tietää miten tilaratkaisut kuvastavat kirjaston muuttuvaa luonnetta vai muuttuvatko tilat ollenkaan, vaikka käyttö muuttuu ja päinvastoin. On tärkeää tietää, mitkä asiat vaikuttavat kirjastonkäyttöön ja kirjastoon tilana. Kuvastavatko tilan muutokset yleensäkin kirjastonkäytön muutosta? Onko muutoksilla jonkinlainen funktio kirjastotoimintaan ajatellen vai modernisoidaanko kirjastorakennuksia vain niiden ulkonäön takia? Nämä kysymykset ohjaavat tutkimusprosessia ja toimivat tutkielman punaisina lankoina.

Tutkimus keskittyy pääasiassa suomalaisiin kirjastoihin, mutta ottaa huomioon myös ulkomaiset kirjastot, mikäli niillä on ollut vaikutusta suomalaiseen kirjastomaailmaan. Tutkimuksen rakentajana on kolme tamperelaista kirjastoa, jotka on rakennettu tai remontoitu muutaman viime vuoden aikana. Kirjastokehityksen näkökulmasta tutkimuksessa otetaan huomioon sekä nykyaikainen esimerkkikirjasto että sen vanhempi versio.

Tutkielma rakentuu siten, että luvussa 2 määritellään syvällisemmin aiheelle tärkeät käsitteet: kirjastotila, kirjastonkäyttö ja kolmas paikka. Esitellään myös aihepiiriin liittyviä aiempia Pro gradu -tutkielmia. Tämän jälkeen luvussa 3 tutkitaan kirjastotilan ja kirjastonkäytön aiempaa tutkimusta ja tutustutaan tutkimusmetodiin eli haastattelututkimukseen luvussa 4. Seuraavaksi luvussa 5 esitellään sekä tutkimuskysymys, esimerkkikirjastot että aineistonkeruun eri vaiheet. Tutkimustuloksia analysoidaan luvussa 6. Lopuksi luvussa 7 pyritään luomaan yhdenmukainen näkemys teoriasta ja tutkimustuloksista, mietitään luotettavuutta ja pohditaan jatkotutkimusaiheita.

2 TEOREETTINEN KEHYS

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimukselle tärkeitä käsitteitä. Ensin esitellään luvussa 2.1. kirjastotilan käsite ja sitten luvussa 2.2 käydään läpi, mitä kirjastonkäyttö tämän tutkimuksen kannalta tarkoittaa. Luvussa 2.3. otetaan esiin kolmannen paikan idea ja erityisesti kirjasto kolmantena paikkana. Lopuksi luvussa 2.4. tutustutaan aihepiiristä aiemmin tehtyihin Pro gradu -tutkielmiin.

2.1 Kirjastotila

Kirjastotila voidaan määritellä sosiaaliseksi tai julkiseksi tilaksi, jossa vuorovaikutuksen kautta määritellään tilan tarkoitus ja tehtävä. Sitä kutsutaan myös kolmanneksi paikaksi kodin ja työn välissä. (Reijonen 1995; Oldenburg 2001, 2) Halusin tutkia kirjastotilaa julkisena paikkana, joka rajaa sosiaalisen tilan (Reijonen 1995).

Julkisella tilalla tarkoitetaan aluetta, joka on rajattu sosiaalisesta tilasta. Julkinen tila on yhteisesti perustettu ja ylläpidetty. Sosiaalinen tila on taas tila, joka yhteiskunnallisesti tuotettu ja historiallisesti rakennettu, johon vaikuttavat ”yhteiskunnan vallitseva ideologia, tuotantosuhteet ja yksilölliset ja yhteisölliset vuorovaikutuskäytännöt”. (Reijonen 1995, 67.) Sosiaalinen tila on mikä tahansa paikka, jossa vuorovaikutusta tapahtuu ja missä ihmiset tapaavat toisiaan. Reijonen kuvaa sosiaalista tilaa näin: ”Sosiaalinen tila ei ole julkisesti hallittavissa vaan ohjautuu ja jatkuvassa prosessissa”. (Reijonen 1995, 67.) Tilaa käyttävät ihmiset muokkaavat sitä.

Kirjastotilan voi siis juuri ymmärtää julkisena tilana, joka on osa sosiaalista tilaa. Tila luodaan tiettyä tarkoitusta varten, tässä tapauksessa kirjastoksi, ja se suunnitellaan siellä tehtävien toimintojen mukaan (Reijonen 1995, 73).

Kirjastotila on monipuolinen paikka, joten sen voi toteuttaa monella tavalla. Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista on määritellä eri tavat, joilla kirjastotilan voi ymmärtää. Kirjastotila suunnitellaan asiakkaita varten ja kirjastonkäyttöä helpottavaksi. Nykyajan vaatimukset ovat muuttaneet sitä, minkälainen tila kirjastotilan kuuluu olla.

2.2 Kirjastonkäyttö

Kirjastonkäyttö voi tarkoittaa laajimmillaan kirjastossa käyntiä, mutta sisältää myös kirjaston palveluiden käytön. Kirjastonkäyttö voi myös tapahtua etäkäyttönä, joten asiakkaan ei tarvitse olla fyysisesti läsnä. Kirjastonkäyttö voi siis tarkoittaa kirjastossa käyntiä (tehden muutakin kuin kirjojen lukua ja lainausta) mutta toisaalta kirjaston palveluiden käyttöä etänä. (Pihlaja 2004; Vakkari 1983b)

Vakkarin (1983b, 13–14) mukaan kirjastonkäytön voi ymmärtää kahdesta näkökulmasta:

- 1) ”Kirjastonkäyttö tarkoittaa sitä, että henkilö käy kirjastossa.”

Tämä on siis perinteinen tapa ymmärtää kirjastonkäyttö, jota tullaan tässä tutkimuksessa käyttämään. Tämä on myös kaikista laaja-alaisin tapa ymmärtää kirjastonkäyttö, mutta vain sen fyysinen käyttö. Henkilö astuu kirjaston ovesta sisään. Hän on kirjastonkäyttäjä.

Toinen Vakkarin (1983b, 13–14) näkökulma täsmentää edellistä määritelmää:

- 2) ”Kirjastonkäyttö tarkoittaa sitä, että henkilö käy kirjastossa ja käyttää ainakin yhtä kirjaston palvelumuodoista hyväkseen.”

Enää ei siis riitä, että henkilö menee kirjastotilaan. Hänen pitää joko lainata tai palauttaa kirjoja, käyttää verkkopalveluja tai hyödyntää jotenkin muuten kirjaston tarjoamia palveluja. Mikä tahansa palvelu käy tämän määritelmän mukaan. (Vakkari 1983b, 13–14.)

Kolmas määritelmä taas ehdottaa, että kirjastonkäyttö määräytyy sen palvelujen avulla. (Vakkari 1983b, 14). Kirjastonkäyttö käsitteenä kattaa kaiken kirjastossa tehdyn toiminnan. Siksi eri kirjastoissa kirjastonkäyttö on erilaista, koska kirjaston palvelut ja toiminnot ovat erilaisia.

Pihlaja (2004) on ammentanut Vakkarin (1983b) ajatuksia ja mieltää kirjastonkäytön olevan vieläkin lähtöisin kirjaston palvelujen tarjonnasta kiinni. Hänen mielestään Vakkarin ajatukset kirjastonkäytöstä 1980-luvulta pätevät suurelta osaa vieläkin, vaikka kirjasto on käytöltään muuttunut vuosien saatossa. Hän kokee Vakkarin määritelmän relevantiksi, koska ”suurin osa kirjastonkäytöstä eli sen palvelujen hyödyntämisestä tapahtuu toki yhä kirjastoissa, niin sanotusti paikan päällä”. (Pihlaja 2004, 47.)

2.3 Kolmas paikka

Kolmannessa paikassa ihmiset voivat rentoutua hyvässä seurassa säännöllisesti. Kolmannet paikat voivat olla kaikenlaisia paikkoja, jossa henkilö käy säännöllisesti ja lojaalisti. Kolmas paikka on tapaamis- ja seurustelupaikka, jossa ihmissuhteita pidetään yllä. (Oldenburg 2001.) Kirjastotila on yksi tällainen paikka. Kirjastoa kutsutaan myös koko kansan olohuoneeksi¹ (Yle Uutiset 2008; Karjalainen 2015; Kanerva 2018).

Yleensä kolmannet paikat ovat yhteisöllisen ja sosiaalisen elämän keskiössä. Tällaisia paikkoja ovat perinteisesti olleet amerikkalaisesta näkökulmasta karkkikaupat, limulähteet (pikaruokalatyyliiset), asekaupat ja miesten kapakat. Nykyaikaisia versioita ovat kahvilat ja kylpylät. (Oldenburg 2001, 3.) Kirjastosta on tullut ja tulossa myös kolmannen paikan yksi versio. Siellä harjoitetaan sosiaalista kanssakäymistä ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä. Se on vahvasti sosiaalinen paikka. Perinteisesti kolmannet paikat ovat pieniä, itsenäisiä ja paikallisia. (Oldenburg 2001, 4.)

Kirjasto on nyt muuttumassa muotoaan kolmanneksi paikaksi, mutta ei ehkä tee sitä perinteisessä mielessä. Vuorovaikutus ihmisten välillä on suuri ja olennainen osa jonkun paikan mieltämiseksi kolmanneksi paikaksi ja kirjasto täyttää tämän puolen. Kuitenkin kirjastot nykyään ovat suhteellisen suuria, kaupungin tai valtion omistamia rakennuksia. Toisaalta ne ovat keskellä yhteisöä, joten ne ovat paikallisia. Tämä myös lisää kolmannen paikan kokemusta.

Käsitykset kolmannesta paikasta muuttuvat ajan kanssa. Jos aiemmin kolmannet paikat olivat lähien kahviloiden ja muiden yhteisön julkisia paikkoja, nykyään kirjastot ja kirjakaupat valtaavat tilaansa alueelta omilla tilaratkaisuillaan (Elmborg 2011, 339). Kirjastot varsinkin pyrkivät muokkaamaan kirjastotilojaan asiakkailleen sopiviksi ja asiakkaita miellyttäväksi (Agosto, Pacheco Bell, Bernier & Kuhlmann 2015, 31–32).

¹ Yleisessä käytössä oleva fraasi, joka on lisääntynyt julkisuudessa kirjastoista puhuttaessa.

2.4 Inspiroivat aihepiiristä aiemmin tehdyt Pro gradu -tutkielmat

Löysin kolme minua kiinnostavaa Pro gradu -tutkielmaa, jotka ovat tutkineet kirjastonkäyttöä ja kirjastotilaa. Inspiraationi aiheeseen lähti Anette Karjalaisen gradusta *Omatomikirjastojen kirjastonkäyttö ja asiakastytyvyisyys* vuodelta 2016. Siinä Karjalainen määrittelee kirjastonkäytön Pihlajan (2004) ja Vakkarin (1983b) avulla, kuten minäkin tässä tutkimuksessa olen pitkälti pyrkinyt tekemään, koska aiheesta ei ole montaa tutkielmaa. Luin myös Minka Ryytyn gradun *Kirjastopalveluiden kehittäminen asiakaspalautteen avulla* vuodelta 2017, jossa myös käsiteltiin kirjastonkäytön määritelmää Pihlajan (2004) ja Vakkarin (1983b) kautta. Kun olin saanut käsityksen siitä, mitä kirjastonkäyttö piti sisällään, päätin itse myös ottaa kirjastonkäytön nykyisissä kirjastoissa aiheekseni. Sekä Karjalainen että Ryytty tutkivat kirjastonkäyttöä asiakastytyvyyden kautta (Karjalainen 2016, 1; Ryytty 2017, 5), kun taas itse halusin ottaa näkökulmaksi kirjastonkäytön fyysisessä kirjastossa käymisenä ja miettiä, kuinka paljon käydään kirjastossa paikan päällä ja kuinka kauan ollaan kirjastossa.

Halusin kuitenkin verrata kirjastonkäyttöä johonkin ja löysin Eeva Karhusen gradun *Tietoa ja elämyksiä – Miten kirjastotila tukee aineiston löytämistä* vuodelta 2014. Tästä sain idean miettiä kirjastonkäyttöä suhteessa kirjastotilaan. Karhunen tutkii gradussaan kirjastotilaa aineiston löytämisen kannalta, eli miten kirjastotila tukee aineiston löydettävyyttä, miten nopeasti aineiston voi paikantaa ja miten helppoa navigointi on tilassa (Karhunen 2014, 12). Itse halusin miettiä itse kirjastotilan kehitystä ja sen muuttumista suhteessa kirjastonkäyttöön. Näin aiheeksi muodostui kirjastonkäytön mahdollisen muutoksen vaikutus kirjastotilan kehitykseen.

3 KIRJASTOTILA JA KIRJASTONKÄYTTÖ TUTKIMUKSESSA

Tässä luvussa tehdään katsaus olemassa olevaan tutkimukseen kirjastotilasta ja kirjastonkäytöstä. Alaluvussa 3.1 katsotaan kirjastotilan historiaa. Siinä käydään läpi kirjastotilan kehityksen tärkeimmät vaiheet. Alaluvussa 3.2 käsitellään kirjastotilaa sosiaalisena paikana, jossa vuorovaikutus tapahtuu. Seuraavaksi alaluvussa 3.3 tutustutaan kirjastotilan moniin kasvoihin eli kuvaillaan millainen paikka kirjastotila voi olla eri kirjastoissa. Alaluku 3.4 kertoo kirjastonkäytön ymmärryksestä tutkimuskirjallisuudessa ja lopuksi alaluku 3.5 pohtii tulevaisuuden visioita ja erilaisia mielikuvia kirjaston tulevaisuudesta ajan saatossa.

3.1 Kirjastotilan historiaa

Nykyajan kirjastotila on muuttunut suuresti siitä ajasta kirjastolaitoksen alkuajoista. Tämä alaluku perustuu suurelta osilta Hanna Aaltosen lukuun ”Kirjavarastosta olohuoneeksi: yleisten kirjastojen tilojen historiaa” Ilkka Mäkisen teoksessa *Suomen yleisten kirjastojen historia* (2009) ja sen englanninkieliseen versioon, itsenäisenä kirjana julkaistuun *The Finnish Library Space – From stacks to living room: a history of the development of public library spaces in Finland* (2012). Alaluvussa keskitytään Aaltosen tutkimukseen, koska Aaltonen on tehnyt todella kattavan ja yksityiskohtaisen katsauksen Suomen yleisten kirjastojen tilojen historiaan ja tästä oli helppo myös itse syventyä aiheeseen. Keskittyminen Aaltoseen johtuu myös siitä, että hän on ainoita tutkijoita, joka on tutkinut kirjastotiloja 1800-luvun Suomesta nykypäivään asti.

Aaltonen (2012) kutsuu kirjastotilan muutosta käsittelevää lukua nimellä ”From the Church Vestry to a Shopping Centre” tai vuoden 2009 suomenkielisessä painoksessaan ”sakastista Selloon”. Tämä kuvastaa kirjastotilan suurta muutosta Suomessa 1800-luvulta nykypäivään. Kirjastotila on syntynyt kirjaston tarpeiden mukaan ja myös muuttunut näiden tarpeiden mukana. Oikeasti kirjaston tarpeet otettiin huomioon kirjastotilan suunnittelussa vasta 1960- ja 1970-luvuilla, kun kirjastostandardit syntyivät (Aaltonen 2012, 172). Sitä ennen kirjastotilan suunnittelijat ovat lainanneet suunnitelmia muualta tai itse

visualisoineet tilan (Aaltonen 2012, 171). 1960-luvun jälkeen voidaan alkaa puhua kirjastotilan suunnittelusta sen nykyisessä merkityksessä, systemaattisesti standardeja seuraten ja kirjastohenkilökunnan huomioon ottaen.

Aaltosen (2009) mukaan 1800-luvun puolivälissä yleisissä kirjastoissa Yhdysvalloissa alettiin katsomaan tilaa asiakkaan näkökulmasta, eikä niinkään kirjoja keräilevän kirjastotohoitajan näkökulmasta (Aaltonen 2009, 477). Näin tarvittiin enemmän yleisiin kirjastoihin sopivia tilaratkaisuja, koska aiemmin mallia oli otettu ajan tieteellisistä kirjastoista. Tämä ajatusmalli sai alkunsa Bostonista. (Aaltonen 2009, 477.)

Myös 1800-luvun puolivälissä teollistumisen myötä kirjastot alkoivat saada omia kirjastorakennuksiaan Suomessa. Osittain tämä johtui ”kaupunkien taloudellisista ja hengellisistä edellytyksistä”, jotka pakottivat innovaatioihin. Aaltosen (2009, 487) mukaan kirjastoja perustettiin Suomen työväestön sivistämiseksi. Esimerkiksi Helsingin ja Turun kansankirjastot perustettiin 1859–1860 ja saivat kirjastotalot noin 20–30 vuotta perustamisen jälkeen. Amerikkalainen kirjastoideologia oli vahvoilla Suomessa ja sen public library -ideaali oli esikuvana Suomen yleisille kirjastoille ja niiden rakennuksille. (Aaltonen 2009, 487.)

Ennen omien kirjastotalojen tuloa Suomessa katsottiin, että kunnan omat tilat olivat paras sijainti kirjastolle. Monet kirjastot muuttivat kaupungintalolle. Se oli parempi ratkaisu kuin aiemmat asuin- tai liiketilat, mutta yleensä tilaa oli vähän ja kirjat erotettiin lainaajista, kuten aiemmin mainittiin. (Aaltonen 2009, 488; Aaltonen 2012, 35.) Tungos saattoi olla ongelma, koska lehtilukusalien käyttö oli 1800-luvun lopulla hyvin suosittua. Omien, kirjastolle suunniteltujen tilojen saanti auttoi paljon tungoksen estossa, koska omat kirjastotilat olivat niin paljon suurempia. Esimerkiksi Vaasassa oli kirjastossa tilaa 4300 kirjalle, kun taas uusissa Helsingin Kansankirjaston tiloissa oli tilaa 50 000 kirjalle ja toinen 50 000 kasvunvaraa. (Aaltonen 2009, 487–489.) Tilan määrä kirjoille ja ihmisille siis kasvoi huomasti omien tilojen saannin jälkeen. Se, että tilat suunniteltiin nimenomaan kirjaston käyttöön, auttoi paljon kirjastonkäytössä.

Suljetuista hyllyistä siirryttiin avohyllysystemiin, joka salli jokaisen valita sen kirjan, jonka halusi. Avohyllysystemiä ja viihtyisää kalustusta suositteli Helle Cannelin (Kannila) kirjasto-oppaassaan vuonna 1922. (Aaltonen 2009, 514.) Kirjastonhoitajien valta kirjojen valinnassa myös laski. Tämä näkyy uudempien kirjastojen arkkitehtuurisissa rat-

kaisuissa. (Aaltonen 2012, 24.) Valvonta ja tarkkailu olivat iso osa kirjastokulttuuria pitkälle 1900-luvulle. Ajan rakennussuunnitelmissa näkyi selvästi, että käynti kirjastoon oli keskellä olevan lainaustoimiston vierestä, josta voitiin tarkkailla asiakkaita (Aaltonen 2009, 514). Kirjastotila oli avoin, jotta lainaustiskiltä näki kaikkialle kirjastoon amerikkalaisten Carnegie-kirjastojen tyyliin (Aaltonen 2012 & 2009, 172, 514). Tämä oli sen takia, että kirjastonhoitaja näkisi kaikkialle kirjastossa. Lainaustiski toimi huoneen keskipeiteenä. Nykyään panostetaan siihen, että kirjastossa autetaan ja kaikki viihtyvät siellä. Asiakkaiden tarkoituksia ei enää tarkkailla.

Sodanjälkeinen rakentaminen 1950-luvulla innoitti taas kirjastojen tilauudistuksiin, koska kaikkea muutakin rakennettiin. Helle Kannilan seuraaja valtion kirjastotoimiston johtaja Mauno Kanninen kehotti kirjastonhoitajia osallistumaan näiden tilojen suunnitteluun, eikä vain jättämään vastuuta rakennuksesta arkkitehdeille. Kirjastonhoitajat tiesivät, minkälaisia tiloja kirjastojen kokoelmat ja käyttäjät tarvitsivat, joten heidät tuli ottaa mukaan suunnitteluun. Kannisen mielestä kaikenlainen kirjastotilojen suunnittelu piti rakentaa uudelle toiminnalliselle pohjalle, jossa ”kirjastonhoitajalla oli tulevaisuuden visio”. (Aaltonen 2009, 541.) Sodan jälkeisestä vähävaraisuudesta huolimatta Kirjastolehdestä raportoitiin 1950-luvulla noin 70 eri kirjastohankkeesta. Niitä oli siis paljon, mutta ne olivat myös pieniä suurimman osan aikaa, 40 neliömetristä 400 neliömetriin ja vain kahta kirjastorakennusta, Lauritsalan kauppalankirjastoa ja Säynätsalon kunnankirjastoa, voi kutsua arkkitehtuurisesti merkittäviksi. (Aaltonen 2009, 543.) Kuitenkin kirjastojen vilkas rakentaminen kertoo meille, että ne olivat tärkeä osa sodanjälkeistä uudelleenrakennusta ja kehitystä.

1950-luvulla arkkitehtuurisesti suosittiin avointa, väliseinätöntä tilaa. Valvonta oli keskiössä, kaikkia asiakastiloja pystyi valvomaan lainaustiskiltä. Esimerkiksi Lauritsalan Kirjastossa tilat oli jaettu kolmeen osaan, joista keskeiset toiminnot olivat sisääntulotasolla. (Aaltonen, 2009, 543.) Arkkitehdit koettivat korostaa helppokäyttöisyyttä ja kodikkuutta kirjaston suunnitelmissa. Lauritsalan kirjasto toteutti tanskalaista perhekirjaston ihanetta. Lasten ja aikuisten lukutilat olivat tarkoituksella suunniteltu toistensa läheisyyteen, jotta äidit pystyivät viettämään enemmän aikaa kirjastossa lastensa kanssa. (Aaltonen, 2009, 545.) Mauno Kanninen itse toimi Lauritsalan kirjaston suunnittelussa kirjastoasiantuntijana (Aaltonen, 2009, 546). Vuonna 1950 Kanninen ajatteli, että kirjastotilan seinätilaa tuli hyödyntää amerikkalaiseen tapaan. Lattialle sijoitettujen vapaiden hyllyjen sijasta ikkunattomille seinille sijoitettiin hyllyt. Näin amerikkalainen kirjastokulttuuri

vaikutti Suomessa 1950-luvulla. Avoin tila keskilattialla oli tärkeää. Kuitenkin suomalaiset kirjastot olivat sen verran pieniä, että toista amerikkalaista ideaalia, maisemaikkunariviä, ei voitu toteuttaa monissa kirjastoissa tilan puutteen vuoksi. Joissakin kirjastoissa ”näyteikkunarivi” korvattiin yhdellä suurella maisemaikkunalla. Näin tapahtui esimerkiksi Lauritsalan kauppalankirjastossa. (Aaltonen 2009, 574–575.)

Funktionaalisuus ja käytännöllisyys olivat 1960- ja 1970 -lukujen kirjastotilojen suunnittelufilosofia. 1960-luvun funktionaalisuus pakotti arkkitehdit suunnittelemaan kirjastotiloja kirjastojen toiminnan ja palvelujen kautta. Avoimen tilan suunnitteluperiaate oli vieläkin ideaali. (Aaltonen 2012, 172.) 1960-luvulla hyödynnettiin samoja suunnitteluratkaisuja kuin 1950-luvullakin, varsinkin Alvar Aallon suunnittelemissa kirjastoissa. Keskeinen lainaustiski ja hyllyt seiniä pitkin olivat siis vieläkin suosiossa. Parvi ja niin sanottu kirjastokuoppa olivat myös suosittuja ajan rakennustyyliä. Nyt kuitenkin kirjastot piti sijoittaa keskellä vilkasta kaupunkimaisemaa, ainakin Seinäjoen ja Rovaniemen kirjastojen tapauksissa. (Aaltonen, 2009, 554.) Suorakaiteen muodot ja viuhkamaiset lukusalit olivat yleisiä kirjastosuunnittelussa, koska tilaa pystyi jakamaan ja silti valvomaan. Maisemaikkunat lukusaleissa toivat viihtyvyyttä ja luontoa kirjastoon. (Aaltonen, 2009, 558–559.)

Maisemakirjaston idea kiehtoi suunnittelijoita paljon 1970-luvulla. Esimerkiksi Kouvolan kirjasto sai lasikaton, jota toteutti ajatusta tuoda luontoa sisään (Aaltonen, 2009, 567). Estetiikkaa kirjastosuunnittelussa aloitettiin korostaa kirjaston toiminnallisuuden ohella (Aaltonen, 2009, 568). Ajattelu avoimuudesta ja ”viihtyvyydestä ja elämyksellisyydestä” levisi Amerikasta 1970-luvulla myös Suomeen (Aaltonen, 2009, 573).

1980-luvulla aloitettiin uudestaan suuressa mittakaavassa rakentamaan kirjastoja, samoin tavoin kuin niitä oli rakennettu 1950-luvulla. Suomi oli taas taloudellisesti hyvässä asemassa ja 1980-luvulla rakennettiin yli 200 kirjastoa. (Aaltonen 2009, 580.) Uudet kirjastotilan suunnitteluideat nostivat päätään ja ideaali muutti muotoaan. Kirjastot suurenivat ja tilamitoitukset muuttuivat tilan mukana. (Aaltonen, 2009, 581.) Jyväskylään (1980), Vantaalle (1982), Ouluun (1982), Hämeenlinnaan (1983), Tampereelle (1986) ja Helsinkiin (1986) rakennettiin kokonaan uudet kirjastotalot. Varsinkin Tampereen ja Helsingin kirjastot edustavat kirjastotilan uutta aikakautta 1980-luvulla. 1970-luvun ihanne oli ollut rakentaa horisontaalisesti. 1980-luvulla sai jo rakentaa persoonallisesti ja ilman yleisiä kaavoja.

Esimerkiksi Tampereen pääkirjasto Metso oli Raili ja Reima Pietilän hyvin yksityiskoh-
taisesti suunnittelema rakennus (Aaltonen 2009, 582–583), jossa kupoli luo valoa ja ava-
ruutta ja itse kirjasali on avara, vapaamuotoinen tila. Se on Tampereen asukasmäärän
huomioon ottaen suhteellisen ahdas tila (6257 m²) (Aaltonen 2009, 584–585). Kirjasto
on kuitenkin monimuotoinen tila, joka mahdollistaa tehokkaan käytön. Aaltonen (2009)
kuvaava kirjastotilaa näin: ”Onnistunutta julkista tilaa onkin luonnehdittu niin, että sen tulee
olla riittävän neutraali ja symbolisesti latautunut, mutta sen ei pidä olla toiminnallisesti
liian räätälöity. Yleinen kirjasto on ennen muuta kirjaston käyttäjien, asiakkaiden tila ja
kohtauspaikka. Asiakkaiden näkökulmasta funktionaalisuus onkin erilaista kuin kirjas-
tonhoidon näkökulmasta”. (Aaltonen 2009, 586). Pääkirjasto Metso siis täyttää nämä eh-
dot, koska se on hyvin suosittu sen tiukkuudesta huolimatta. Helsingin pääkirjasto oli
myös pienialainen ja sen asiakastilat ovat kaikki pääasiassa jalankulkijatasolla, mutta
siellä on myös piazza ja vesiallas (Aaltonen 2009, 586). Innovatiivinen suunnittelu sai
alkunsa siis 1980-luvulla.

2000-luvulle saapuessa, ja 1990-luvun tietoteknisen kehityksen jälkeen, suomalaiset kir-
jastotilat alkoivat saavuttaa pinta-alasuosituksiaan. Kirjastoissa on tarpeeksi neliömetrejä
asukasmäärään nähden. Myös tilojen joustavuus on noussut esiin 2000-luvulle saavutta-
essa. Halutaan tiloja, joiden käyttötarkoituksia voi helposti muuttaa. Muutoksen halu tu-
lee sekä kirjastotilojen ”toiminnallisista muutoksista että rakennuksen teknisestä vanhen-
nuksesta”. (Aaltonen 2009, 593.) Muutoksen tarve ilmaantuu kirjastoissa noin 20 vuoden
välein. Kuitenkin käytännössä, taloudellisten syiden takia, perusteelliset muutokset ta-
pahtuvat yleensä paljon myöhemmin kuin niille olisi tarve. Esimerkiksi Helsingin kau-
punginkirjasto uusittiin ensin 30 vuoden päästä ja huonommassa tapauksessa 75 vuoden
päästä viimeisistä korjauksista ja muutoksista. (Aaltonen 2009, 593.)

2000-luvulla kirjastoja on aloitettu suunnittelemaan kirjaston aktiivikäyttäjille. Odotukset
ovat myös kasvaneet. Isoja, pysyviä tila- ja kalusteratkaisuja on aloitettu välttää rakenta-
misessa tai niitä on aloitettu purkaa. Esimerkiksi isojen lainaustiskien tilalle on tullut asi-
akkaille lainauslaitteita ja yksilöllisiä palvelupöytiä, kuten Helsingissä tehtiin vuonna
2007. Tilat myös jaettiin ”olohuoneeseen”, ”työhuoneeseen”, ”hengailumestaan” ja ”sa-
tusoppeen”. (Aaltonen 2009, 594.) Tämä kertoo paljon ajatuksien muutoksista kirjastoti-
loihin liittyen ja varsinkin ”olohuone” viittaa vahvasti kolmannen paikan käsitteeseen
(kts. s. 5).

Kirjastoihin on suunniteltu viime aikoina paljon kaupunkimaisemaan viittavia elementtejä, kuten kirjastokatuja, kirjastotoreja, piazzoja, ja kortteleita. Kirjastoja ollaan alettu sijoittaa ostoskeskuksien yhteyteen. Kirjastosta on 1980-luvulta lähtien vähitellen tullut asiakkaiden oleskelupaikka ja heidän niin sanottu olohuoneensa. (Aaltonen 2009, 604–605.) Kirjaston uusi paikka ostoskeskuksessa vain lisää kirjastotilojen rentoa ja sosiaalista tunnelmaa.

Blackin ja Dahlkildin (2011, 2) mukaan fyysinen kirjastorakennus ei suostu poistumaan yhteiskunnasta. Vaikka informaatioyhteiskunta siirtää koko ajan tietoa Internetin puolelle ja etäkäyttö yleistyy, silti viime vuosikymmeninä on sijoitettu paljon rahaa kirjastojen rakennukseen. Painotettu on juuri kirjastorakennuksia, jotka ilahduttavat asiakkaitaan. (Black & Dahlkild 2011, 2.) Viihtyisillä kirjastotiloilla koetetaan houkutella asiakkaita käymään kirjastossa. Black ja Dahlkild toteavat, että toisin kuin voisi luulla, tietokone ei ole syrjäyttänyt fyysisiä kirjastorakennuksia, vaan kirjastorakennukset ovat omaksuneet tietokoneet osaksi itseään (Black & Dahlkild 2011, 1). Kirjasto tilana siis koko ajan muuttaa muotoaan ajan kanssa.

3.2 Kirjastotila sosiaalisena paikkana

Kirjasto *sosiaalisena paikkana* ei ole sama asia kuin kirjasto fyysisenä paikkana. Kolmas paikka liittyykin enemmän kirjastonkäytön käsitteeseen. James K. Elmborgin (2011, 339) mielestä nykyään on aloitettu paljon puhumaan kirjastosta rakennuksena, mutta ehkä vähemmän on mietitty sitä kolmantena paikkana, sosiaalisena tilana, jossa ihmiset vahvistavat suhteitaan kirjastotilaan ja ympärillään oleviin ihmisiin. Kirjastotila ei ole siis vain fyysiset neljä (tai useampaa) seinää vaan se on myös tila, jossa sen käyttäjät vaikuttavat. Kirjastotila muuttuu koko ajan ja samoin muuttuu ihmisten suhde kirjastoon. (Elmborg 2011, 339.) Kuitenkin kirjaston fyysinen tila vaikuttaa siihen sosiaalisena tilana. Keskustelen tässä alaluvussa kirjastosta sosiaalisena tilana kolmannen paikan käsitteen avulla, jonka määrittelin alaluvussa 2.3. Tämän alaluvun tarkoitus on selvittää, minkälainen sosiaalinen paikka kirjastotila voi olla.

Elmborg (2011, 339) kuvailee kirjaston painetta muuttua ajan kanssa, koska muut kolmannet paikat, kuten kahvilat, ovat alkaneet tietoisesti kilpailemaan kirjastojen kanssa. Tästä syystä kirjastojen on vastapainoisesti pitänyt muuttua viihtyisämmiksi ja enemmän kahvilamaisiksi mukavien oleskelualueiden ja nojatuolien avulla. (Elmborg, 2011, 339.)

Kirjastot koettavat löytää uusia tapoja saada ihmiset kiinnostumaan kirjastoista. Kahvilamainen ulkomuoto kirjastossa myös tuo ihmisiä kirjastoon keskustelemaan ja viettämään aikaa kirjastossa. Kirjaston kuuluu olla myös esteettisesti viehättävä, jotta asiakkaat haluaisivat viettää aikaa siellä ja tähän on myös viime vuosina panostettu. (Elmborg 2011, 340.) Tämä kirjastotilan ulkonäköön panostaminen muistuttaa paljolti 1970-luvun kirjastoliikettä, jolloin ensi kertaa ilmestyi ajatus maisemakirjastosta ja luonnon tuomisesta sisään kirjastoon. (kts. s. 10)

Kirjastotila esiintyy ihmisen arjessa arkitilana, joka on Reijosen (1995, 67–68) mukaan “suunniteltu, ja sitä ylläpidetään tukemaan niitä kansalaisen tarpeita, joiden tyydyttäminen on järjestetty kollektiivisesti” ja integraatiotilana, jonka ”[...] tehtävänä on paikallisuuden tunteen ylläpitäminen ja kiinteyden lisääminen”. (Reijonen 1995, 67–68.) Kirjasto on siis tiiviisti mukana ihmisten arjessa, luomassa heille yhteisön tuntua. Sitä voi kutsua yhdeksi arjen ympäristöistä. Kahvilat ja muut perinteiset kolmannet paikat ovat haihtumassa ihmisten elämistä, kun elämä muuttuu kiireellisemmäksi ja matkustus töihin ja takaisin vie enemmän aikaa (Oldenburg 2001, 7). Kirjastot ovat siis tiloja, jossa ihmiset voivat seurustella ja viettää aikaa, kun perinteiset ajanviettopaikat häviävät. Kirjasto on jo osa ihmisten arkitilaa ja yhteisöä, jossa he viettävät aikaa, joten on luonnollista, että kirjasto alkaa vähitellen muuttua ihmisten tarpeiden mukaan. Kirjaston asiakkaat tarvitsevat kolmansia paikkoja, joten kirjastotila muuntuu sellaiseksi. Oldenburgin (2001, 3) mukaan kolmansien paikkojen pitää luoda asiakkaissaan turvallisuuden ja mukavuuden tuntua ja tätä kirjastot pyrkivät luomaan asiakastiloissaan.

Koska kirjasto on julkinen paikka, siellä tapahtuva vuorovaikutus tapahtuu yhteisesti tuotettujen ja ylläpidettyjen sääntöjen kautta. Kaikki julkisen tilan kommunikaatio perustuu yhteiskunnan konventionaalisiin sääntöihin. (Reijonen 1995, 69.) Niinpä myös kirjastossa ihmiset luovat omat vuorovaikutustapansa, jotka perustuvat yhteiskunnan yleisesti hyväksyttyihin sääntöihin. Ympäristö aina vaikuttaa ihmisen sosiaaliseen tilanteeseen ja jokainen sosiaalinen tilanne on erilainen, vaikka se tapahtuisi saman henkilön kanssa samassa tilassa. (Reijonen 1995, 54.) Siksi tilaan kannattaa kiinnittää huomiota. Eri tilat saavat aikaan erilaisia sosiaalisia tilanteita.

Jos kirjastoa tullaan lähiaikoina ja tulevaisuudessa ajattelemaan kahvilan tyyppisenä ajanviettotilana, se tulee myös vaikuttamaan siihen, miten tilaa käytetään ja miten kirjastotiloja suunnitellaan. Kahvilamainen kirjasto vaatii paljon istumatilaa ja paikkoja ihmisille,

jossa lukea, seurustella (ja käyttää kännykkää). Myös kirjastossa olevien ihmisten välinen vuorovaikutus tulee muuttumaan ja kirjasto muuntuu sosiaalisena tilana uuteen suuntaan, lähemmäksi kolmatta paikkaa. Kirjastotila muuttaa sosiaalista kanssakäymistä yhtä paljon kuin sosiaalinen kanssakäyminen muuttaa tilaa.

Jos kirjastoa tullaan ajattelemaan kolmantena paikkana, kirjastosta on myös mahdollisesti poistunut niin sanottu absoluuttisen kirjaston idea. Kirjasto alkaa sisäistää kapitalistisia ideoita ja kirjasto ei ole välttämättä enää ”selkeästi määritelty, voimakkaasti rakennettu instituutio”, kuten Elmborg (2011, 345) kutsuu sitä. Elmborg (2011, 345) myös kutsuu kirjastoa *dominoiduksi tilaksi* (dominated space), jota määrittelevät ”älylliset rakenteet ja käyttäytymissäännöt”. Näin tilalla on oma identiteettinsä, joka rajaa ulos tilan vaihtoehtoiset käyttötavat. (Elmborg 2011, 345.) Kolmannen paikan tulo kirjastoon tulee Elmborgin mukaan heikentämään tätä identiteettiä, koska kolmannessa paikassa ei ole tarkkaa identiteettiä ja sen mukanaan tuomia sääntöjä. Asiakkaat pitävät kirjastotilan tuomasta vapauden ja seikkailun tunteesta ja sitä kolmas paikka on tuomassa takaisin. Kirjastotila on vastakohtaisesti sekä tarkkojen sääntöjen että tuntemattoman tiedon löytöpaikka. Niinpä kirjastot ovat kolmansia paikkoja myös siten, että ne voivat sisäistää itseensä monia eri identiteettejä. (Elmborg 2011, 346.) Kolmas paikka on työn ja kodin välissä mutta se on myös eri identiteettien välissä. Ei rento, mutta ei muodollinenkaan. Sosiaalisena tilana kirjasto voi siis olla mitä tahansa, mitä käyttäjät sopivat.

Milgromin (2002, 87) mukaan, joka lainaa arkkitehti Lucien Krollia, on kaksi tapaa organisoida sosiaalinen tila:

“Ensimmäinen tapa pyrkii yhteen, ennalta määrättyyn päämäärään. Se on autoritaarinen, rationaalinen ja pelkistetty. Se vastaa niiden ihmisten haluun hallita tapahtumia ja ihmisiä, joiden tehtävä on kehittää, organisoida ja tuottaa [...]. Jotkut ihmiset pitävät tästä [tavasta] [...]. Toinen tapa luoda sosiaalinen tila [...] on elävä prosessi, joka koskee vain keskeisiä aktiviteettikeskuksia selkeässä spatiaalisessa asetelmassa ja mallin intensiteetin ja tarkoituksen kanssa, joka suosii (ja ilmaisee) mitä pidämme välttämättömänä: eläviä suhteita ja aktiviteetteja, jotka syntyvät monipuolisuudesta, odottamattomista aloitteista ja ennen kaikkea uskosta johonkin sosiaalisessa ihmisessä, joka synnyttää yhteisön.” [kirjoittajan oma suomennos] (Milgrom 2002, 87)

Kolmannen tilan kannattajat haluavat järjestää kirjaston sosiaalisen tilan toisen vaihtoehtoon mukaan, tehden siitä elossa olevan prosessin. Sosiaalinen tila on siis muokattavissa ja paikat käyttäjät ja asiakkaat vaikuttavat siihen paljon.

Svanhild Aabø ja Ragnar Audunson (2012, 138) ajattelevat artikkelissaan *Use of Library Space and the Library as Place* kirjastotilaa sosiaalisena instituutiona (social institution). Tällä he tarkoittavat paikkaa, joka tukee kirjaston yhteiskunnallisia tavoitteita, kuten esimerkiksi sosiaalisen eristäytymisen lievitystä. Heidän mielestään on keskeistä ymmärtää, mitä kirjastossa aikaa viettävät asiakkaat tekevät ja miten he ottavat kirjastotilan ja sen palvelut käyttöön, jotta voidaan määritellä, minkälainen sosiaalinen instituutio kirjasto on. (Aabø & Audunson, 2012, 138.)

Aabø ja Audunson viittavat Leckien ja Hopkinsin (2002) tutkimukseen, jossa todettiin, että suosituimmat aktiviteetit kirjastossa ovat lukeminen, kirjoittaminen, tietokoneen käyttö ja puhuminen. Leckie ja Hopkins eivät kuitenkaan pitäneet kirjastoa erityisen sosiaalisena paikkana, vaikka puhuminen on sosiaalinen aktiviteetti. Aabø ja Audunson kuitenkin viittaavat myös Fisherin, Saxtonin, Edwardsin ja Main myöhempään tutkimukseen (2007), jolla oli juuri vastakkaiset tulokset ja joka korosti kirjaston tärkeyttä sosiaalisena ja tapaamispaikkana haastateltuaan Seattlen uuden kaupunginkirjaston käyttäjiä ja ohikulkijoita. (Aabø & Audunson 2012, 139.) Kirjasto siis on sosiaalinen paikka, jossa ihmiset puhuvat keskenään ja tapaavat toisiaan yhtä paljon kuin he lukevat. Ihmiset tulevat kirjastoon viettämään aikaa muiden kanssa ja seurustelemaan. Sen pitää siis toimia tiloiltaan myös sosiaalisena ja kolmantena paikkana, samoin kuin informaation jakajana ja levittäjänä. Kirjastotilan pitää tutkimuksen mukaan monipuolistua ja muokkautua, jotta se voi täyttää monet tarkoituksensa.

Norjan tutkimusneuvoston (Research Council of Norway) PLACE-projektin (Public Libraries Arenas for Citizenship), johon Aabø ja Audunson (2012, 139) artikkelissaan viittaavat, löydösten mukaan kirjastotilalla on rooli tapaamispaikkana ja kirjastossa tavataan kuudella eri tavalla. Ensiksi kirjastotila toimii yhteisön torina tai aukiona (community square). Tämä näkyy esimerkiksi alaluvussa 3.1, kun puhutaan uusien kirjastojen piirteistä, esimerkiksi kirjastoon rakennettavista aukioista (kts. s. 12). Yhteisön aukiolla naapurit ja tuttavat törmäävät toisiinsa vahingossa. Tämä on yksi tapa, millä kirjastossa voi tavata. Toiseksi, kirjasto on paikka, jossa henkilö altistuu toiseudelle tai diversiteetille. Kolmanneksi, kirjasto on julkinen sfääri, jossa asiakkaat ovat kansalaisia. Neljäs tapaamisvaihtoehto on kirjastotila paikkana perheen ja ystävien kanssa yhdessä tehdyille aktiviteeteille. Viidentenä, kirjasto metatapaamispaikkana, kanavana, jonka kautta voidaan löytää muita sosiaalisia paikkoja ja organisaatioita yhteisössä. Viimeiseksi, kir-

jasto voi olla myös virtuaalinen tapaamispaikka. (Aabø & Audunson 2012, 139.) Kirjastossa voi siis tavata monella tavalla, sekä fyysisesti että yhteyksien kautta. Se kuitenkin luo ihmisille paikan, joka toimii yhteisön tapaamispaikkana ja kanavana tehdä muita yhteyksiä. Tietyllä tavalla kirjasto on sosiaalinen paikka, joka rakentaa yhteisöä. Kuitenkin kirjasto on myös suurimman osan ajasta julkinen tila, jossa asiakkaat ovat toisilleen vieraita. Kirjasto toimii julkisena paikkana, jossa ihmiset tekevät yksityisiä asioita. (Aabø & Audunson 2012, 143.)

Kirjasto on myös *kohtaamispaikka* (information ground). Information ground on Karen Fisherin (silloin Pettigrew) vuonna 1999 keksimä termi. Suomennoksen kohtaamispaikka kehitti Ritva Nyberg (Nyberg 2009, 8). Tämä on suhteellisen kiistanalainen suomenno, koska se ei välttämättä tuo esiin tiedon jakamisen arvaamattomuutta, joka tulee esiin termistä information ground. Käytän sitä kuitenkin tässä tutkielmassa, koska terminä se sopii tutkimuksen viitekehykseen. Kohtaamispaikka on Countsin ja Fisherin (2010, 99) mukaan mikä tahansa paikka, epävirallinen sosiaalinen tapahtumapaikka, kuten kirjapiirit, kuntosalit, festivaalit, bussipysäkit, kampaamot, ja kaupan jonot, jossa ”informaatiokäyttäytymistä” tapahtuu. Kohtaamispaikan idea on se, että se voi sijaita missä tahansa, ja usein muodostuu spontaanisti (usein jonkin asian ympärille) ja siellä jaetaan tietoa. (Counts & Fisher 2010, 99.)

Kohtaamispaikka syntyy usein paikoissa, jossa on sosiaalinen ilmapiiri ja siellä on helppo keskustella ja jakaa tietoa ”spontaanisti, sattumalta ja suunnitelmallisesti”. (Fisher & Naumer 2006, 93.) Tämä teoria sopii hyvin kirjaston kohdalle, koska kuten aiemmat teoriat tässä alaluvussa osoittavat, kirjasto on sosiaalinen paikka, jossa tietoa jaetaan ja vastaanotetaan. Paikan merkitys nousee esiin, kun puhutaan kohtaamispaikoista ja esimerkiksi Oldenburgin käsityksen mukaiset kolmannet paikat (kts. s. 5) ovat hyviä paikkoja tiedon jakamiselle. Ne siis ovat hyviä kohtaamispaikkoja. Samalla tavalla kuin kolmannet paikat eivät ole fyysisiä paikkoja sinänsä, vaan niissä oleva ilmapiiri ja ihmissuhteet luovat kolmannen paikan, niin kohtaamispaikat ovat olemassa silloin, kun ihmiset keskustelevat ja jakavat tietoa. Fyysisen paikan antama mahdollisuus tähän on tärkeä, mutta itse fyysinen paikka ei ole kohtaamispaikka. (Savolainen 2009, 41.)

Tiedon jakaminen voi alkaa normaalina keskusteluna, joka johtaa tarkemman tiedon jakamiseen, esimerkiksi keskustelijoiden asiantuntija-alalta. Joskus taas tietoa voi jakaa jo tässä rennossa keskustelussa, kun satutaan samaan paikkaan. Tietoa voidaan jakaa ilman, että kumpikaan keskustelijoista on ilmaissut tarpeen tiedon saamiselle. Kohtaamispaikoille tyypillistä ovat myös sosiaaliset ihmiset. He jakavat tietoa tai osoittavat tarvitsevänsä sitä. Näin *informaatiovirta* (information flow) toimii. (Counts & Fisher 2010, 99.) Kirjasto on tilana ideaali tällaiselle tiedon jakamiselle, koska se on sosiaalinen paikka, jossa kokoonnutaan tekemään tiettyä asiaa tai vain viettämään aikaa. Tällöin voi tavata ihmisiä, joiden kanssa voi keskustella ja siten jakaa tietoa.

Tiedon jakaminen on sosiaalista toimintaa, mikä osoittaa kirjastotilan sosiaalisen luonteen. Kirjastossa voi tavata tuttavien ja tuntemattomampia, perhettä, sopia tapaamisia, ja löytää ja saada informaatiota. Kirjastotila on siis monipuolinen sosiaalinen tila, sekä kolmas paikka että kohtaamispaikka.

3.3 Kirjastotilan monet kasvot

Yksi tapa ymmärtää kirjastotila on nähdä se terapeuttisena tilana. Brewsterin (2014, 94) mukaan ihmiset eivät käy kirjastossa vain kirjojen takia vaan myös siksi, että kirjastot ovat ”korvaamaton” osa heidän elämäänsä ja siksi, että kirjastoilla on ”sosiaalista arvoa” heidän elämässään. (Brewster 2014, 94.) Kirjasto siis toimii paikkana, jossa heidän mielensä voivat hyvin ja jossa he saavat mieluistaan seuraa. Kirjasto on ”reflektion, itseioivallisuuden ja turvallisuuden” paikka, sitä jopa kuvataan sanalla ”sanctuary” (turvapaikka) (Brewster 2014, 94.) Brewster sanoo, että ”kirjastoilla on ollut jo pitkään hiljainen rooli avoimen ja turvallisen tilan tarjoamisessa haavoittuvaisille ryhmille, mukaan lukien mielenterveydellisistä ongelmista kärsiville ihmisille” (Brewster 2014, 94). Yksi kirjastotilan monista kasvoista on siis turvallinen ja avoin paikka, jossa ihmiset voivat rauhassa viettää aikaa.

Kirjastotilaa voi pitää terapeuttisena tilana, koska se on kotoisa, tuttu, kutsuva, rauhallinen ja voimaannuttava (Brewster 2014, 96). Brewster huomasi tutkimuksessaan, että kirjasto on rauhoittava paikka, oli se mikä tahansa kirjasto. Toinen piti kirjastosta, jota toinen inhosi. (Brewster 2014, 96.) Tämä kertoo siitä, että terapeuttilinen tila ei ollutkaan itse kirjastotila fyysisenä paikkana, vaan kokemus tai tunne, jonka kirjasto herätti ihmisissä. Tila oli ”subjektiivisesti terapeuttilinen”. (Brewster 2014, 98.) Kaikki ovat oletusarvoisesti

tervetulleita kirjastoon ja tulemisen motiiveja ei kysellä. Jotain kuitenkin kirjastotilassa on, oli se mikä kirjasto vaan, mikä tarjoaa rauhallisen ja turvallisen paikan, jossa pystyy viettämään aikaa. (Brewster 2014, 99.) Muita tapoja, jolla kirjaston voi ymmärtää, ovat kirjasto käyttäjien luomana, kirjasto kaupallisena tilana ja kirjasto paikkana, jossa olla.

Kirjasto on hyvä tila nuorille viettää aikaa. Se on nuorille portti informaatioon, tila sosiaaliselle kanssakäymiselle/viihteelle ja suotuisa fyysinen ympäristö. (Agosto, Pacheco Bell, Bernier & Kuhlmann 2015, 26.) Agoston, Pacheco Bellin, Bernierin ja Kuhlmannin tutkimuksen mukaan on viisi kategoriaa nuorten kirjastotilatarpeille. Nuoret haluavat kirjastotiloja, jotka tukevat *fyysistä mukavuutta* valaistuksen, huonekalujen ja ikkunoiden avulla. Kirjastotilan pitää myös tukea *vapaa-ajan aktiviteetteja ja informaatiotarpeita* vapaa-ajan lukemista tukevilla resursseilla, tietokoneille pääsyllä ja digitaalisen median saatavuudella, sosialisoitumiseen ja ryhmille tarkoitetuilla tiloilla, ajanviettotiloilla (hanging out spaces), nuoria miellyttävillä ohjelmilla/tapahtumilla (programs with strong teen community appeal), pelitiloilla, ruokailualueilla ja vapaa-ajan lukemisen suosituksilla. Kolmantena kategoriana on *akateemisia aktiviteetteja ja informaatiotarpeita* tukeva kirjastotila, joka saavutetaan opiskelutiloilla, tietokoneen ja digitaalisen median käytön mahdollisuudella, akateemisilla resursseilla, referenssipalveluilla (reference services) ja tukiopetuspalveluilla (tutoring services). Tämän lisäksi nuorten mielestä kirjastotilan tulee tukea *nuorten tilanomistusta (teen space ownership)*. Tämä tapahtuu rajaamalla selkeästi nuorten tila/osasto aikuisten ja lasten osastoista, osallistuttamalla nuoret heille tarkoitetun kirjastotilan suunnitteluun, taideteoksilla, turvapaikoilla (safe spaces), ja tekemällä ”nuorten näköisen tilan” (”teen look”). Viimeisenä kategoriana on kirjastotila, joka tukee *tehokasta kirjaston käytäntöjen esille panoa ja markkinointia (effective library policy display and marketing)* kirjojen ja muiden resurssien esille panolla, kirjaston informatio- ja ilmoitustauluilla, vain nuorille tarkoitettu tila -käytännöillä (YA-only use policies) ja opasteilla. (Agosto, Pacheco Bell, Bernier & Kuhlmann 2015, 31–32.)

Nuoret siis haluavat viettää aikaa kirjastossa, jos heille on siellä tiloja. Jos he kokevat olevansa tervetulleita, nuoret tulevat viettämään aikaa kirjastoon. Tämän huomaa siitä, että he haluavat omia alueita kirjastoon ja olla itse mukana tilan suunnittelussa oman näköisekseen. Heidän toiveissaan tulivat esiin sekä fyysiset tilat että aktiviteetit, jota näissä tiloissa tehdään. He haluavat alueita, joissa syödä ja mukavia oleskelualueita, joten kirjasto muuttuu näin oleskelupaikaksi, jonka voi mieltää olohuonemaiseksi. Kolmannen paikan ihanteet tulevat esiin nuorten mieltymyksissä (kts. s. 5). Näin kirjastotilasta tulee

paikka, jossa nuoret viettävät mielellään aikaa. Nuorten kirjastotilat ovat yksi esimerkki kirjastotilasta, jonka käyttäjät itse luovat (tai ainakin haluavat luoda).

Kirjasto kaupallisena tilana myös kasvava ilmiö. Monien kirjastonhoitajien mielestä kirjaston ei pitäisi pyrkiä kaupallisuuden negatiivisten vaikutusten ehkäisemiseen tarjotessaan kulttuurillisia palveluita, vaan jotta kirjasto pysyy relevanttina instituutiona, kirjastotilassa kuuluu näkyä kaupallinen sektori. Tämä mielipide oli Usherwoodin mukaan jo vahvoilla kirjansa edellisessä painoksessa vuonna 1996 ja ainakin näkyy selvästi vuonna 2007 (Usherwood 2007, 39). En usko, että kaupallisuuteen painotus on vähentynyt yleisissä kirjastoissa vähän yli kymmenessä vuodessa.

Monissa kirjastoissa Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa oli vuonna 2007 käynnissä keskustelu, jossa jotkut kirjastonhoitajista olivat kirjaston kaupallistumisen puolella tulojen toivossa ja toiset taas vastaan, haluten säilyttää kirjaston ei-kaupallisen ilmapiirin. Jotkut kirjastot esimerkiksi ottivat maksun X-boxin tai PlayStationin lainauksesta. (Usherwood 2007, 40.) Toiset halusivat aloittaa Premium-palvelun, jossa voi lainata ilmaiseksi kolme DVD:tä, viisi Cd-levyä ja viisi äänikirjaa ja vaihtaa nämä niin usein kuin asiakas haluaa. Näin kirjasto sai tuloja AV-laitteisiin ja aineistoon lainatessaan aineistoa asiakkaalle. (Usherwood 2007, 39–40.)

Suomalaisissa kirjastoissa on joitakin kaupallisia elementtejä, kuten kirjastojen yhteydessä olevat kahvilat. En kuitenkaan ole vielä kuullut, että mikään suomalainen kirjasto laskuttaisi minkään aineiston lainauksesta, paitsi kaukolainojen. Kirjasto on muutenkin tällä hetkellä suhteellinen epäkaupallinen tila. Asiakasta ei koko ajan yllytetä ostamaan jotakin kirjaston tiloissa. Kirjastotila on siis nykyajan yhteiskunnassa suhteellisen harvinaisen tila, siinä että se ei ole kaupallinen. Monet näkevät kirjaston hyveenä sen, että se ei kauppaa mitään. Suomalaiset kirjastot eivät samalla tavalla nojaa asiakkaidensa hyväntahtoisuuteen rahankeräyksellä kuin jotkut amerikkalaiset kirjastot. Tämän syyn takia suomalaiset kirjastot eivät koe niin kovaa painetta tuottaa rahaa. Monet sekä kirjastoalalla että sen ulkopuolella ovat kriittisiä kirjastotilan kaupallistumista kohtaan (Usherwood 2007, 44). Tällä hetkellä kirjastot markkinoivat palveluitaan enemmän kuin he koettavat saada ihmisiä ostamaan mitään. Ihmisiä koetetaan houkutella käyttämään kirjaston palveluita mutta ei ostamaan mitään. Markkinointi onkin tärkeää kirjaston toiminnan kannalta. (Helinsky 2012, 12.)

Kirjastotilat voivat siis toimia hyvin monenlaisina tiloina, riippuen siitä, miltä kantilta niitä katsoo. Hyvin suunniteltu kirjastotila tarjoaa asiakkaille ja eri asiakasryhmille sellaisen tilan, jossa he tuntevat olonsa tervetulleiksi ja jossa he käyvät mielellään.

3.4 Kirjastonkäyttö tutkimuksessa

Kirjastonkäytöntutkimusta voidaan lähestyä kolmesta eri näkökulmasta. Tutkimustavat voidaan Vakkarin (1981, 71) mukaan jakaa *käyttö-*, *käyttäjä-* ja *käyttötarkoitustutkimuksiin*. Käyttötutkimus keskittyy kirjaston lainattujen kirjojen määrään tai vastattujen referenssikysymysten määrään. Kysymys on siis ”kuinka paljon kirjastoa käytetään?” Käyttäjätutkimus taas tutkii minkälaisia kirjaston käyttäjät ovat: ikä, sukupuoli, koulutustausta ja niin edelleen. Kysymys tässä kohtaa on ”kuka käyttää kirjastoa ja kuinka usein?” Käyttötarkoitustutkimuksessa selvitetään mitä tarkoituksia varten kirjastoa käytetään. Kysymykset ovat ”miksi ihmiset käyttävät kirjastoa?” ja ”mitä hyötyjä kirjasto heille pystyy tarjoamaan?”. (Vakkari 1981, 71–73.)

Tämä tutkimus tutkii kirjastonkäyttöä käyttötarkoitusnäkökulmasta. Käyttötarkoitustutkimus oli 1980-luvulla suhteellisen uusi käsite kirjastonkäytön tutkimuksessa. Aiemmin oltiin keskitytty enemmän kirjaimellisesti käyttötutkimuksiin tai käyttäjätutkimuksiin. Käyttötarkoitustutkimukset ovat täten olleet harvinaisempia kahteen muuhun tutkimustapaan verrattuna. (Vakkari, 1981, 72.)

Vakkarin (1981, 73) mukaan käyttötutkimusta on yleensä tehty enemmän kirjaston näkökulmasta kuin tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta. On haluttu saada kirjastolle itselleen informaatiota kirjastonkäytöstä kirjaston kehitystä varten. Lähestymistapa on siis myös yleensä ollut käytännönläheinen. Tarkoituksena tutkimuksessa on ollut enemmänkin saada tietää kirjaston asiakaskunnasta, jotta toimintaa pystyttiin järjestämään tehokkaammin. Näin ei siis pyritty vaativampiin määränpäihin. On kuitenkin tehty myös jonkin verran pienimuotoisia, akateemisia tutkimuksia, jotka eivät sinänsä ottaneet kirjastojen tarpeita huomioon, mutta jotka eivät eroa paljoakaan kirjaston omista tutkimuksista. (Vakkari, 1981, 73.)

Voimme siis sanoa, että 1980-luvun alkupuolella ja sitä ennen kirjastonkäytöntutkimus oli kovasti painottunut enemmän käyttö- ja käyttäjä tutkimuksiin kuin käyttötarkoitustutkimuksiin. Kuitenkin oli jo silloin huomattavissa, että tutkijoita alkoi kiinnostaa enemmän myös miksi ihmiset käyttävät kirjastoa ja sen hyödyt sen lisäksi, että he tutkivat kuinka paljon kirjastoa käytettiin. Vakkari (1981, 77) toteaa, että tutkijat eivät ole kiinnittäneet tarpeeksi huomiota siihen, mitä kirjastonkäyttö on, mitä se tarkoittaa ja mitä sillä halutaan tarkoittaa. Hänen mukaansa ”[o]n otettu helposti operationalisoitavissa oleva käsite ja annettu operaation ”kuinka usein käynte kirjastossa” määritellä se. (Vakkari, 1981, 77–78.) Kirjastonkäyttö-käsitteen teoreettinen mietiskely on siis vielä 1980-luvun alussa jäänyt vähemmälle ja vain tietäntyyppisiä kysymyksenasetteluita tutkittiin. 1980-luvun alussa:

”Kirjastotieteessä on jähmettynyt tietty tapa tutkia kirjastonkäyttöä. Samalla on institutionalisoitunut joukko sääntöjä, joiden mukaan toimien on käsitetty saatavan tieteellistä tietoa selittävistä käytöksistä. [...] Kirjaston tarkoituksena voitaneen pitää tiedon tarvitsijan saattamista yhteyteen tarvitsemansa tiedon tai aineiston kanssa. Toiminnan tulisi palvella tätä tarkoitusta. Jos esitettyä päämäärää pidetään työn lähtökohtana ja arviointiperusteena, ei tieto ihmisen kirjastonkäyttöfrekvenssistä kerro juurikaan kirjaston onnistumisesta tehtävässään.” (Vakkari, 1981, 80)

Vakkarin mielestä siis kirjastonkäyttöä kuului tutkia monipuolisemmin kuin vain käyttö-kertapohjalta. Onneksi tutkimus oli pikkuhiljaa siirtymässä monipuolisempiin kysymyksenasetteluihin ja määritelmiä kirjastonkäytölle aloitettiin miettimään.

Vuonna 1983 Vakkari oli vieläkin sitä mieltä, että kirjastotutkimuksessa oli ” sivuutettu yksilön toiminnalle avautuvat mahdollisuudet tai sitä tarkoittavat tekijät mm. kirjastonkäyttöä tai tiedonhankintaa tutkittaessa. On keskitytty toimintataipumusten selvittelyyn”. Kuitenkin hänen mielestään ympäristötietojen tutkimusta ei ole täysin unohdettu yleisiä kirjastoja tutkittaessa ja hän mainitsee muutaman tutkimuksen 1930-luvulta Yhdysvalloista, joissa lukemistutkimuksissa otettiin huomioon ympäristö ja henkilön ”taipumukset” kirjojen lukemiseen. Tutkittiin myös ”ympäristön ja kirjatarjonnan vaikutusta kirjastojen käyttöön ja lukemiseen”. (Vakkari 1983a, 4.) Joillekin tutkijoille on siis jo 1930-luvulla ollut tärkeää miettiä kirjastojen ja asiakkaiden ympäristön yhteyttä kirjastonkäyttöön.

Hovin (1984, 12) mukaan suurin osa kirjastonkäyttötutkimuksista ovat yksilöllisiä, kyselyjen ja haastattelujen avulla tutkittuja kirjastokäyttöfrekvenssin tutkimuksia. Yhteisötason tutkimusta tarvittaisiin paljon enemmän kuin sitä oli 1980-luvulla, varsinkin koska ”kirjasto itsessään on yhteisötason yksikkö, instituutio”. ”Kokonaisvaltainen näkökulma”, kuten Hovi sitä kutsuu, on jäänyt tutkimuksessa huomioimatta. (Hovi 1984, 12.)

Vakkarin kirjastonkäyttötutkimuksen kuvauksista voi päätellä, että 1980-luvulla ja sitä ennen ei kovinkaan paljon kiinnitetty kirjastonkäyttöön huomiota siinä merkityksessä, miten tämä tutkimus ajattelee kirjastonkäyttöä. Kirjastonkäyttö merkitsi lainausmääriä ja käyntikertoja eikä niinkään käyntitarkoituksia tai kirjastonkäytön hyötyjä. Hovi taas kehottaa kirjastonkäyttötutkimukseen, joka ottaa yhteiskunnalliset rakenteet huomioon. Makrotason tutkimus on hänen mielestään olennaista ja sitä ei oltu tehty 1980-luvulla (Hovi 1984, 13). Seuraavaksi katsomme 2000-luvun käsitystä kirjastonkäytöstä ja mietimme, onko siinä perustavaa eroa.

Saatesanoissaan Pihlaja (2004, 8) toteaa, että ”[k]irjastonkäyttö ei ole viime vuosina kiinnostanut tutkijoita kovinkaan paljon. Opinnäytetutkimuksiakin on tehty paljon vähemmän kuin 1970- ja 1980-luvuilla”. (Pihlaja 2004, 8.) Huomaa siis, että sen lisäksi, että on tutkittu aiemmin enemmän lainausaktiivisuutta kirjastonkäyttönä, ei olla kiinnostuttu kirjastonkäytöstä käsitteenä ja tutkimus on enemmän painottunut informaatiolukutaidon ja koululaisten tiedonhakutaitojen tutkimiseen. Pihlaja onkin harvoja henkilöitä, joka on tehnyt tutkimuksen tai selvityksen kirjastonkäytön perusluonteesta.

Pihlaja on sitä mieltä, kuten Vakkari ja Hovikin olivat, että kirjastonkäyttötutkimuksessa tarvitaan enemmän monipuolisuutta. Menetelmät ovat olleet yksilöllisiä ja tilastollisia, on tutkittu kirjastonkäytön yhteyksiä lukemiseen ja kulttuuriharrastuksiin, mutta on tehty liian vähän yhteisöllisyyttä, instituutionaalisia rakenteita ja sosiokulttuurisuutta miettiviä tutkimuksia. Hänen mielestään muut tutkijat ovat ajatelleet, että kirjastonkäyttötutkimus pitäisi olla lähempänä käytännön kirjastotyötä ja asiakkaiden palvelemista, jotta se myös hyödyttäisi käytännön kirjastotyötä. Hänen itse kokee ”syvällisen ja monipuolisen sosiologisen” kirjastonkäytöntutkimuksen tärkeäksi, koska ”emmehän tiedä, mitä [se] [...] voisi antaa juuri siksi, että tällainen tutkimus on varsin niukkaa”. Pihlajan mielestä pitäisi liikkua yksilötasolta yhteiskunnalliseen kirjastonkäytöntutkimukseen. (Pihlaja 2004, 65.) Nämä ajatukset ovat hyvin samoilla linjoilla niiden ajatusten kanssa, joita Hovi esitti 1984. Toinen ongelma, jonka Vakkari alun perin huomasi kirjastonkäytön tutkimuksessa,

ja jota Pihlaja lainaa, oli se, että kirjastonkäytön käsitettä ei ole määritelty tarpeeksi selkeästi ja eikä sen ”viitekehystä ole pystytty täsmentämään” Pihlajan mukaan. (Vakkari 1983b, 135; Pihlaja 2004, 65.)

Pihlaja toteaa, että:

”Kuluneet 20 vuotta eivät ole muuttaneet tilannetta [kirjastokäytöntutkimuksia] miksikään. Kirjastonkäyttötutkimukset ovat olleet enimmäkseen asiakaskyselyjä tai -haastatteluja. Kirjastonkäyttö on sidottu mekaanisesti joihinkin ”toimintoihin”, joita kirjastojen asiakkaat ”tekevät” kirjastossa. Laajemmat kytkennät heidän elämäänsä, tarpeisiinsa, toiveisiinsa ja tavoitteidenasetteluihinsa puuttuvat.” (Pihlaja 2004, 66)

Voi siis sanoa, että käsitykset kirjastonkäytöstä tutkimuksessa eivät ole muuttuneet tarpeeksi 1980-luvulta liikuttaessa nykypäivään. Sekä Vakkari että Pihlaja ovat sitä mieltä, että tarvitaan laajempaa näkökulmaa ja monipuolisempia tutkimustapoja, jotta voidaan taas tutkia kirjastonkäyttöä kattavasti ja tuloksia antaen. Toivon, että tämä pro gradu -tutkielma antaa uusia näkökulmia kirjastonkäyttöön.

3.5 Mielikuvia kirjaston tulevaisuudesta

Tässä alaluvussa mietitään, miten käsitys kirjaston tulevaisuudesta on muuttunut ajan saatossa. Ensin tarkastellaan 1970-luvun käsityksiä kirjastotilan suunnittelusta, sitten siirymme katsomaan IFLAn (*International Federation of Library Associations and Institutions*) seminaareissa esitettyjä käsityksiä kirjastotilasta 1980-luvulta 2000-luvulle. Näin saamme käsityksen kirjaston tulevaisuudesta ja miten se ymmärrettiin eri aikakausilla. Lopuksi tutkimme 2010-luvun käsityksiä kirjaston tulevaisuudesta ja voimme ehkä tunnistaa joitakin kehityskulkuja kirjastosuunnittelun maailmassa.

Tämä luku tekee läpileikkauksen mielikuviin kirjaston tulevaisuudesta. Tarkoitukseni ei ole tehdä vuosittaista katsausta näkökulmiin, vaan poimia mielikuvia eri teemoja käsittelevistä IFLA-seminaareista ja eri vuosilta. Siksi alaluku 3.5.2 loppuu vuoteen 2003 ja alaluku 3.5.3 alkaa vuodesta 2005. En halunnut tehdä koko läpileikkausta IFLA:n seminaariesitelmien näkökulmasta, joten siksi alaluku 3.5.3. käsittelee muualla esitettyjä ajatuksia kirjastotilasta. Näin saan monipuolisemman näkökulman eri tutkijoiden käsityksiin kirjaston tulevaisuudesta.

3.5.1 1970-luvun käsitys kirjaston tulevaisuudesta

Orr (1972, 15) on sitä mieltä, että kirjaston alkuperäinen suunnitelma pitäisi olla muokattavissa helposti. Koska kirjastot muuttuvat vuosien saatossa paljon kävijä- ja kirjamäärältään, helppo uudelleenjärjestely on kirjaston ajantasaisuuden kannalta tärkeää. (Orr 1972, 15.) Kirjastosuunnittelussa pitää antaa tilaa tulevaisuudelle, ennakoiden tulevia tarpeita. Orrin mukaan kirjaston tulevaisuus on siis aina muuttuva ja kirjastotilan pitää olla tulevaisuuteen mukautuva. Kirjastotilan joustavuus näkyy kolmella tasolla:

” (i) Jos mahdollista, kirjaston pitää sijaita sellaisessa paikassa, että sinne voi helposti rakentaa lisärakennuksia tai päärakennukselle lisäsiipiä tulevaisuudessa. Nämä lisärakennukset ovat lisää varastotilaa, lisää tilaa lukijoille ja lisää tilaa henkilökunnalle.

(ii) Rakennuksen lisällä pitää pystyä muokkaamaan huoneiden kokoja ja onneksi moderni modulaarirakennustekniikka tekee tämän mahdolliseksi. Tällä metodilla rakennuksen painon kantajat ovat pylväitä, jotka on järjestetty neliöihin tai suorakulmiin yhtä kauaksi toisistaan. — Koska pilarit kannattelevat rakennusta, ’seiniä’ voi poistaa suhteellisen helposti ja laittaa takaisin milloin tahansa tulevaisuudessa. Näin uusia huoneita voi pystyttää.

(iii) Joustavuuden periaate pätee myös huoneen lisällä. On todella arvokasta, jos huonekaluysiköitä voi laittaa uusiin paikkoihin uusiin palveluihin soveltuvasti. Pitää siis tarkasti miettiä tuolien ja pöytien kiinnitystä lattiaan, sähköjohtojen sijaintia opiskelupöytiin nähden, saarekehyllyjä [island shelving] ja seinähyllysten kiinnitystä seiniin. Pitäisi välttää lattiakuvioita, jotka eivät sovi kalusteiden uudelleenjärjestämiseen.” [Kirjoittajan oma suomennos] (Orr 1972, 15–16)

Kirjastotilan kuuluu siis olla Orrin näkemyksen mukaan joustava ulkotiloista huoneisiin asti. Näin kirjastotilaa voi muokata tulevia tarpeita varten. Ei siis pidä muuttaa koko rakennusta kerralla ja näin päivittää, vaan luoda alun perin mahdollisuudet kirjastotilan päivityksiin. Tulevaisuus on joustava, joten niin on tilakin.

3.5.2 IFLA:n seminaareissa esitettyjä ajatuksia kirjastotilan muutoksesta 1987–2003

Vuonna 1987, 15 vuotta Orrin näkemysten jälkeen, IFLA järjesti seminaarin, jonka teemana oli ”valmistautuminen kirjastorakennuksen kaavoitukseen ja suunnitteluun” (preparing for the planning and design of a library building). Seminaarin tarkoituksena oli tutustua kaikkeen ”tietoon, kokemukseen and informaation,

jota tarvitaan kirjastorakennuksen tehokkaaseen suunnitteluun osallistuessa kirjastonhoitajalta ja arkkitehdiltä”. Seminaarissa myös keskusteltiin siitä, mitä voi tehdä, jos ei ollut tarpeeksi kokemusta tai tietoa kirjastorakennusten suunnittelusta. (Dewe 1989, 7.) Nyt voimme siis tutustua kirjastonhoitajien ja arkkitehtien näkemyksiin kirjastorakennuksen tarpeista vuonna 1987.

Ratcliffe (1989, 15) on sitä mieltä, että kirjastonhoitajan rooli on äärimmäisen tärkeä kirjastorakennuksen suunnittelun alkuvaiheissa. Hän jopa sanoo, että ”on mahdotonta liioitella kirjastonhoitajan roolin tärkeyttä alustavassa työssä [the preliminary work]”. Kirjastonhoitaja on syvästi mukana suunnittelussa ja hänen alustavat tietonsa arkkitehdille ovat erittäin tärkeitä ennen varsinaisen suunnitteluprosessin alkua. Kirjastonhoitajat eivät kuitenkaan saaneet tarpeeksi koulutusta vuonna 1987 ottaakseen tämän tärkeän roolin vastaan. Miten suunnitteluun liittyvä koulutus edes liitettäisiin kirjastonhoitajan koulutukseen? (Ratcliffe 1989, 15.) Tässä on selvästi puutteita, ainakin vuonna 1987.

Kirjastorakennuksen suunnittelussa tärkein suhde on kirjastonhoitajan ja arkkitehdin välillä. He yhdessä ovat vastuussa kirjastorakennuksen onnistumisesta. Jos kirjaston rakentamisessa on ongelmia, usein syytetään kirjastonhoitajaa, koska tämä tunsi tarpeet ja ainakin edellisen rakennuksen. (Ratcliffe 1989, 16.) On tärkeää miettiä mahdollisia ongelmia ennen suunnittelua ja kirjastonhoitajan on myös tunnettava edeltävän rakennuksen puutteet. Hyvin tärkeää on myös miettiä aluetta, jolle kirjasto rakennetaan. (Ratcliffe 1989, 16, 17.) Myös Orr oli tätä mieltä vuonna 1972 (kts. s. 24). Kirjastotilan suunnittelun esivaiheet ovat siis kriittisiä kirjastotilan onnistumiselle.

Vuoden 1987 IFLA-seminaarissa miellettiin tärkeäksi myös kirjastotilan välineet ja huonekalut. Niiden piti olla uudenlaisen teknologian taseisia. Suurimmaksi osaksi seminaarissa puhuttiin ”tietokoneistetuista” huonekaluista ja henkilökohtaisista tietokoneista. (Stubble 1989, 102, 105.) Tästä näkee, että teknologia oli tärkeä keskustelun aihe vuonna 1987.

Huonekaluista puhuttaessa Stubbleyn mielestä on olennaista puhua kirjaston työpisteistä, niiden tilasta ja sijoituksesta kirjastossa. Hän ottaa asian puheeksi taas tietokoneiden takia. Työpöydillä pitää olla tarpeeksi tilaa, jotta pystyy ”siirtämään

tietoa paperilta näytölle”. Tämän asti tietokoneen kalusto oli vienyt pöydiltä suuren osan tilasta. Työpöytien piti myös olla sijoitettu lähekkäin, jotta niiden käytön aiheuttama meteli keskittyisi vain yhdelle alueelle kirjastossa. (Stubley 1989, 108, 109.) Koska Stubleyn seminaariartikkeli käsitteli enemmän yliopistokirjastoja, ehkä tämä oli ainutlaatuinen ongelma yliopistokirjastoille. Se kuitenkin kertoo, että teknologian vaatimukset näkyivät kirjastoissa jo 1980-luvun lopulla.

Kirjastot olivat todellakin muuttumassa. Kaksitoista vuotta myöhemmin vuoden 1999 IFLA-seminaarissa pääteemana oli ”kirjastot muuttuvassa ympäristössä” (libraries in a changing environment). Ensimmäinen seminaarissa keskusteltu aihe oli ”kirjastorakennukset uudelle vuosituhannele”. Kirjastojen siis oletettiin muuttuvan perustavan laatuisesti 2000-luvulle saavuttaessa (Lang 2001, 11). Muutosta oli odotettu jo pitkään, kuten tämän alaluvun aiemmista huomioista voi nähdä.

Seminaariesitelmässään Lang (2001, 12) esittelee kirjastot niiden suhteiden avulla, jotka karakterisoivat kirjastot. Nämä suhteet ovat kirjaston ja sen kokoelman välinen suhde, kirjaston ja lukijoiden välinen suhde, lukijoiden ja kokoelman välinen suhde, lukijoiden ja kirjastonhoitajien välinen suhde ja kirjastonhoitajien ja kokoelman välinen suhde. Kaikki nämä suhteet muuttuvat kirjaston muuttuessa. Kirjastorakennuksen ja kokoelman välinen suhde on tästä hyvä esimerkki. Kirjastorakennusta ei välttämättä tarvita enää kokoelman varastointiin ja toisaalta kirjastorakennusta tarvitaan muuhunkin kuin kirjojen ja käsikirjoitusten säilytykseen. (Lang 2001, 13.) Kirjastorakennukselle syntyy uusia tarkoituksia ajan saatossa, kun kaikkia tilaa ei varata kirjojen säilyttämiseen.

Yksi tällainen uusi tarkoitus on lukijoille tarkoitettun tilan luominen. British Library sijoitti vuonna 1999 valmistuneeseen uuteen kirjastorakennukseensa monta lukusalia lukijoille. Ne olivat suosituimpia kuin oli ajateltu, mikä kertoo siitä, että kirjastonkäyttäjät pitivät kirjastossa käymisestä, uusista lukusaleista ja niiden tarjoamista työskentelymahdollisuuksista. (Lang 2001, 11–12.) Vuonna 1999 alettiin konkreettisesti miettiä lukijoiden tiloja kirjastoissa ja uusia tiloja suunniteltiin lukijoiden ja käyttäjien tarpeet etusijalla. Langin mukaan ”kirjasto voi tarjota paljon muutakin kuin tutkimusmateriaaleja. Kirjastossa on muunlaisia kannustimia teoreettisille ja luoville pyrkimyksille”. Yksi tällainen kannustin voi olla vain muiden ihmisten kanssa samassa tilassa työskenteleminen. (Lang 2001, 13.)

Vuonna 1999 oli siis selvästi pyrkimyksiä tehdä kirjastoista asiakkaiden tiloja ja kirjaston suhdetta asiakkaisiinsa mietittiin paljon. 2000-luvun kirjastot tarvitsivat uudenlaisen suhtautumistavan kirjastoihin ja niiden suunnitteluun. Siksi IFLA piti seminaarin, joka keskittyi kokonaan uuden vuosituhannen kirjastoihin.

Vuosituhanen vaiheessa rakennettiin monia uusia kirjastoja ja siirryttiin vanhoista kirjastorakennuksista uusiin, moderneihin rakennuksiin, jotka palvelevat kirjastojen asiakkaiden nykyaikaisia tarpeita. Orrin toive kirjastotilan muunnettavuudesta eikä uusien kirjastojen rakentamisesta ei siis toteutunut kokonaisuudessaan, ehkä siksi että aiemmat rakennukset eivät olleet muunneltavissa (kts. s. 24).

Vuoden 1999 seminaarissa esimerkiksi esiteltiin Shanghain kirjastojen kehitystä. Shanghai Libraryn vanha kirjastorakennus oli vuodelta 1930 ennen kuin uusi rakennettiin vuonna 1996. Muutos oli varmasti suuri ja monet tilat tarvitsivat päivitystä. Isoin puute vanhassa kirjastossa oli kuitenkin tilan puute. Uuden kirjastorakennuksen avulla tila Shanghai Libraryssä kasvoi aiemman kirjastorakennuksen 20 900 neliömetristä 83 000 neliömetriin. Se on neljä kertaa suurempi kuin vanha rakennus lattiatilaltaan. (Ma 2001, 31.)

Tärkeitä ominaisuuksia Shanghain uusissa kirjastorakennuksissa oli avoimuus, monitoimisuus, joustavuus ja taiteellisuus (artistry) (Ma 2001, 32–33). Nämä tavoitteet ovat pitkälti samankaltaisia, joita Orr painotti jo vuonna 1972. Samat ideaalit olivat vieläkin elossa ja niitä aloitettiin uusien kirjastorakennusten kautta toteuttamaan. Avoimuus on aina ollut kirjastosuunnittelun ihanteena (kts. s. 9–10) ja tämä näkyy myös vuosituhannen vaihteen kirjastorakennusten suunnittelussa. IFLA:n seminaariaiheet yleensä keskittyvät aiheisiin, jotka ovat ajankohtaisia kirjastomaailmalle, joten näkee selvästi, että kirjasto, niin rakennuksena kuin instituutiona, oli muutoksen vallassa ja ollut jo vähän aikaa. 2000-luvun ihanteet olivat tila ja monitoimisuus ja nämä ihanteet ovat vieläkin suosiossa. Selvästi huomaa 1990-luvun lopun kirjastoista, että kirjastojen tilakoot ovat kasvussa.

Seuraava IFLA:n seminaari, jota tutkin, on vuodelta 2003, joten on vain muutama vuosi edellisestä näkökulmasta. Nyt näemme siis, kuinka nopeasti käsitys kirjastotilasta muuttui. Vuoden 2003 seminaarin teemana oli ”Kirjastot paikkoina: 2000-luvun rakennukset” (libraries as places: buildings for the 21st century). Aiheet, joihin seminaarissa varsinkin keskityttiin, olivat

- ”Kirjaston paikan uudelleen määrittely ja vahvistaminen ja kirjastotilan nykypäivän uudelleenmäärittelyn ja uudistamisen tutkiskelu.
- Kirjasto oppimispaikkana, joka kehittää sen käyttäjien autonomiaa.
- Kirjastorakennusten rajoitukset (standardit, tilat, turvallisuus jne.).
- ’vihreä kirjasto’: Voimmeko tänä päivänä edistää kirjastoja, jotka ovat ympäristöystävällisiä, tuotteliaita ja terveellisiä paikkoja elää ja työskennellä? Ja mitä se maksaa?” [kirjoittajan oma suomennos] (Bisbrouck 2004, 5)

Vuoden 2003 seminaari siis halusi tutkia, miten kirjasto ymmärrettiin uudella vuositu-
hannella ja minkälaiset uudet standardit ja suositukset tulisi ottaa kirjastossa huomioon.
Vihreä kirjasto on ajatuksena ollut esillä jo parikymmentä vuotta (Dahlkild & Black 2011,
3) mutta sen pohtiminen kertoo siitä, että kirjasto halusi pysyä ajan tasalla julkisena ins-
tituutiona. Tärkeää oli siis tutustua aiheisiin, joiden katsottiin vaikuttavan kirjastotilan
tulevaan kehitykseen (Bisbrouck 2004, 5).

Seminaarin aluksi Dowlin (2004, 11) esitteli kirjastotilan haasteita digitaalisella aikakau-
della. Dowlin muistuttaa, että 1980- ja 1990-luvuilla ajateltiin tietyissä piireissä, että vir-
tuaalinen kirjasto tulee syrjäyttämään fyysisen kirjaston. Hän kuitenkin haluaa seminaa-
riesitelmässään näyttää, että ”fyysinen paikallaolo on vieläkin kriittinen kirjaston menes-
tykselle”. Kirjastotila tulee siis pikemminkin yhdistymään virtuaalisuuden ja digitaalisen
kanssa, eikä virtuaalinen kirjasto tule eroamaan erilliseksi organisaatioksi fyysisestä kir-
jastosta. (kts. myös s. 12) (Dowlin 2004, 11.) Tämä onkin käynyt toteen monissa kirjas-
toissa. Tietokoneet ja digitaalisuus nyt tukevat kirjaston perinteisempää toimintaa ja mo-
nipuolistavat sitä.

Kuitenkin vuoden 2003 seminaarissa katsottiin ajankohtaiseksi tarkastella digitaalisen ai-
kakauden tuomia haasteita kirjastotiloille. Iso muutos oli juuri käynnissä. Kuten olemme
huomanneet kirjastosuunnittelun tullessa 2000-luvulle, kirjastoja oli suunniteltu jo pit-
kään kirjaston toiminnot etualalla. ”Kirjaston muoto seuraa sen funktioita”, kuten Dowlin
(2004, 21) seminaariesitelmässään ajatuksen esittää. Kun kirjaston funktioihin enene-
vässä määrin alkoi kuulua myös tietotekniikka, kirjastotilan piti alkaa mukautua tietotek-
niikan vaatimuksiin. Koska digitaalisuus muuttaa kirjastoa, kirjaston määrittelyä piti
myös vähän muuttaa. On ollut tapana kuvata kirjastoa sen fyysisten ominaisuuksien mu-
kaan, mutta digitaalisella ajalla kirjaston voi määritellä ”paikaksi, joka on fyysinen tai
virtuaalinen, kirjastonhoitajuuden harjoittamiselle” (Dowlin 2004, 22.)

Tietotekniikka oli siis selvästi tulossa kirjastoihin ja vaikutti/vaiuttaa niiden toimintaan ja määrittelyyn. Seminaarissa Dowlin esitteli mahdollisia skenaarioita, mitä kirjasto tulee olemaan vuonna 2012 ja mielestäni osuva kuvaus oli, vaikka silloin kiistanalainen, ”Mall of the Mind”, ”mielen ostoskeskus”. (Dowlin 2004, 28.) Tämä on monessa mielessä hyvä kuvaus, koska kirjastoja rakennetaan ostoskeskuksiin ja uusia kirjastoja suunnitellaan usein osiksi suurempia kokonaisuuksia, jossa voi tehdä muita asioita samalla, kun käy kirjastossa. Kirjaston tuleva muoto oli kuitenkin vielä haussa vuonna 2003. IFLA:n seminaarin tarkoitus oli saada käsitys vaihtoehtoista.

Dowlinin seminaarissa esittelemä, Thomas Horanin ehdottama vaihtoehto on nimeltään yhdistelevä arkkitehtuuri (recombinant architecture). Tällaisessa arkkitehtuurissa yhdistetään digitaalisuus ”elektronis-fyysiseen tilaan”. (Dowlin 2004, 29.) Yhdistelevän arkkitehtuurin periaatteet ovat:

- ”1) *Merkitykselliset paikat* – tarve ymmärtää ja ylläpitää fyysisen paikan arvoa,
- 2) *Muutokselle alttiit sijainnit* – tarve tunnistaa, että elektroninen ilmiö muuttaa spatiaalisen liiman aktiviteettien ja niiden sijaintien välillä,
- 3) *Digitaaliset kynnykset* – tarve tunnistaa suunnitteluelementtejä rinnakkaisessa elektronisessa/fyysisessä suunnittelussa ja niissä kynnyksissä, jotka yhdistävät ne ja,
- 4) *Demokraattiset suunnittelut* – tarve sisällyttää monipuolinen joukko päättäjiä yhdistelevään suunnitteluprosessiin.” [kirjoittajan oma suomennos] (Dowlin 2004, 30)

Tässäkin kirjastosuunnitteluprosessissa on tuotu esiin kirjastotilan muuttuva luonne (kts. s. 24 & 26). Selvästi haluttiin suunnitella kirjastorakennuksia, joita voitaisiin muuttaa vuosien saatossa muuttuvien tarpeiden mukaan. Monipuolinen suunnittelu on tullut viime vuosina näkyvästi esiin kirjastoissa jatkumona 2000-luvun alun ja sitä edeltävien vuosien suunnitelmista ja huolenaiheista. Tärkeää on ”löytää tasapaino joustavien tilojen ja kirjaston toimintaan keskittyneiden tilojen (program focused spaces) välillä”. (Dowlin 2004, 35.) Digitaalisuus haluttiin myös sisällyttää saumattomasti kirjastotilan luonteeseen.

Tämän ajatustavan jakoivat vuoden 2003 seminaarin seuraavat puhujat Bjarrum ja Cranfield. Heidän mielestään muuttuvat käyttäjien tarpeet pakottavat kirjastoammattilaiset ja muut päättäjät harkitsemaan uudelleen kirjaston konseptia ja tilasuunnittelua. ”Informaatioteknologian syntyminen [...] ja Internet ovat muuttaneet perustavanlaatuisia käsityksiä kirjastoista”. (Bjarrum & Cranfield 2004, 39.) Kirjastonkäyttö myös muuttuu Bjarrumin ja Cranfieldin mukaan Internetin takia. Kirjastonkäyttäjät eivät välttämättä käy enää kirjastoissa löytääkseen kirjaston tietokannoista haluamansa kirjat, vaan he voivat tehdä sen etänä. Siksi kirjaston kuuluu miettiä sen sisustusta ja tilasuunnittelua, jotta asiakkaat haluavat käydä kirjastorakennuksessa. (Bjarrum & Cranfield 2004, 40.)

Vuonna 2003 Internet oli tulossa kirjastoihin ja vaikutti sen toimintaan. Muutos tapahtui nopeasti, koska kuten Bjarrum ja Cranfield asian esittävät, vuonna 1993 ei ollut mitään tietoa siitä, kuinka kattavasti informaatioteknologia tulisi muuttamaan kirjastoammattia. Monet kirjastot eivät olleet valmiina radikaaliin muutokseen, koska ne eivät olleet muuttuneet sitten 1960-luvun, kun ne rakennettiin puhujien esimerkkimaassa Tanskassa. (Bjarrum & Cranfield 2004, 42.) Sama pätee pitkälti Suomenkin tilanteeseen ennen 2000-lukua. Kuten näemme aiemmin (kts. s. 25–26) kun puhuttiin tietokoneista kirjaston yhteydessä 1980-luvun lopulla, tietokoneilla tarkoitettiin isoja tietokoneita, joilla voisi käyttää tekstinkäsittelyohjelmia. Internet muutti syvällisesti kirjaston toimintamallia ja siksi tarvittiin uusia ratkaisuja tälle hybridikirjastolle.

Bjarrumin ja Cranfieldin ratkaisu pohjautuu Skot-Hansenin ja Andersenin malliin vuodelta 1994, joka oli relevantti Bjarrumin ja Cranfieldin ongelmalle. He miettivät, mitä kirjaston kuului olla ja keneen kirjaston kuului vedota. Heidän mukaansa hybridikirjaston kuului toimia viidellä tavalla: *kulttuurisena keskuksena* (the cultural centre), *tietokeskuksena* (the knowledge centre), *informaatiokeskuksena* (the information centre), *sosiaalisena keskuksena* (the social centre) ja *virtuaalisena keskuksena* (the virtual centre) (joka on Bjarrumin ja Cranfieldin lisäys alkuperäiseen malliin):

1. Kulttuurikeskus tarjoaa kulttuurisia ja taiteellisia kokemuksia eli tapahtumia, näyttelyitä, työpajoja, kokoustiloja, harjoitustiloja ja muuta sen tapaista. Peruja 1960-luvulta.
2. Tietokeskus keskittyy opetukseen ja valistukseen eli käytännössä tämä sisältää kirjastokierrokset, opiskelutilat ja informaation hakemisen. Perinteisin näkökulma kirjastoihin.

3. Informaatiokeskus tarkoittaa kirjaston tarjoamaa informaatiota: paikallista ja yhteisöllistä informaatiota, kirjaston informaatiotiskiä ja turismi- ja liikeinformaatiota. Kirjasto ei sensuroi tietoa ja on neutraali, joten sen asiakkaat luottavat sieltä saamaansa tietoon.
4. Sosiaalisena keskuksena kirjasto on osa ihmisten jokapäiväistä elämää, sieltä saa tietoa ja ohjeistusta ja kirjasto myös tarjoaa palveluita vähemmistöille, vankilassa oleville ja kotiin sidotuille. Kirjasto on ”sosiaalinen julkinen tila”.
5. Virtuaalisena keskuksena kirjasto mahdollistaa etäkäytön kirjastonkäyttäjille, heidän ei tarvitse käydä fyysisesti kirjastossa käyttääkseen sitä. Kirjastonhoitajalta voi kysyä kysymyksiä Internetin välityksellä. Kirjasto lisää näin arvoa perinteisille palveluilleen, mutta samalla pienentää tarvetta fyysiselle kirjastolle. Etäkäytön mahdollisuus on kehitetty rinnakkain perinteisten palvelujen kanssa, ”mutta niillä ei ole ollut perustavanlaatuista vaikutusta [perinteisiin palveluihin] tai siihen, miten kirjastotila pitäisi arvioida uudelleen”. [kirjoittajan oma suomenos] (Bjarrum & Cranfield 2004, 47–48.)

Tulevaisuuden kirjasto siis toimii monessa kapasiteetissa, niin perinteisemmin informaation välittäjänä kuin virtuaalisena kirjastona, joka lisää perinteisten palvelujen arvoa. Tähän malliin pohjautuen Bjarrumin ja Cranfieldin esimerkki Slagelsen kirjasto Tanskassa suunniteltiin niin arkkitehtien kuin kirjastoammattilaisten toimesta (Bjarrum & Cranfield 2004, 48). Hybridikirjaston integroidessa tietotekniikan ja digitaalisen maailman osaksi kirjastoa ja varmistaen, että kirjastoa palvelee erilaiset keskuksat mielessä, aletaan päästä aika lähelle nykyajan kirjasto teoriassa ja vähitellen käytännössäkin.

Yksi tärkeä asia, mitä pohdittiin ensimmäistä kertaa IFLA:n seminaarissa vuonna 2003 oli vihreän kirjaston käsite (kts. s. 28). Ympäristöä säästävä suunnittelu oli noussut etualalle vuoteen 2003 mennessä ja Scherer piti sen vuoden seminaarissa esitelmän ympäristöä säästävästä kirjastosuunnittelusta. Idean takana on halu ”suunnitella kirjasto ymmärtäen selkeästi [suunnittelijoiden ja rakentajien] käyttäytymis- (behavioral consequences), eettiset ja taloudelliset vaikutukset”. (Scherer 2004, 162.) Esitelmän esimerkkikirjasto oli Fayetteville Public Library, jonka suunnittelussa seurattiin U.S Green Building Council -organisaation Leadership in Energy and Environmental Design (LEED) -ohjelmaa. Kirjasto sijaitsee Arkansasissa, Yhdysvalloissa ja oli Arkansasin ensimmäinen rakennus, joka sai Green Building Council -järjestön hyväksynnän osana sen ohjelmaa. (Scherer 2004, 162.)

Tärkeää ympäristöä säästävissä kirjastosuunnittelussa on verrata energiaa säästävän systeemin hyötyjä tämän systeemin vähemmän energiaa säästävään, yleensä halvempaan, vaihtoehtoon. Näin päättäjät voivat todeta, että samalla kun he säästävät luontoa, he pitkin päälle säästävät rahaa. Yleensä ympäristöä säästävälle suunnittelulle pitää olla muitakin motivaatioita kuin vain luonnon säästö. (Scherer 2004, 163.) Yhtä tärkeää on, että suunnittelijat ajattelevat ensiksi kirjastoa suunnitellessaan ympäristöä ja vasta toiseksi omaa mainettaan. Jos asettaa ympäristön ensimmäiseksi suunnitteluprosessissa, rakennuksesta tulee ensiksi hyvin ympäristöystävällinen sen lisäksi, että se on hyvin suunniteltu. (Scherer 2004, 164.) Ympäristöä säästävän suunnittelun, tai niin sanotun vihreän suunnittelun, kulmakivet ovat:

- ”Ympäristöä säästävä sijaintisuunnittelu
- Veden suojaus ja veden käytön tehostaminen [water efficiency]
- Energian käytön tehostaminen [energy efficiency] ja uusiutuva energia
- Materiaalien ja resurssien säilyttäminen
- Sisäisen ympäristön laatu” [kirjoittajan oma suomennos] (Scherer 2004, 165)

Tiivistettynä siis ympäristöä säästävä suunnittelu on ”arkkitehtuuriset ja rakentamisen käytännöt, jotka merkittävästi pienentävät tai poistavat rakennusten negatiiviset vaikutukset ympäristölle ja sen asukkaille viidellä [ylhäällä mainitulla] alueella.” Ajattelemalla rakennusmateriaaleja ja -tapoja voi siis pienentää rakentamisen aiheuttamaa resurssien tuhlausta ja muutenkin tietämällä, kuinka paljon rakentaminen vie yhteiskunnan voimavaroja, voidaan siitä olla tulevaisuudessa tietoisempia. (Scherer 2004, 165.)

Koska vuoden 2003 IFLA-seminaarissa alettiin puhua kirjastorakennusten eettisyydestä ja ympäristöystävällisyydestä ja koska tämä oli mainittu myös yhdeksi aiheeksi, johon varsinkin keskityttiin (kts. s. 28), voi sanoa, että niin sanottu vihreä rakentaminen lisääntyi 2000-luvun alussa ja sen hyödyt havaittiin julkisessa rakentamisessa. On tärkeää huomata, että ympäristöystävällisyys on kirjastotilan muutoksessa yhtä tärkeä asia kuin sisäisen tilan toimivuus ja monipuolisuus.

Nyt kun olen käynyt läpi IFLA:n seminaareissa esitettyjä ajatuksia vuodesta 1987 vuoteen 2003, voi sanoa, että kirjastoyhteisön ajatukset kirjastotilasta olivat aina monipuolisuuden ja muuntuvuuden kannalla teoriassa, mutta nämä ajatukset tulivat todelliseen käytäntöön 1990-luvun lopulla ja vuosituhannen vaihteessa. Tietotekniikka ja digitaalisuus muuttivat paljon kirjastotilan suunnittelua ja sen ihanteita, vaikka jatkuvat ihanteet ihan

1980-luvulta asti ovat olleet monitoimivuus, avoimuus, joustavuus ja muuntumiskyky. Kirjastotilan pitää pystyä muuttumaan ajan kanssa niin fyysisesti kuin toiminnaltaan ja sen pitää pystyä palvelemaan asiakkaitaan molemmista näkökulmista. Vuoteen 2003 mennessä kirjasto toimi niin tiedon kehtona, digitaalisuuden tyyssijana kuin ihmisten sosiaalisen elämän tukijana.

3.5.3 Uudenlainen kirjasto 2005–2015

Vuonna 2005 Sweeney kirjoitti kirjaston “uudelleenkeksimisestä” millenniaaliselle sukupolvelle eli ihmisille, jotka ovat syntyneet 1979–1994 (tämä on Sweeneyn käsitys millenniaalisesta sukupolvesta). Hän keskittyi kirjaston suunnitteluun nuorten ja nuorten aikuisten näkökulmasta. Sweeney halusi miettiä kirjastojen suunnittelua tälle sukupolvelle, koska:

”He ovat kärsimättömiä paremmin koulutettuja, diginatiiveja, jotka lukevat vähemmän, haluavat enemmän valintoja tuotteissaan ja palveluissaan, odottavat tienaaavansa enemmän kuin vanhempansa, pelaavat videopelejä enemmän kuin katsovat televisiota, mieluiten oppivat kokemuseräisesti ja tietävät jo, että eivät halua elää tai tehdä työtä samoin tavoin kuin vanhempiensa sukupolvi.” [kirjoittajan oma suomennos] (Sweeney 2005, 165)

He ovat siis uudenlainen sukupolvi, jolle pitää suunnitella omanlaiset kirjastot, jotka tulevat palvelemaan heidän kiinnostuksenkohteitaan. Sweeney halusi miettiä, miten niin sanottu millenniaalinen sukupolvi ”eroaa aiemmista saman ikäisistä sukupolvista” ja ”miten kirjastonhoitajat ja muut kirjaston päätöksen tekijät voivat suunnitella ja keksiä uudelleen kirjastot ja kirjastojen palvelut, jotka täyttävät millenniaalien odotukset”. (Sweeney 2005, 165.)

Sweeney olettaa, että kirjasto tulee siis fundamentaalisesti muuttumaan, kun askaskunnaksi tulee 1979–1994 -aikavälillä syntyneet. Hänen käsityksensä on, että digitaalinen maailma on muuttanut ihmisten odotuksia niin paljon, että kirjaston pitää muokata itsensä digitaalisen maailman ja uuden sukupolven kulttuurin odotusten mukaan. (Sweeney 2005, 165–166). Nykyään emme ehkä sanoisi, että millenniaalinen sukupolvi päättyy vuoteen 1994, vaan jatkuu ainakin 1990-luvun loppuun ja ehkä jopa sen yli. Seuraavaa sukupolvea, nykyisiä yläasteikäisiä ja lukio-laisia, kutsutaan sukupolvi Z:ksi. Sweeneyn ideoissa näkyy kuitenkin selkeästi, että hänen ideansa kirjaston tulevaisuudesta tuli vuonna 2005 olemaan vuosina 1979–1994 syntyneiden käsissä.

Yksi monista tärkeistä asioista huomata suunnitelmassa kirjastorakennusta millenniaaliselle sukupolvelle on esimerkiksi, millainen millenniaaninen sukupolvi on kuluttajana:

- ”Odottavat enemmän valinnanvaraa ja valikoivuutta;
- Haluavat lisää personointia;
- Etsivät hyviä ostoksia matalilla hinnoilla;
- On vähemmän tarvetta mukautua odotuksiin; ja
- Odottavat välitöntä mielihalujensa tyydytystä ja ovat kärsimättömiä.”
[kirjoittajan oma suomennos] (Sweeney 2005, 167)

Sweeney mukaan siis millenniaaninen sukupolvi odottaa palvelujen toimivan erittäin nopeasti ja tarjoavan sekä valinnanvaraa että mahdollisuuksia personointiin. Näillä odotuksilla millenniaanisen sukupolven kriteerit ovat vaikeampi täyttää kuin edellisten sukupolvien. Vuonna 2005 oli selvästi se mielipide, että millenniaaninen asiakas ei ole ”tavamerkkilojaali”, vaan etsii tuotetta, joka sopii hänelle. (Sweeney 2005, 167.) Näin kirjastonkin pitäisi siis mukautua millenniaanisen sukupolven odotuksiin, ei toisinpäin.

Toinen tärkeä asia on millenniaalisien sukupolven elämäntyyli:

- ”arvostavat opetusta ja koulutusta;
- odottavat tuloja, jotka ylittävät vanhempansa tulot;
- ovat itsenäisiä;
- harjoittavat tervettä elämäntyyliä;
- ovat joustavia;
- odottavat enemmän tasapainoa työn ja yksityiselämän välillä;
- ovat saavutus-painotteisia; ja
- uskovat ansioon pohjautuviin systeemeihin.” [kirjoittajan oma suomennos] (Sweeney 2005, 167)

Millenniaaninen sukupolvi haluaa kehittää itseään ja haluaa kirjastopalveluita, jotka tukevat tätä halua. Millenniaalien katsottiin (ja katsotaan?) olevan kärsimättömiä ja korkeiden odotusten omaavia varsinkin kuluttajina ja vuonna 2005 katsottiin, että millenniaalit halusivat kaikkien palvelujen olevan Internetissä (Sweeney 2005, 168). Tämä mielipide on varmaankin vieläkin voimassa, koska yhä useammat julkiset palvelut ovat siirtymässä Internettiin. Muutos oli käynnissä 2000-luvun puolivälissä, koska millenniaaninen sukupolvi ei suvainnut instituutiota, jotka toimivat ”vanhan paradigman” tavoin (Sweeney 2005, 168). Tämä voi selittää myös IFLA:n seminaariesitelmissä havaittavan nopean muutoksen tietotekniikan kanssa (kts. s. 29).

Sweeney (2005, 1968) on siis sitä mieltä, että ”onnistuneet kirjaston aukioloajat ja palvelun saatavuus pitää perustua millenniaalisen sukupolven tarpeille eikä kirjaston henkilökunnan mukavuudelle”. Tämä lähettää selvän viestin, että millenniaalisen sukupolven ajateltiin olevan erityisen haastava asiakasryhmä, jonka tarpeet pitää tulla ensin, jopa henkilökunnan tarpeiden yli. Kirjastojen siis pitää olla tietoisia näistä tarpeista ja soveltaa niitä kirjastolaitokseen ja kirjastosuunnitteluun töiden, systeemien ja palveluiden avulla (Sweeney 2005, 168). Millenniaalien arvot, kommunikaatiotavat, digitaalisen median käyttötavat, työskentelytavat, oppimistavat ja lukemiskäytännöt on otettava huomioon heille suuntavassa kirjastosuunnittelussa. (Sweeney 2005, 169–172.) Kirjastorakennus ja kirjastotila muuttuvat käyttäjien tarpeiden mukaan ja uudet kirjastorakennukset eroavat usein radikaalisti vanhemmista.

Sweeneyn ratkaisut kaikkeen tähän muutokseen ovat:

1. Digitaalisten instituutionaalisten, yhteisöllisten ja ammatillisten säilytyspaikkojen ylläpito ja organisointi.
2. Kirjaston täytyy säilyttää tärkeä roolinsa ihmisten auttajana ja stimuloijana tiedon etsimisessä.
3. Paikallisen ja julkaistun tiedon löydettävyys Googlen tai muiden millenniaalisten työkalujen ja tiedonlähteiden kautta.
4. Millenniaalisen itse-oppimisen nopeuttaminen ja oppimisen helpotus ja tuotteliaisuus.
5. Mukaansatempaavan näkemyksen esittely millenniaaleille (kirjastosta) heidän uskollisuutensa säilyttämiseksi.
6. Fyysisten kirjastojen kehitys uusien palveluaikojen avulla, jotka sopivat millenniaaleille paremmin.
7. Monenlaisten kirjastotilojen tarjoaminen, jotka on huolellisesti tutkittu ja markkinoitu millenniaaleille.
8. Kirjastotilojen suunnittelu, jotka halvalla, jatkuvasti, helposti ja nopeasti muuttuvat millenniaalien tarpeille.
9. Laajempi kirja-, DVD- ja muiden fyysisten kappaleiden tarjonta, joita erityisesti markkinoidaan millenniaaleille.
10. Yhteistyön tekeminen muiden yhteisön organisaatioiden ja yritysten kanssa, jotka miellyttävät millenniaaleja.
11. Tietotekniikan käyttö kirjaston markkinoinnissa.

12. Kirjastohenkilökunnan motivointi ja uudelleenkoulutus.
13. Aikuisten millenniaalien palkkaus päätöksenteko- ja neuvontarooleihin.
14. Millenniaalien tietoteknisten (ei-kirjasto) ammattilaisten palkkaus ja heidän voimaannuttaminen parannuksien ja innovaatioiden keksimiseen.
15. Informaatiotutkimuksen maistereiden palkkaus, mutta vain sellaisten, jotka ovat enemmän ikätovereidensa kaltaisia kuin nykyisten kirjastonhoitajien kaltaisia.
16. Organisaatorakenteiden ja -käytäntöjen uudelleenajattelu. [kirjoittajan oma suomenos] (Sweeney 2005, 173–175.)

Näin kirjasto muuttuu ja on valmis palvelemaan uutta asiakasryhmää. Vuonna 2005 olttiin varmoja millenniaalien tuomasta suuresta muutoksesta ja se näkyy kirjastosuunnittelussa ja kirjaston käytännöissä.

Vuonna 2009 Niegaard, Lauridsen ja Schulz tutkivat kirjastotilaa teoksessaan *Library Space. Inspiration for Buildings and Design*, johon he ovat keränneet kuvauksia uudenaikaisista kirjastoratkaisuista ja suunnittelutavoista. Heidän mukaansa (2009, 3) koska kirjastotila muuttuu koko ajan ja tuo mukanaan uusia innovaatioita, on hyvä tarkastella ja ajatella uudelleen kirjaston asetelmaa ja rakentamista. Teoksessa esitellään, miten kirjasto voidaan suunnitella, ja miten sen voi tehdä monipuolisin tavoin, tanskalaisten mutta myös ulkomaalaisten esimerkkien avulla. (Niegaard, Lauridsen & Schulz 2009, 3.)

Kirjastot kehittyvät koko ajan ja kehityksen alueet, jotka tuntuivat olevan universaaleja 2000-luvun ensimmäisenä kymmenen vuotena, ovat ainakin fyysisen kirjaston kehitys, jossa ”klassinen kirjasto fyysisine materiaaleineen ja e-kirjasto, nopean digitaaliseen materiaaliin pääsyn ja Internetiin pohjautuvien palveluiden kanssa” yhdistyvät. Näin syntyy uusi yhdistelmä näistä kahdesta kirjastomuodosta. (Niegaard 2009, 7.) Selvästi yhdistyminen jatkuu vuoden 2005 ratkaisusta. Toinen universaali kehityksen muoto on kirjastopalveluiden siirtyminen Internetiin (kts. esim. s. 30) Tanskassa oli perustettu Bibliotek.dk-palvelu, jossa voi katsoa kaikkia Tanskan kirjastotietokantoja kuin myös kaikkia Tanskassa julkaistuja teoksia (Niegaard 2009, 8). Kirjastotietokannat olivat siis vuonna 2009 Internetissä, josta kaikki pystyivät etsimään tietoa kirjoista tai muista aineistoista. Kolmas havaitsemani universaali kehityskulku on uusien kirjastorakennuksien rakentaminen ja niiden suunnittelussa kirjaston innovoiminen (Niegaard 2009, 9). Kir-

jaston koko muuttuu, materiaalit muuttuvat ja kirjastotila muuttaa muotoaan asiakkaiden senhetkisten tarpeiden mukaan ja voi mukautua muuttuviin tarpeisiin. Tämä kehitys näkyy Tanskassa, kuten Niegaard esittää, mutta tämän tutkielman aiempien huomioiden avulla voin sanoa, että kehitys tähän suuntaan oli 2000-luvulla maailmanlaajuista. Tämä kehitys myös selvästi jatkuu.

Esimerkiksi Koolhaas (2009, 12) on sitä mieltä, että kirjaston kuuluu ”muuttaa itsensä ja vapauttaa itsensä vanhoista hyveistä, uudelleen määritellä palvelunsa ja suunnitelmansa kokonaan noustakseen uudelleen esiin UUTENA KIRJASTONA” (Koolhaas 2009, 12). Kirjaston kuuluu siis suunnitella itsensä uudelleen uusien muutoksien mukana, mitä monet muut kirjoittajat ovat myös ehdottaneet aiempina vuosina. Koolhaas on selvästi sitä mieltä, että kirjaston halu palvella vain yhdenlaista lukutaitoa sokeuttaa sen uusille luku- ja kommunikaatiotavoille (Koolhaas 2009, 12).

Uuden kirjaston kulmakivet ovat joustavuus ja tasa-arvoisuus. Joustavuus antaa kirjastolle mahdollisuuden muuttua ja tasa-arvoisuus takaa sen, että uusien lukumuotojen (digitaalisen aineiston) syntyessä kirjastotila voidaan ajatella uudelleen, aiemmin fyysisille kirjoille varattu tila voidaan käyttää muuhun toimintaan. Uutta kirjastoa ei enää ajatella kirjan kautta, vaan kirjastoa ajatellaan ”informaatiovarastona”, missä kaikki media (uusi ja vanha) on esillä uusien ominaisuuksien avulla. Tärkeää uudessa kirjastossa on välitön pääsy kaikkeen mediaan yhdessä paikassa ja niiden esitystavan ammattilaisuus. (Koolhaas 2009, 12–13.)

Library Space. Inspiration for Buildings and Design -teoksen keskeinen ajatus on se, että digitaalinen aineisto tulee muuttamaan tulevana vuosina kirjastotilaa niin paljon, että kirjastotilasta tulee avoimempi hyllyjen vähentyessä ja tähän vapaaseen tilaan voidaan suunnitella vaihtoehtoista toimintaa. Niegaard (2009, 16) jopa sanoo ”hyvästi hyllyjen hallitsema kirjastotila” ja näin kirjastossa on tilaa kulttuurillisille ja tiedollisille mahdollisuuksille (knowledge opportunities), joissa keskitytään kirjaston käyttäjään (Niegaard 2009, 16).

Tärkeitä tulevaisuuden kirjastolle urbaanissa ympäristössä ovat yhtä lailla sijainti, avoimuus, demokraattisuus, verkostoituminen ja tapahtumien järjestäminen kuin myös muuhun ympäröivään, urbaaniseen maailmaan integroituminen (Lauridsen 2009, 24–25). Tulevaisuuden kirjaston kehitykselle tärkeäksi katsottiin olevan vuonna 2009 myös me-

dian konvergenssi ja instituutioiden minäkuvien hajoaminen (Hapel 2009, 29). Kirjastojen pitää puolustaa itseään uusien medioiden syntyessä ja perinteisten medioiden taistellessa elintilasta vuoden 2009 näkemyksen mukaan. Tärkeintä kuitenkin on, että kirjastot pystyvät vastaisuudessakin, uusien haasteiden lomassa, tukemaan elinikäistä oppimista, yhteenkuuluvuutta, identiteetin luomista sekä kulttuurillisia että kirjallisuuskokemuksia, jotka kehittävät käyttäjien tietoja ja taitoja. Kirjastojen suunnittelu tulevaisuudelle sopiviksi tietoyhteiskunnan arvoja ylläpitäen tulee olemaan se suurin haaste. (Hapel 2009, 30.)

Vuonna 2011 asiat etenivät jo hyvää vauhtia. Dahlkild ja Blackin (2011, 1) näkemyksen mukaan ”perinteisen kirjaston ja ’seinättömän’ kirjaston avioliitto edistyy onnellisesti”. Hybridikirjastosta (kts. 31) oli tullut todellisuutta, vaikka jotkut ovatkin jakautuneet kahteen ryhmään: niihin, jotka vieläkin ovat epäluuloisia tietokonetta kohtaan ja niihin jotka näkevät tulevaisuuden kirjaston olevan kokonaan digitaalinen. (Dahlkild & Black 2011, 1.) Kuitenkin hybridikirjasto on sulattanut molemmat tiiviisti yhteen. Hybridikirjastona se on voitu myös brändätä uudelleen esimerkiksi oppimiskahviloiksi, ”ideavarastoksi/kaupaksi” (idea store), löytämiskeskuksiksi ja mediatiloiksi nimetäkseni muuttaman. Dahlkild ja Black ovat sitä mieltä, että vaikka huolet ovat lisääntyneet painetun kirjan tuhosta tietotekniikan tulon takia, kirjastossa tietokone on monessa suhteessa parantanut perinteisen kirjaston toimintamallia. Tietokoneen hyödyt ovat ainakin uudenlainen joustavuus (lisää mahdollisuuksia ja luovuutta fyysisen tilan organisoinnissa), kun materiaaleja digitalisoidaan. (Dahlkild & Black 2011, 1.) Vuoden 2011 käsitys siis jatkaa Koolhaasin vuoden 2009 ajatusta, jossa vapaampaa kirjastotilaa voidaan käyttää monipuolisemmin. Tällä tavalla ajateltiin teoreettisessa mielessä jo 2000-luvun alussa, mutta siitä alkoi tulla todellisuutta suuressa mittakaavassa vasta 2000-luvun lopulla ja 2010-luvun alussa.

Kuten näemme alaluvun 3.1 lopussa, Dahlkild ja Black ovat vankasti sitä mieltä, että kirjastorakennus ei ole lähiaikoina häviämään. Ihmiset arvostavat kirjastoa instituutiona ja uudenlaisiin kirjastoihin on panostettu paljon ennen vuotta 2011. (kts. s. 12) Kiinnostus kirjastosuunnitteluun on todella korkealla ja uudenlaisia innovatiivisia ratkaisuja syntyy koko ajan. (Dahlkild & Black 2011, 2.) Uudenlaista suunnittelua on syntynyt myös siksi, että kirjastosta on vähitellen kehittynyt vakituinen ajanviettopaikka kahviloiden, kirjakauppojen ja nuorisotalon rinnalle. (Black & Dahlkild 2011, 4.)

Juuri ajanviettopaikoiksi Houston (2015, 84) mieltää kirjastot. Hänen mukaansa ihmiset haluavat kirjaston olevan kaunis yhtä paljon kuin se on käytännöllinen ja tästä on jo pitkät perinteet. Kirjastotilan toivotaan olevan esteettisesti miellyttävä, koska siellä vietetään paljon aikaa. Se on paikka, jonne voi tulla ja viipyillä. ”Kirjastohoitajille onnistunut tila on sellainen, joka yhdistää kauneuden toiminnallisuuden kanssa.” Tällainen ajanviettopaikan ajattelemisen näkyy myös tilasuunnittelussa ja asiakaslähtöisyydessä. Houston on sitä mieltä, että viime vuosina on radikaalisti ajateltu kirjastotilaa uudelleen ja tämä haastaa suunnittelijoita ja arkkitehtejä kirjastosuunnittelussa. Tilan kuuluu kannustaa sen tarkoitettuun toimintaan mutta myös sallia vapaan oleskelun mahdollisuus. Vapaammassa tilassa on myös tärkeää priorisoida jotkut käyttötarkoitukset toisten edelle. Kaikki toiminta ei mahdu monipuoliseenkaan tilaan. (Houston 2015, 84–85.)

Nykypäivän kirjastoissa siis arvostetaan tilan monipuolisuutta ja keskitytään käyttäjänlähtöiseen kirjastosuunnitteluun. Tila on avoin, siellä tarjotaan monipuolisia palveluita ja teknologia toimii saumattomasti kirjaston toimintamallin sydämessä. Toiminta tilassa on yhtä tähdellistä kuin lainaus ja kirjojen luku, mutta myös arvostetaan hiljaisuutta. Tulevaisuuden varalle on hyvä varautua muuntuvin ja ympäristöystävällisin rakennuksin. Vuodesta 2005 asti kirjastot ovat kehittyneet todellisiksi hybridikirjastoiksi, jotka jatkavat tietoyhteiskunnan arvojen kannatusta uusien teknologioiden avulla. Kirjasto kehittyy näkemykseni mukaan koko ajan monipuolisemmaksi ja sanoisin, että tulevaisuudessa kirjasto on ihmisten yhteisökeskus, jossa sosiaalistutaan tiedon keskellä.

4 TUTKIMUSMETODI

Tutkimusmetodina tässä tutkielmassa käytetään haastattelututkimusta. Tämä luku tulee esittelemään haastattelututkimuksen metodin alaluvussa 4.1. ja alaluvussa 4.2 tutustaan tutkimuksen kohdekirjastoihin.

4.1 Haastattelututkimus

Tutkimuksessa käytetään tutkimusmetodina haastattelututkimusta. Se on hyvä metodi tälle tutkimuskysymykselle, koska haastattelut antavat syvemmän näkökulman kirjastotilojen ja kirjastonkäytön suhteesta kuin esimerkiksi kyselytutkimus antaisi. Haastattelututkimus on myös siksi hyvä metodi, että tutkimukseni tarkoituksena on tutkia kirjastotilan ja kirjastonkäytön muutosta kirjastoammattilaisen näkökulmasta ja haastattelu täyttää kaikki kriteerit, koska siitä saa syvällisen ja pohtivan verrattuna kyselyyn. Pienen osallistujamäärän kannalta haastattelu sopii myös paremmin. Tapaustutkimuksen koin haastavaksi ja tarpeettomaksi, koska haluan tutkimuksen avulla kartuttaa kirjastotilan ja kirjastokäytön muutosprosessia ajan saatossa ja havainnoinnilla tätä ei voi saavuttaa. Tapaustutkimuksesta tulisi muutenkin haastattelupainotteinen, joten miksei sitten tehdä haastattelua?

Haastattelu on puoliksi rakennettu ja puoliksi vapaata keskustelua, koska halusin haastatteluun mahdollisuuden spontaaniuteen (kts. liite 1). Metodin vahvuutena on, että teemat ovat olemassa mutta kysymysten muotoilu elää haastattelun aikana. Haastattelun keskustelumainen luonne synnyttää uusia ajatuksia ja auttaa tiedon keruussa vapautuneeseen tapaan. (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 28.) Kuten sanoin johdannossa, haluan rakentaa kirjastotilan ja kirjastonkäytön suhdetta myös tutkimuksen aikana. Teemahaastattelun avulla pystyy löytämään hypoteeseja ja oppimaan tutkittavien ilmiöiden perusluonteista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66). Kaikki tutkimuksen teemat tulee tällä tavalla käytyä läpi ja samalla teemoittelu auttaa haastattelun spontaaniudessa. Tämän lisäksi tutkimuksen pääteemat tulevat näkyvästi esiin ja teemojen valintojen väljyys varmistaa sen, että tutkittavan ilmiön moninaisuus ja siihen liittyvän erilaiset näkökulmat tulevat esiin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 67).

4.2 Kohdekirjastot

Haastattelut tapahtuivat kolmessa tamperelaisessa kirjastossa. Haastateltavina olivat kirjastojen henkilökuntien edustajat. Kirjastot valikoituivat uutuuden mukaan. Tutkimukseen otettiin mukaan kirjastot Tampereen alueelta, joissa oltiin tehty remontti suurilla muutoksilla tai juuri valmistunut kokonaan uusi kirjastorakennus. Kirjastot tässä tutkimuksessa ovat valmistuneet 2014–2018.

4.2.1 Tesoman kirjasto

Tesoman kirjasto rakennettiin 1990 ja se sijaitsi Tesoman kaupunkiosan keskustassa yläasteen ja terveyskeskuksen välissä ja vastapäätä K-supermarkettia. Se oli nuorisokeskuksen yläkerrassa ja oli rakennettu yhdelle tasolle. Ovesta sisään tullessa lainaustiski tuli ensimmäisenä vastaan ja tietokoneet on sijoitettu keskilattialle. Kokoelmat oli jaettu lehtiosastoon etuoven vierellä, dekkareihin ja aikuisten kirjallisuuteen keskellä lainaustiskiltä katsottaessa ja nuorten ja lasten osastoon oikealla puolella, kirjaston takaosassa.

Huhtikuussa 2018 valmistui uusi Tesoman kirjasto Westerin ostoskeskukseen. Siellä se tulee sijaitsemaan terveyskeskuksen alakerrassa ravintoloiden ja ruokakaupan keskuudessa. Se on suurempi ja avoimempi ja on vielä keskeisemmällä paikalla kuin vanha kirjastotalo oli. Kirjaston yhteydessä on kahvila-lehtilukusali ja monitoimitila. Pääsalissa on istumatilaa pöytien ääressä ja siellä on omat alueet lapsille ja nuorille kuin myös pelihuone. Lisäksi kirjastosta löytyy monitoimisali, yhteisökahvila ja sen yhteydessä lehtilukusali. Terveyskeskus sijaitsee yläkerrassa.

Tein kaksi haastattelua Tesoman kirjastoon liittyen kahden eri henkilön kanssa. Ensimmäinen haastattelu tapahtui vanhalla kirjastolla tammikuussa 2018. Ensin kävin teemat nopeasti läpi ja katsottiin, onko epäselvyyksiä. Tein saman jokaisen haastattelun alussa. Haastattelu tapahtui haastateltavan työhuoneessa. Toinen haastattelu tapahtui helmikuun 2018 lopussa Pääkirjasto Metsolla henkilökunnan tiloissa haastateltavan pyynnöstä.

4.2.2 Pääkirjasto Metso

Pääkirjasto Metso on rakennettu vuonna 1986 ja sen peruskorjaus ja remontti on saatu valmiiksi vuoden 2017 loppupuolella. Silloin Metso sai lehtilukusalin omiin tiloihinsa ja uusia tiloja pohjakerrokseensa. Pohjakerroksessa on kokoustiloja, hiljaisia lukutiloja, ryhmätyöhuoneita ja aula, jossa voi opiskella ja syödä eväitä. Oleskelutilaa on enemmän vanhaan tilaan verrattuna, koska rakennuksen etuosasta poistettiin työntekijöiden huoneita ja se avattiin asiakkaille. Nyt tilasta näkee suoraan Pirkankadulle.

Metsoon liittyen tein yhden haastattelun. Haastattelu tapahtui Metsolla helmikuussa 2018. Sen alussa annoin haastateltavalle listan haastattelussa läpikäytävistä teemoista ja tiedustelin epäselvyyksiä. Kun niitä ei löytynyt, pystyimme aloittamaan haastattelun. Haastattelu tapahtui haastateltavan työhuoneessa.

4.2.3 Lielahden kirjasto

Lielahden kirjasto sijaitsee Lielahtikeskuksessa, joka saatiin valmiiksi 2014. Sitä ennen aluetta palveli Lentävänniemen kirjasto, joka avautui 1980. Lielahtikeskuksessa on vaa-tekauppoja, ruokapaikkoja, kahviloita ja terveydenhoidon yrityksiä. Se on myös yhdistetty käytävällä isoon Prismaan. Kirjasto sijaitsee Lielahtikeskuksen kolmannessa kerroksessa. Siellä on pääsali, joka jakautuu lehtiosastoon ovelta vasemmalle ja lastenosastoon ovelta oikealle. Lisäksi siellä on digitointihuone, pelihuone, tietotori ja erikoisuutena parveke, jonne asiakkaat saavat mennä.

Tein kaksi haastattelua kahden henkilökunnan edustajan kanssa. Ensimmäinen haastattelu tehtiin helmikuun alussa 2018 ja toinen vajaa viikko sen jälkeen. Ensimmäinen haastattelu tapahtui kirjaston neuvotteluhuoneessa ja toinen haastateltavan työhuoneessa. Toisen haastattelun lopuksi sain kirjastokierroksen.

5 TUTKIMUS

Tässä luvussa esitellään tutkimuskysymys alaluvussa 5.1, käydään läpi aineistonkeruun eri vaiheet alaluvussa 5.2 ja katsotaan aineiston analyysia alaluvussa 5.3.

5.1 Tutkimuskysymys

Tutkielmassa haluttiin tutkia kirjastonkäyttöä kirjastotilan kautta ja sen kanssa yhteistyössä. Tarkoituksena oli selvittää, vaikuttavatko kirjastonkäytön viimeaikaiset muutokset kirjastotilojen suunnitteluun ja toteutukseen. Kirjastonkäyttö on muuttunut viime vuosien aikana tietotekniikan lisääntyessä ja on ilmaantunut huomattavia muutoksia tavoissa, miten kirjastorakennuksia rakennetaan niiden edeltäjiin verrattuna. Tarkoitus tässä tutkielmassa oli siis selvittää, johtuvatko nämä kirjastotilan muutokset jostakin perustavanlaatuisesta muutoksesta ihmisten kirjastonkäytössä vai onko kirjastotila muuttunut omia aikojaan yhteiskunnan ihanteiden mukaan.

Tutkimuskysymykseni on siis:

Kuinka kirjaston arkkitehtuuriset muutokset kuvastavat kirjastonkäytön muuttuvaa luonnetta 2010-luvun lopulla?

Päättämiskysymyksen voi jakaa pienempiin kysymyksiin, jotka auttavat hahmottamaan tutkimusongelman kokonaisuutta:

- 1) *Mikä on kirjastotila ja miten sen voi määritellä?*
- 2) *Missä määrin kirjastotila on kolmas paikka ja miten kolmas paikka toteutuu kirjastossa?*
- 3) *Kuinka paljon voi olettaa, että kirjastotila kertoo meille jotakin kirjastonkäytöstä?*
- 4) *Mitä kirjastojen vanhat rakennukset voivat kertoa kirjastotilan muutoksesta vuosien saatossa ja miten kirjastoarkkitehtuuri on muuttunut?*

Pienempien tutkimuskysymysten avulla voimme keskittyä moniin aiheisiin, jotka tulevat vaikuttamaan isomman tutkimuskysymyksen vastaukseen. Esimerkiksi kysymykseen *mikä on kirjastotila ja miten sen voi määritellä* olen pyrkinyt vastaamaan aiemman tutkimuksen pohjalta olettaen, että tutkimuksen empiirisen osuuden avulla voin myös lisätä näihin näkemyksiin oman näkökulmani. Aiempi tutkimus on luonut pohjan, jonka varaan oma tutkimukseni rakentuu, ja johon se toivottavasti tuo lisää. Tutkimukseni avulla pyrin samaan hyvän käsityksen kirjastotilan muutoksesta ajan saatossa ja ihmisten nykyaikaisesta kirjastokäyttäytymisestä. Tärkeää oli selvittää, mitä kirjaston asiakkaat tekevät uusissa kirjastoissa ja miten tämä käytös eroaa heidän käytöksestään edellisissä kirjastotiloissa.

5.2 Aineistonkeruu

Aloitin aineistonkeruun ottamalla yhteyttä niihin kirjastoihin, jotka koin hyödyllisiksi tutkimukselle. Ensiksi tammikuun alussa 2018 otin yhteyttä Tesoman kirjastoon ja sain sovitua haastattelun tammikuun loppupuolelle. Tämän haastattelun jälkeen otin yhteyttä Pääkirjasto Metsoon ja Lielahden kirjastoon samalla viikolla. Tutkimuslupahakemuksen täytettyäni ja luvan saatuaani sain haastattelun Metsosta helmikuun ensimmäisellä viikolla ja Lielahdesta muutaman päivän myöhemmin. Sain heti toisen haastattelun Lielahdesta seuraavalla viikolle, ja koska toinen haastateltava Lielahdesta tunsikin myös Tesoman uuden kirjaston suunnitteluvaiheita, haastattelin häntä helmikuun loppupuolella Tesoman kirjastosta. Yhteensä haastatteluja oli 5, jotka kestivät viidestätoista minuutista kahteenkymmeneen minuuttiin. Pyrin litteroimaan ne heti haastattelujen jälkeen.

Otin näiden haastattelujen jälkeen yhteyttä Koilliskeskuksen kirjastoon hiihtolomaviikolla, niin kuin oli alun perinkin tarkoitukseni, ja uudelleen viikkoa myöhemmin, kun vastausta ei kuulunut. Tämä oli iso ero siihen, miten nopeasti Pääkirjasto Metsosta vastattiin tammikuun lopussa, kun alun perin otin sinne yhteyttä. Siinä meni vain muutama tunti. Lähetin viestin 12.18 ja sain vastauksen 15.10. Ehkä hiihtoloman ajankohta vaikutti vastausnopeuteen Koilliskeskuksen kirjaston kohdalla. Se oli kirjasto, johon oli vaikeinta saada yhteyttä. Valitettavasti Koilliskeskuksen kirjaston henkilökunta ei voinut osallistua haastatteluihin kiireen ja muuttuvan aikataulun takia. Niinpä tutkimus tiivistyi neljästä kirjastosta kolmeen kirjastoon.

5.3 Aineiston analyysi

On monia tapoja analysoida haastatteluista syntynyttä aineistoa. Aineistoon voi ottaa monta näkökulmaa riippuen tutkimustavasta ja -aiheesta. Eskola (2001, 137–138) esittelee kolme tapaa, jolla voi tutkia ja analysoida tätä aineistoa riippuen tutkijan teoreettisista lähtökohdista. Ensimmäinen tapa analysoida haastatteluaineistoa on yhden suuren teorian näkökulmasta. Tästä teoriasta tai mallista syntyy omaan tutkimukseen sisältyvä hypoteesi ja sitten, kun on analysoinut empiirisen aineiston, voi tämän analyysin tulosta verrata alkuperäiseen suureen teoriaan, johon tutkijan hypoteesi perustuu. Tässä analyysitavassa katsotaan, tukeeko teoria empiirisestä aineistosta saatua tutkimustulosta. Koko analyysi perustuu yhden teorian tai mallin varaan ja teoria, hypoteesi ja empiria toimivat tässä tavassa vuorovaikutuksessa. (Eskola 2001, 137.)

Toinen tapa analysoida empiiristä aineistoa on monien sekalaisten aiheeseen liittyvien teorioiden, tutkimustulosten, käsitteiden ja muiden sellaisten kautta. Tämä sekalaista koelmaa käytetään empiirisen aineiston analysoinnissa ja sen jälkeen pohditaan teorian ja empirian yhteyksiä. Sekalaisuus voi kuitenkin haitata selkeiden tulosten saamista. Kolmas vaihtoehto on analysointi useiden pienien teorioiden kautta, jolloin useat pienet teorit ohjailevat empiriaa, toimivat enemmänkin tulkintakehyksinä kuin valmiina teoriakokonaisuutena, johon tuloksiaan voi verrata. Tutkimus on tällä tavalla aineistoon pohjautuvaa. (Eskola 2001, 137–138.)

Näistä kolmesta ehdotetusta tavasta oma analyysini muistuttaa varmaankin eniten tapaa kaksi, siinä että minulla ei ole selkeitä teorioita, suuria tai pieniä, tukemassa tutkimustani ja analyysia. Sen sijaan minulla on aiemmassa tutkimuksessa esitettyjä havaintoja kirjastotilan kehityksestä ja kirjastonkäytön eri tutkimustavoista, joita hyödynsin analyysin eri vaiheissa. Koska varsinkin kirjastonkäyttöä ei ole tutkittu käyttötarkoitustutkimuksen näkökulmasta paljoakaan (kts. s. 20–21), tämä jättää tutkimusalueen uusien tutkimustapojen varaan. Aiemmat huomiot ja tutkijoiden mielipiteet kuitenkin auttoivat minua analysoitivaiheessa paljon.

Sain litteroinnit valmiiksi helmikuun lopulla nopeasti haastattelujen jälkeen, mutta analyysivaihe alkoi vasta kesäkuun puolivälissä kirjallisuuskatsauksen valmistuttua. Litteroinnissa käytin hyväkseni Tietoarkiston aineistohallinnan käsikirjan ohjeistusta erilaisista litterointitavoista ja valitsin sanatarkan litteroinnin, jossa on mukana myös nauru ja

tauot siltä varalta, että tarvitsisin niitä analyysivaiheessa. Jaoin litteroinnit teemojen mukaan niin, että jokainen teema sai oman Word-tiedoston ja jokainen kysymys oman värikoodinsa. Käytin eri vaiheissa paljon apuna Eskolan (2001, 141–153) esitystä teema-haastattelujen analyysin eri vaiheista. Näitä ovat siis teemoittaminen, varsinainen analyysi omien tulkintojen kanssa, aineiston tärkeimpien kohtien valinta ja niiden auki kirjoittaminen omin sanoin, aukollisen kokonaisen version kirjoittaminen kytkettynä aikaisempiin teorioihin ja lopuksi tekstin editointi ja hiominen (Eskola 2001, 141–153). Eri vaiheet varmistavat sen, että aineisto on käyty kunnolla läpi ja tärkeimmät havainnot aineistosta analyysin kannalta nousevat esiin. Eskolan vaiheet ovat kattavat ja yhden tavan valitseminen aineiston analyysiin selkeyttää prosessia. Katsoin Eskolan tavan parhaaksi tutkimukseni kannalta.

Tulkintaa ohjasivat varsinkin käsitykset kolmannesta paikasta, kohtaamispaikasta, kirjastotilan monista kasvoista, kirjastonkäytön muutoksesta (oleskelupaikka), ja muuttuvat käsitykset kirjaston tulevaisuudesta, sen käytön ja -tilan monipuolisuudesta. Annoin kuitenkin enemmän kytköksen empirian ja teorian välillä tulla esiin spontaanisti aineistosta kuin koetin väkisin asettaa ilmiötä jonkin käsitteen rajoihin.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käydään läpi tutkimustulokset. Tulokset on jaettu alalukuihin teemojen mukaan ja ensimmäinen teema on jaettu kolmeen eri alalukuun sen monipuolisuuden vuoksi. Alaluvussa 6.1. siis käsitellään kirjastotilan muutosta ja kaikkea mitä se pitää sisällään. Alaluku 6.2 siirtyy kirjastonkäyttöön ja tutkii sen eri puolia. 6.3 ottaa asiakseen tapahtumien tilat ja järjestämisen kirjastossa sekä sen, miten tapahtumat sopivat kirjastotilaan. Lopuksi tutkitaan asiakkaiden oleskelua kirjastossa alaluvussa 6.4., joka sisältää myös katsauksen kirjaston osastojaon tärkeyteen.

6.1 Kirjastotilan muutos

6.1.1 Muutos tilassa

Jotta voidaan selvittää mikä kirjastotila on, ensin pitää puhua kirjastotilan muutoksesta. Haastateltavat kokivat kirjastotilan läpikäyneen suuren muutoksen ajan kuluessa, mikä näkyy selkeästi uusien kirjastojen tilan erilaisuudessa verrattuna vanhaan. Vanhat tilat olivat usein kirjahyllyjä täynnä ja keskittyivät enemmän aineistoon kuin asiakkaisiin. Tämä näkökulma muuttui uusissa tiloissa, jossa aineiston vähentäminen johti uuteen tilaan, avaruuteen ja asiakkaiden viihtyisyyden priorisointiin. Tilan muutos on siis valtava, varsinkin kun aiemmat kirjastot olivat usein monta kymmentä vuotta vanhoja.

Vanhoja kirjastotiloja kuvailtiin sanoin ”*kodinomainen, [...] ihan käytännöllinen*” Lentävänniemen kirjastosta, joka oli Lielahden kirjaston edeltäjä, ”*ulkoo päin oikein kaunis... kirjastotilana nyt auttamattomasti vanhentunut, [...] neliöiltään liian pieni*” ja ”*aineiston säilytys edellä suunniteltu [...] ei näissä tiloissa suunniteltaessa oo niinku ajateltu oikeastaan mitään muuta käyttöä ku, sitä että täällä niinku luetaan ja etitään sitä aineistoa luettavaksi*” Tesoman vanhasta kirjastosta. Mistään vanhasta kirjastosta ei kuulunut ylipäänsä kehuja. Tilat koettiin vanhanaikaisiksi ja vajavaisiksi nykyajan standardeihin nähden. Uuden tilan standardi on aiemmankin tutkimuksen perusteella avoin, viihtyisä ja monipuolinen (kts. Elmborg 2011, Orr 1972 & Aaltonen 2009, 573).

Uudet kirjastot ja tilat herättivät suurimmassa osassa haastateltavia positiivisia ajatuksia. Varmaankin osuvin kuvaus tuli Lielahden kirjaston haastattelusta: ”[J]oku asiakas sano hyvin että... että nyt päästiin sieltä kaheksankymmentähluvulta... kakstuhattaluvulle [...] tässä kirjastopalveluissa”. Sain käsityksen, että muutokset vaikuttivat haastateltavista miellyttäviltä. Yleisesti pidettiin kirjastotilan lisäystä ja palveluiden monipuolistumista hyvinä asioina, joita uudet kirjastot toivat mukanaan: ”[M]eillä on tiloja enemmän [...] eli meillä on musiikkihuone, pelihuone”. Uudet kirjastotilat ovat siis panostaneet myös muihin palveluihin kuin kirjojen lainaukseen, mikä näytti olevan vanhojen kirjastotilojen päätoiminto suunnittelunäkökulmasta. Tilan lisäys neliömetreissä on ollut viimeaikaisen kirjastosuunnittelun kasvava trendi (Ma 2001, 31). Tämä näkyy selvästi esimerkkikirjastojen koissa verrattuna aiemmin kirjastojen kokoihin. Kaikki tilaratkaisut eivät ole kuitenkaan kirjastoammattilaisten mieleen. Esimerkki Lielahden kirjastosta (käytän selkeyden vuoksi termejä ”kysyjä” ja ”vastaaja” tavallisten ”haastattelija” ja ”haastateltava” sijaan):

”Kysyjä: Huomasin, että on aika avoin kirjasto, ni onko teillä kuitenkin sil-lai... osastojakoo täällä sitten, nii tota... muorten osastolle ja aikuisten osas-tolle, että?”

Vastaaja: Sen verran, että on, mutta siinäkin, tavallaan suunnitteluvirhe

Kysyjä: Ymm

Vastaaja: ...Talossa eli tota, meille piti tulla muorille oma osastonsa

Kysyjä: Nii

Vastaaja: Tosiaan, tännekin, mutta se jäi tuohon yhteen lasten huoneeseen [...]”

Jotkut haastateltavat siis eivät olleet täysin tyytyväisiä tilan toiminnallisuuteen ja suunnitelmien toteutukseen. Tilojen erottelu onkin tärkeää asiakkaiden tarpeita ajatellessa (kts. s. 64).

Myös tilan muunneltavuus on noussut kirjastotutkimuksessa olennaiseksi asiaksi. Tilan pitää muuntua tulevaisuuden tarpeita varten, ja siksi sen pitäisi olla tila, jossa rakenteita ja huonekaluja pitää pystyä liikuttamaan helposti ja nopeasti. (kts. s. 24.) Tutkimuksen kirjastoissa tilat ovat helposti muutettavia, osana avointa tilaa, jossa hyllyt siirtyvät hel-

posti ja huonekalut ovat kevyitä. Huomaa selvästi, että muunneltavuus on tärkeä ominaisuus kirjastoille, vaikka tilat ovatkin suunniteltu tarkasti. Niitä voi silti ilman suurimpia ponnisteluja muuntaa ajan kanssa.

Niistä kolmesta kirjastosta, jotka valitsin esimerkkikirjastoikseni, kaksi on nykyään myös hyvinvointikeskuskirjastoja (Tesoma ja Lielähti), joten kirjastot ovat osa isompaa palveluntarjoajien kompleksia. Samassa rakennuksessa on sekä ruokakauppoja, terveyspalveluita ja voi myös olla kahviloita ja vaatekauppoja. Hyvinvointikeskuksen ja ostoskeskuksen ero on siinä, että hyvinvointikeskuksissa panostetaan terveyspalveluihin samassa kompleksissa. Tämä näyttää olevan osa suurempaa kirjastosuunnittelun trendiä (kts. s. 50). Halutaan, että palvelut löytyvät kaikki helposti samasta paikasta. Yhteiset palvelut tarkoittavat myös yhteisiä toimintatiloja, joten jotkut haastattelemistani kirjastoammattilaisista olivat sitä mieltä, että kirjaston suuret tilat ja monipuoliset uudet palvelut eivät olisi mahdollisia ilman muita ympäröiviä palveluntarjoajia. Palveluiden ja kirjaston suhde on tällä tavalla symbioottinen. Tämä muistuttaa Dowlinin (2004, 28) ajatusta ”mielen ostoskeskuksesta”, jolla hän kuvasi vuoden 2012 kirjastoja (kts. s. 29). Vaikka Dowlin kuvasi termillä tulevan kirjaston toimintaa (turvallinen ja sosiaalinen keskus), se on silti osuva termi kuvata ostoskeskus- ja hyvinvointikeskuskirjastoja, jotka tarjoavat palvelujaan yhteistyössä ostoskeskusten kanssa. Kirjastot ja ostoskeskukset alkoivat jo 2004 Dowlinin mielestä muistuttaa toisiaan (Dowlin 2004, 28).

Kirjastot halutaan muiden palvelujen yhteyteen, helposti tavoitettavaksi:

”[K]irjastot halutaan tuoda ihmisten luokse ja niinkun, että ne tavottaa ja on siinä arjessa eri tavalla mukana, ettei ne oo mikään sellane erillinen paikka, johon pitää varta vasten lähtee, et ostoskeskuskirjastothan on hirveen suosittuja, kun siinä voi kaik-, kun voi hoitaa muitakin asioita, niin samalla poiketa kirjastoon ja sehän on ihan niinkun vilkastuttanut kyllä kirjastonkäyttöä [...]”.

Samalla kuitenkin tilan yksiselitteinen tarkoitus ei ole toimia kirjastona vaan se suunnitellaan palvelemaan myös muiden palvelujen tarpeita:

”Kysyjä: Nii eli ei oo sitten ihan täysin kirjasto-

Vastaaja: Ei.

Kysyjä: mielessä

Vastaaja: Ei.

Kysyjä: Toiminnallinen, periaatteessa

Vastaaja: Ei.

Kysyjä: Henkilökunnalle?

Vastaaja: Ei.

Kysyjä: Et kaikille on vähän niinku yhteinen tää

Vastaaja: Joo-o

Kysyjä: oleskelutila?

Vastaaja: Eli siinä on haettu justiin sitä yhteisöllisyyttä

Kysyjä: Nii

Vastaaja: Toimijoitten kanssa.”

Vaikka tuon lainauksen puheenaiheena oli henkilökunnan tilat kirjastossa ja hyvinvointikeskuksessa, se samalla pätee myös asiakkaille suunniteltuihin tiloihin. Hyvinvointikeskuslähestymistavalla on selvästi sekä hyvät että huonot puolet kirjaston toiminnallisuutta ajatellen.

Kun puhuimme nykyaikaisista kirjastotiloista ja tämän tutkimuksen esimerkkikirjastoista, tulee esiin tarve asiakkaiden oleskelutilalle. Kaikki esimerkkikirjastot olivat panostaneet uuden tilan suunnittelussa asiakkaiden viihtyisyyteen ja siihen, että kirjastossa olisi mukana oleskella, tulivat he tekemään mitä tahansa. Sweeneyn (2005) mukaan kirjastotila pitää olla suunniteltu aivan uudella tavalla, jotta se houkuttelee millenniaaleja. Tilat on suunniteltava tarkasti millenniaalien tarpeiden mukaisesti mutta samalla tarpeeksi monipuolisesti, jos nämä tarpeet muuttuvat (kts. s. 33–36). Millenniaalien tarpeet kuitenkin mukailevat paljon sitä, mihin moderni kirjastosuunnittelu jo pyrkii. Mukavat tuolit, pöytäryhmät, hiljaiset tilat, kirkkaat värit – kaikki oli suunniteltu, jotta asiakas tuntisi viihtyvänsä kirjastossa siellä käydessään. Tämä kävi myös selväksi siitä, että kirjastoammattilaisten vieraillessa muissa kirjastoissa, he kiinnittivät erityistä huomiota niiden sisustukseen ja kalusteisiin:

”Vastaaja: Just sitä värimaailmaa on, on

Kysyjä: Joo

Vastaaja: käytetty hyväks täälläkin

Kysyjä: Kirkkaita värejä

Vastaaja: Joo.”

Muutos on suuri 1980-luvun kirjastorakennuksista, koska uusissa tiloissa esteettisyys on suuri asia.

Ikkunat, värit ja mukavuus ovat suunnittelussa tärkeitä. Maisemakirjasto oli muodissa jo 1970-luvulla (Aaltonen 2009, 567), ja kauneuden ihanne kirjaston sisustuksessa on tullut vain olennaisemmaksi. Sisältä päin kirjastoihin on haluttu sekä olohuonemaista tunnelmaa että kahvilan tuntua (Aaltonen 2009, 594; Elmborg 2010, 339). Tämän huomaa esimerkiksi kirjastojen huonekalujen asettelusta ja -valinnoista, ja tietenkin Tesoman kirjaston lehtilukusalin yhteyteen tuotu yhteisökahvila ja Metson kirjaston uusi lehtilukusali aivan kahvion vieressä lisäävät kahvilailmapiiriä. Kirjaston suunnittelun muuntuessa enemmän kahvilamaiseksi kirjasto liikkuu myös sosiaalisesti uuteen suuntaan, joka pitää ottaa suunnittelussa huomioon (kts. s. 13–14). Vuorovaikutusta fyysisen tilan ja sosiaalisen käytäytymisen kanssa tapahtuu paljon yhteisessä tilassa.

Kirjastotilan muutos on siis kiinnostava myös Pääkirjasto Metsossa, jossa aiempaa tilaa ei niinkään pyritty muuttamaan, vaan päivittämään. Tärkeää oli säilyttää Reima ja Raili Pietilän alkuperäinen tyyli ja tunnelma rakennuksessa: ”[...] [A]rkkitehti kaivo kaikki nämä Pietilän alkuperäiset suunnitelmat ja lähtikin miettiin, että mitäs niistä pystyttäis toteuttaa [...]”. Tila muuttui eniten kirjaston alakerrasta, jonne tuli luentosaleja, hiljaisia työskentelytiloja ja opiskelutilaa. Yläkertaan tuli uusi lehtilukusali kahvion yhteyteen ja välikerros sai avoimuutta ikkunapaikoista: ”[...] [T]ää talo taas oli hyvin verhot kiinni tonne Pirkankadun puolelle, et täältä ei näkynyt niinku mitään, nehan halus nimenomaan, että avataan tätä [...]”. Tilan muutoksessa tärkeintä oli talotekniset asiat, kuten viemäröinti, mutta samalla se antaa hyvän esimerkin, miten organisoinniltaan kirjastotilan suunnittelu on muuttunut näissä kolmessakymmenessä vuodessa. Aaltosen (2009, 593) mukaan kirjastotiloja yleensä päivitetään muutenkin liian vähän niiden vaatimuksiin nähden.

Haastateltavat antoivat erilaisia syitä kirjastotilan muutokselle, joista yleisin oli talotekniikan pettäminen. Rakennukset alkoivat vanhentua, eivätkä enää vastanneet nykyajan rakennusvaatimuksia. Lisäksi hyvinvointikeskuksien ja -kirjastojen rakentamisen katsottiin olevan kaupungin strategia tällä hetkellä:

”[...] [K]aupungilla on vähän semmosta strategiaa, että näitä hyvinvointikeskuksia suositaan ja halutaan niinkun siihen suuntaan viedä [...] viedä palveluita, että se ei oo pelkästään niinku kirjastolähtönen, vaan, sehän on niinkun kokonaisuus, palvelukokonaisuus, missä on muitakin... muitakin palveluita kuin se kirjasto. Eli ei pelkästään niinkun kirjaston tarpeesta.”

Kirjastotilan tarpeet muuttuvat siis myös kaupungin halujen mukaiseen suuntaan, siihen mikä katsotaan yhteiskunnalle hyödylliseksi.

Kirjastotilan muutosta voi kuvata matkana aineistolähtöisyydestä asiakaslähtöisyyteen. Tilat ovat suunniteltu erityisesti asiakkaiden toiveet mielessä. Aineisto on vielä tärkeässä asemassa, mutta tilan toimivuus asiakkaan näkökulmasta on kirjastosuunnittelussa nykyään tärkeämpi asia. Tilat on suurentuneet neliömääriltään ja niitä on jaettu, suurimmalta osalta, asiakasryhmien omiin tiloihin. Tilat ovat muuttuneet ajan kanssa ja sekä kirjastoammattilaisten että asiakasryhmien tarpeiden myötä. Katsottaessa aiempaa tutkimusta kirjastotilasta ja sen suunnittelusta, huomaa monia teorioita ja ajatusmalleja, jotka ovat toteutuneet esimerkkikirjastoissa. Tilat ovat monipuolisia, suuria, viihtyisiä, sisustettuja mukaviksi, ja ennen kaikkea asiakaslähtöisiä. Kaikki tämä vastaa ihanteita, joita tutkimus on kirjastosuunnittelulle luonut. Tutkimus on tunnistanut kirjastosuunnittelun puutteet aiemmilta vuosikymmeniltä ja nyt näitä puutteita korjataan moderneissa kirjastoissa. Käytännön kirjastosuunnittelu ja sitä koskeva tutkimus täydentävät jatkuvasti toisiaan. Kirjastotilaa pyritään koko ajan parantamaan ja ajattelemaan uudelleen.

6.1.2 Inspiraatio muista kirjastoista

Haastatteluissa kysyin inspiraatioista tilan suunnitteluun ja eri kirjastoilla oli eri tavat tutustua muihin kirjastoihin ja suunnittelutapoihin. Jotkut kirjastot tutustuivat kotimaisiin kirjastoihin ja ottivat niistä inspiraatiota esimerkiksi kalustukseen ja vierailivat vain nähdäkseen muiden kirjastojen ratkaisuja, toiset taas kävivät ulkomailla (tai arkkitehti kävi) ja perehtyivät moderniin kirjastosuunnitteluun syvällisemmin. Kaikki haastateltavat kuitenkin uskoivat kirjastojen saaneen inspiraatiota muista kirjastoista jollakin tasolla suunnitteluprosessin aikana.

Selvin inspiraatio Tesoman ja Lielahden kirjastoille oli tietysti muut hyvinvointi- ja ostoskeskuskirjastot. Koilliskeskus inspiroi molempia samantyyppisiin ratkaisuihin ja Tesoman suunnitelmaa inspiroi muutamaa vuotta aiemmin rakennettu Lielahden kirjasto: ”[...] [T]ää uus kirjastohan tulee tommoseen hyvinvointikeskukseen [...] joita on Tampereella, Lielahdessa ja Koilliskeskuksessa jo samalla idealla [...]”. Tesoman kirjastokin

haluttiin sijoittaa Koilliskeskuksen ja Lielahden kirjastojen lailla samaan paikkaan muiden palvelujen kanssa. Lielahden kirjaston haastattelussa kävi selväksi, että pääkirjaston suunnittelusuuntaus ja toiveet vaikuttivat paljon Lielahden kirjaston suunnitteluun. Inspiraatio siis tuli myös siis virallisen ohjeistuksen kautta yhtä paljon kuin kirjastojen omien ideoiden kautta. Tesoman kirjastoa mietittäessä käytiin vierailulla ostoskeskuskirjastoissa kuten Isossa omenassa ja Entressen kirjastossa Espoossa.

Muita inspiroivia kirjastoja, jotka eivät olleet hyvinvointi- tai ostoskeskuskirjastoja, olivat Jyväskylän kirjasto, jossa käytiin Lielahden kirjastosta, ja Seinäjoen kirjasto. Nämä kirjastot ovat toteuttaneet kirjastotilansa innovatiivisesti. Myös Metson suunnitteluprosessin aikana Seinäjoen kirjasto kiinnosti, koska arkkitehti kävi siellä, kuten myös Turussa. Metson arkkitehti kävi katsomassa ulkomaisia kirjastoja niin Tanskassa kuin Hollannissa. Varsinkin tanskalainen kirjastoarkkitehtuuri kiinnosti monia kirjastoja ja arkkitehtejä suunnitteluprosessien aikana. Kirjastovierailuista Tanskaan mainittiin useissa haastatteluissa.

Tanskalaiset kirjastot ovat hyviä esimerkkejä kirjastosuunnittelusta, koska he ovat jo monta vuotta tuottaneet innovatiivista suunnittelua sekä tila- että kirjastonkäytön näkökulmasta. Niegaard, Lauridsen ja Schulz (2009) ovat toimittamassaan teoksessa nostaneet esille monta innovatiivista kirjastoa, jotka ovat rikkoneet perinteisten kirjastojen rajoja. Omassa artikkelissaan Koolhaas (2009, 12) on luonut termin uusi kirjasto, johon kirjastosuunnittelussa pyritään. Hänen mukaansa uuden kirjaston kulmakivet ovat joustavuus ja tasa-arvoisuus (kts. s. 37), joten on helppoa ymmärtää, miksi monet haastateltavat mainitsivat juuri tanskalaiset kirjastot inspiroiviksi kirjastoiksi ja kirjastovierailujen arvoksi.

Inspiroivien kirjastojen ei kuitenkaan katsottu ohjaavan kirjastosuunnittelua esimerkiksi kirjastoissa, vaan vierailut ja muu tutustuminen antoivat enemmän ajatuksia tilan mahdollisuuksista. Inspiroivuus syntyi kirjastotilan erinäköisistä kokonaisuuksista, sisustuksesta ja palvelujen soveltamisesta tilaan, jotka inspiroivat kirjastoammattilaisia ja arkkitehtejä ajatuksellisesti suunnitteluprosessin aikana, mutta eivät määritelleet uutta tilaa:

”Kysyjä: [...] Mainitsit ton Jyväskylän ja Seinäjoen, että oliko ne tiettyjä rakennuksia, jotka oli tässä niinku inspiroivana?”

Vastaaja: Sillä niin tota... koska ne olivat uudempia – –

Kysyjä: Nii

Vastaja: Justiin... justiin, niin tota... siellä käytiin tutustumassa, tutustumassa siihen toimintaan.

Kysyjä: Joo

Vastaja: Ja nimenomaan tiloihin [...].”

Tässä esimerkissä Lielahdesta käytiin Jyväskylässä ja Seinäjoella juuri tutustumassa mahdollisuuksiin ja toimintaan uudenlaisessa kirjastotilassa, ei vain etsimään arkkitehtuurisia ratkaisuja uuteen kirjastotilaan.

6.1.3 Kirjastoammattilaisten osallistuminen suunnitteluprosessiin

Kaikissa esimerkkikirjastoissa henkilökunta oli arkkitehtien kanssa mukana suunnittelutyössä vähintään johtajatasolla. He saivat hyväksyä tai torjua arkkitehtien ideoita, osallistua kirjastovierailuille ja keskustelivat paljon keskenään tarvittavista tilaratkaisuista. Metsossa ”Kyllä me oltiin ihan... alusta lähtien, että pystyttiin olemaan [ei kuultavissa] käytiin... omaa keskustelua, ilman arkkitehtejä ja mietittiin näitä meidän toiveita ja sitte arkkitehdin kanssa, että [...] [eli?] ihan hyvin yhteistyössä tätä tehtiin.” Kirjastohenkilökunnan mielipiteitä siis kuunneltiin ja haluttiin ottaa huomioon suunnitteluprosessissa.

Eri kirjastoissa oli eri tason yhteistyötä. Jos Metsossa sai miettiä omia toiveita ja hyväksyä ideoita, Lielahdessa oli myös osalle henkilökunnasta yllätyksiä tilaan tullessa:

”Tosin sitten oli kaikenlaista... kaikenlaista sitten, yllätystäkin sitten, kun tänne tultiin, että [...] että tota, meille ookkaan, tässä on niinkun tän tilan... keittiö [...] ja meil ei oo omaa, vaan [...] Meillä on oma keittiö, siis keittiötila käytössä tuolla, mutta siellä myöskin tämän kerroksen... neuvola, terveystasema, hammashoitola [...] Ja tota, ainoa sitten on, että on päiväkeskus, jossa me käydään kyllä kanssa syömässä.”

Ainakaan Lielahden henkilökunta ei siis ollut täysin tietoinen siitä, minkälainen lopputulos tulee olemaan, vaikka osallistuikin kirjastovierailuille ja nähnyt rakennuksen edistyneen perustuksista asti. Ehkä osallistuminen suunnitteluun ja varsinkin ideointiin riippuu myös siitä, missä asemassa on kirjastossa. Jos työntekijä on jonkinlaisella esimiesasteella, hän on varmaan aktiivisemmin mukana kirjastotilan suunnitteluprosessissa. Haastateltavien kommentteista huomaa kuitenkin, että jokainen henkilökunnan jäsen sai kirjastoissa osallistua ja ehdottaa.

Tutkimuksessa on jo pitkään korostettu, miten tärkeää kirjastohenkilökunnan osallistuminen suunnitteluprosessiin on alusta alkaen. Ratcliffe (1989, 15–16) on sitä mieltä, että kirjastonhoitajan ja arkkitehdin välinen toimiva suhde on välttämätön kirjastorakennuksen ja -tilan onnistumiselle. Hän nostaa tämän suhteen jopa tärkeimmäksi suhteeksi kirjastorakennuksen onnistumiselle. Ratcliffen mielestä vastuu rakennuksen onnistumisesta on kuitenkin enemmän kirjastonhoitajalla kuin arkkitehdillä, koska kirjastohoitajan kuuluu tuntea kirjaston tarpeet ja kommunikoida ne selkeästi arkkitehdille. (Ratcliffe 1989, 15–16.)

Kysyin haastatteluissa aktiivisesta suunnittelusta mukana olosta ja kaikki sanoivat olleensa aktiivisesti mukana suunnitteluprosessissa. Esimerkkikirjastoissa siis Ratcliffen toive kirjastonhoitajan ja arkkitehdin yhteistyöstä on käynyt toteen. On tärkeää tietää kirjaston toiminnalliset tarpeet rakennusta suunnitellessa. Arkkitehti haluaa toimivan ja arkkitehtuurisesti arvokkaan rakennuksen. Kirjaston henkilökunta haluaa uuden ja kirjaston toiminnalle tarkoitetun tilan. Yhdessä arkkitehti ja kirjastoammattilaiset voivat saavuttaa suunnittelun kultaisen keskitien kuuntelemalla toisiaan.

6.2 Kirjastonkäyttö

Kirjastonkäyttö selvästi muuttui uusissa kirjastotiloissa, osittain tilojen muutoksen takia, osittain palvelujen monipuolistumisen takia. Ehkä kirjastonkäyttö oli jo muuttunut aiemmin ja uudet tilat vain antoivat mahdollisuuden käytön toteutukselle. Uuden tilan takia kirjastonkäyttö laajentui perinteisimmistä muodoista uusiin tapoihin hyödyntää kirjaston tarjoamia tiloja ja palveluita. Haastateltavat kokivat, että kävijämäärät olivat lisääntyneet uusissa tiloissa ja koko ajan tuli uusia kiinnostuneita asiakkaita: ”[...] [M]eil on vilkas käynti ja lisääntyy ja lisääntyy edelleen.” Yhden haastateltavan kuvaus Lielahden kirjaston käytöstä kertoo meille kirjaston asiakaskunnan ja -käytön monipuolisuudesta paljon:

”On nii monenlaista käyttöä, et jos nyt lähtee heti tosta aamusta, kun me avataan jo... itsepalvelulla kello kaheksan, niin tulee lehden lukijoita [...] ja, sitten näissä, kerroksen muissa palveluissa asioivat saattavat poiketa siinä. Lapsiperheiden äidit käy, äitejä mikkä... jos mää yksinkertastan, niin kotona olevia äitejä käy pienten, pienten lasten kanssa, jos on vaikka aikaa hammashoitolaan tai [...] neuvolaan tai tulee... käy kauppaan. Lehden lukijoita käy, sitten käy koneitten käyttäjät, siis tietokoneitten... nettiasiointia, mitä ihmiset ikinä sitte tekeeki ja... ja aamupäivällä käy aika paljon näitä ikäihmisiä, koska toss on toi palvelukeskus [...] on vaan päiväsaikaan auki. Jaa, sitten lapsia muoria käy koulun jälkeen, ku koulu loppuu, ni tullaan pelaamaan ja...

ja oleilemaan ja käyttämään pelihuonetta ja... musiikkihuonetta. Tietotorilla on kurseja ja on niitä, vinkkauksia käytetään, ja on näitä henkilökohtasia opastuksia.”

Kirjastonkäyttöön siis kuuluvat tiukasti erilaiset käyttötarkoitukset asiakkaalle sopivaan aikaan. Aamulla on lehdenlukijoita ja vanhempia ihmisiä, muiden palveluiden yhteydessä käyvät ihmiset samalla käyvät kirjastossa (niin kuin on suunniteltu), äidit ja lapset käyvät päiväsaikaan päästääkseen välillä pois kotoa tai lääkärinkäyntien ohessa, tietokoneella asioivat tulevat pitkin päivää ja kouluikäiset tulevat iltapäivällä pelaamaan, musisoimaan tai lukemaan. Tämän lisäksi kirjaston tietotoria käytetään ja siellä opastetaan asiakkaita. Eri ikä ja -asiakastyhmät löytävät eri aikoihin päivästä kirjastolle käyttöä.

Kirjastonkäyttöä ei voi enää mieltää vain palautukseksi ja lainaukseksi, koska jos pitää vain näitä kahta keskeistä toimintoa kirjastonkäyttönä, ei huomaa miten nykyaikaista kirjastoa voi käyttää hyvin monin tavoin. Uusi kirjasto mahdollistaa monenlaisen käytön, mitä vanha kirjastosuunnittelu ei pystynyt toteuttamaan. Yksi haastateltava toivoi, että uudet kirjastotilat kannustaisivat asiakkaita osallistumaan kirjaston toimintaan enemmän:

” [...] [J]a sitten tietenkin se, että ihmiset pääsis, asiakkaat, osallistumaan niinkun siihen kirjaston toimintaan uudella tavalla, ku siä on niitä tiloja, missä pystytään järjestään kaikenlaista, että et niinku yhdessä, että jotain sen suuntasta [...] toivottavasti se lisää sitä alueen asukkaiden omaa aktiivisuutta ja omaa tekemistä, että heille tarjotaan tällaisia tiloja kokoontumis- ja tapahtuman järjestämiseen.”

Kirjastonkäyttöä rakennettaisiin tällä tavalla siis myös yhdessä asiakkaiden toiveiden mukaan. Tapahtumien järjestäminen siis miellettiin joissakin haastatteluissa kirjastonkäyttöön kuuluvaksi toiminnaksi. Tämä käsitys sopii todella hyvin aiempaan tutkimukseen (esim. Elmborg 2011; Milgrom 2002), joissa nähtiin, että asiakkaat voivat itse luoda oman sosiaalisen tilansa kirjastossa yhdessä (Elmborg 2011, 346). Tapahtumien avulla se onnistuu.

Lainaus ja palautus mielletään kuitenkin vielä kirjaston ydintoiminnaksi: *”[...] [T]okihan se kirjojen lainaaminen tai aineiston lainaaminen ja palauttaminen on ihan sitä... keskiössä, perustoimintaa täälläkin.”* Ei haluta sivuuttaa lainausta ja palautusta kirjastosta, vaan laajentaa kirjastonkäyttöä ja toimintaa kirjastossa. Muunlainen toiminta voi jopa kannustaa lainaukseen. Kun asiakas on kirjastossa tekemässä muuta, hän voi samalla kiinnostua teoksesta ja alkaa aktiivilainaaajaksi. Lainaus on vieläkin erittäin suosittu kirjaston käytön muoto, joka pitää myös huomioida.

Kaikissa esimerkkikirjastoissa kirjastonkäyttö ei edes muuttunut paljoa tilan muutoksen myötä. Vaikka Metsossa tehtiin aika suurikin tilan muutos, haastateltava ei kokenut käytön muuttuneen huomattavasti: ”[...] [S]anotaan, että nyt viime vuosina varmaan ei siinä hirveen isoo eroa oo tähän päivään, et kyllähän se on semmonen pitkä, pitkän [ajan?] muutos, mutta että [...] must tuntuu, että yhä enemmän asiakkaat todellakin, niinkun, haluaa niitä luku- ja oleskelu [...] paikkoja [...]”. Metsossa koettu kirjastonkäytön muutos on tapahtunut useiden vuosien aikana, käyttö ei ole niinkään muuttuneet tilan takia. Tila muuttui pikemminkin käytön takia, asiakkaiden toiveiden tuloksena.

Brewster (2014, 94) pitää kirjastotilaa turvapaikkana, jonne jokainen voi tulla rauhoittumaan ja olemaan itsensä kanssa. Siksi kirjastonkäyttö on muutakin kuin perinteistä käyttöä. Kirjasto on itsessään tilana monille terapeutin paikka oleskella ja se on avoin, turvallinen paikka olla, jolla on ”korvaamatonta arvoa” sen käyttäjille. (Brewster 2014, 94.) Vain kirjastossa olo voi auttaa ihmistä, joka kokee sen tarpeelliseksi esimerkiksi mielenterveydelleen. Haastattelujen perusteella ei voi tietenkään sanoa, kuinka hyödyllisiä esimerkkikirjastot ovat tässä suhteessa, mutta voi hyvin olla, että monet kirjastonkäyttäjät kokevat tällaista henkistä tyydytystä kirjastossa ollessaan.

Ajanvietto, lehtiä lukien, pelaten, opiskellen, on noussut keskeiseksi kirjastonkäytöksi. Kuten aiemmassa kuvauksessa kirjastonkäytöstä huomaa (kts. s. 55–56), eri asiakasryhmät hyödyntävät kirjastoa eri tavoin. Kirjastojen monipuolistuneet tilat, joihin kuuluu niin musiikkihuoneita kuin pelihuoneita, ovat antaneet mahdollisuuden ajanvieron lisääntymiselle kirjastossa. Näkemykseni on, että kuunnellessaan tilasuunnittelussa asiakkaidensa toiveita, kirjastotilasuunnittelijat lisäsivät kirjastonkäyttöä huomattavasti. Monet henkilöt tulevat kirjastoon viettämään aikaa ja samalla käyttävät kirjastoa. Kirjasto on tarpeellinen, koska ihmiset haluavat käyttää sitä erilaisin tavoin ja viettävät aikaa siellä kirjaston palveluja hyödyntäen, esimerkiksi Tesoman uuden kirjaston yhteisökahvilassa: ”Se on tehty tavallaan semmoseksi niinku, yhteiseksi... paikaksi, niin ne voi tulla olemaan ja katso- maan, mitä tapahtumia on ja... [...] matalan kynnyksen kaupungin palveluita tarjotaan sitten niissä tiloissa, muitakin.” Yhteisöllisyys ja mahdollisuus tehdä asioita kirjastossa ja kirjaston kanssa yhdessä ovat uudenlaisen kirjastonkäytön olennaisia osia.

6.3 Muut tapahtumat kirjastossa

Halusin haastatteluissa kysyä tapahtumista kirjastossa, koska yhä enemmän ajatellaan kirjastossa järjestettyjä tapahtumia osana kirjastonkäyttöä. Erottelin kuitenkin käsitteet eri alalukuihin. Halusin tietää, miten paljon tapahtumia oltiin huomioitu tilasuunnittelussa ja yleisesti uuden kirjastotilan visualisoinnissa verrattuna aiempaan.

Eri kirjastoissa tietenkin järjestettiin jo aiemmin erilaisia tapahtumia eri aikoihin. Tapahtumien määrä liikkui pääkirjasto Metson päivittäisistä tapahtumista Tesoman kirjaston noin kahteen per vuosi. Tesoman uudella kirjastolla on parantamisen varaa tapahtumien saralla ja siihen pyritään:

”Kysyjä: Niin, että siihen on pyrkimys, niinkun lisätä tapahtumia sitte...?”

Vastaaja: Juu, kyllä. Ja siellä on tietysti meillä hieno iso salikin sitten käytössä ... ja näin, että ne on ne ... mahdollisuudet sitten vähän paremmat.”

Kuten olemme jo kirjastonkäytön kohdalla huomanneet, uudet tilat tulevat parantamaan myös tapahtumien järjestämistä. Kirjastonkäyttö (mukaan lukien tapahtumat) onnistuu parhaiten käytölle suunnitellussa tilassa.

Satutunnit ovat useimmiten mainittu kirjaston tapahtuma. Niitä järjestetään kysynnän vuoksi paljon. Lisäksi järjestetään kirjailijavierailuita, tiedonhaunopetusta, erilaisia lukuhetkiä ja kirjavinkkausta. Hyvinvointikirjastot myös pyrkivät järjestämään hyvinvointiin liittyviä tapahtumia:

”[E]hkä keskitytään enemmän, ku tää on hyvinvointikeskus, nii tämmösiin niinku terveyttä ja liikuntaa ja hyvinvointia lisääviin... tapahtumiin, että koska täs on näitä te-, sotepuolen toimijoita, niin meil on ollu... diabetesnäyttelyä ja sokerinäyttelyä ja ... [...] liikuntavälinenäyttelyä ja niinku tän tyypistä. [...] Ja mielenterveyteen liittyviä tapahtumia on ollu [...]”.

Hyvinvoinnin tukeminen on hyvinvointikeskuksen keskeinen tehtävä ja hyvinvointikeskuskirjastot panostavat sitä edistäviin tapahtumiin kirjastotapahtumien lomassa.

Kirjastot eivät pyri rajoittamaan tilojaan millekään tapahtumille, jollei tapahtumilla ole poliittisia, uskonnollisia tai moraalittomia pyrkimyksiä; puolueettomuus on julkisessa tilassa tärkeää. Yksityisiä tapahtumia pystyy kuitenkin pitämään monenlaisia. Tesoman kirjasto toivoo muiden myös käyttävän tilojaan ulkopuolisiin tapahtumiin:

”Vastaaja: [...] voi järjestää tansseja, voi järjestää elokuvaesityksiä, voi olla pienimuotisia luentoja, liikuntaa... ihan mitä vaan, varmaan resurssit ja mielikuvitus on vaa sitte rajana, että

Kysyjä: Nii, että annatte tilat vapaasti käyttöön myös

Vastaaja: Nii

Kysyjä: Muillekin sitte?

Vastaaja: Kyllä, joo.

Kysyjä: Joo.

Vastaaja: Se on nimenomaan se idea.”

Asiakkaiden ja alueen toimijoiden osallistuminen kirjaston toimintaan on siis toivottua ja pyritään kirjastotilassa tapahtuvaan yhteistyöhön heidän kanssaan.

Haastateltavat antoivat monenlaisia syitä tapahtumiensa määrille, joista yleisin syy niiden vähyydelle oli tilojen sopimattomuus tapahtumien järjestämiselle ja yleisölle. Uudet tilat pyrkivät korjaamaan näitä puutteita, jopa Metsossa: *”[T]uli tohon pääaulan viereen... entiseen käsikirjaston tilaan, et siellä on se lava [...] joka on ihan semmonen, jossa voidaan pitää sitte... ja tarvittaessa noissa alakerran luentosaleissa sitte, jos haluttais niinku, erillinen tila... eristetympi tila.”* Remontin jälkeen Metsossa on enemmän vaihtoehtoja tapahtumien pitämiseen ja nyt suunniteltuja tiloja juuri tapahtumille. Siellä on kuitenkin haastateltavan mielestä jo liikaa tapahtumia, niiden vähentämistä jo mietitään:

”Kysyjä: Kuinka usein te järjestätte, niin täällä tapahtumia?

Vastaaja: Päivittäin.

Kysyjä: Niin, että teillä on niin tota, paljon sitte erilaista

Vastaaja: Juu.

Kysyjä: Pientä ja isompaa?

Vastaaja: Juu, täällä on siis, tapahtumiahan on noin, justiin tänä aamuna keskusteltiin kokouksessa, että niitä on liikaa, että

Kysyjä: [nauraa]

Vastaaja: Niitä tarttee ruveta vähentään, että... mutta että siis, kyllähän täällä päivittäin, täällä tapahtuu...jotain, aina ja osa on tietysti... ulkopuolisten järjestämiä, mutta että... iso osa on myöskin ihan meidän omaa toimintaa [...].”

Tapahtumien järjestäminen ei ole siis aivan tasapainossa kirjastojen välillä, mutta se on ymmärrettävää, koska Metso on pääkirjasto ja niin keskeisellä paikalla Tampereen keskustassa. Siellä käydään aktiivisemmin ja jossain määrin oletetaankin, että pääkirjastossa on eniten tapahtumaa. On kuitenkin hyvä tulevaisuudessa myös pyrkiä lisäämään tapahtumia lähikirjastoissa.

Uusissa hyvinvointikeskuskirjastoissa on monitoimitilat, jotka on tarkoitettu tapahtumien järjestämiselle, myös yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Siellä on AV-laitteet ja tilaa tapahtumille, jotka usein ulottuvat myös kirjaston muihin tiloihin: ”[...] [S]iellä on se monitoimisali, mikä on siis muidenkin toimijoiden käytössä, mutta sitä sitte aina varataan, varataan tarvittaessa niin... se on niinku semmonen isompien tapahtumien, sinne tulee AV-laitteisto ja muu sitte sitä isompia tapahtumia varten ja sinne mahtuu sitten enemmän porukkaa [...]”. Pienemmille tapahtumille voi itse kirjastotilassa järjestää paikkoja.

Vanhemmissa kirjastoissa ei oltu suunniteltu mitään tilaa tapahtumille. Tesoman vanhassa kirjastossa tapahtumia pidettiin joko pienessä käsikirjastossa tai lainattiin nuorisokeskuksen isompaa salia suuremmille tapahtumille: ”[T]ämmöset isommat tapahtumat, missä on joku ulkopuolinen esiintyjä, niin me ollaan lainattu tota... nuorisokeskuksen... salia [...] tossa on ollu meillä vanha käsikirjasto, joka ei nyt enää toimi käsikirjastona, niin sitä on kans voinut käyttää että nythän se on esimerkiks ennakkoäänestystilana [...]” Tapahtumille piti siis keksiä tiloja, jotka eivät oikein soveltuneet tapahtumille tai lainata muiden tiloja. Kirjastoarkkitehtuuri ei antanut tapahtumille tarpeeksi tilaa tai sitä ei kuviteltu tarvittavan. Nyt kun tapahtumille on tehty varta vasten tiloja, tästä voi päätellä, että tapahtumat ovat tulleet kirjastoille aiempaa tärkeämmiksi.

Tapahtumien lisääntymistä ja niille tarkoitettujen tilojen rakentamista voi pitää erittäin positiivisena aiemman tutkimuksen näkökulmasta. Kuten jo aiemmin mainitsin (kts. s. 55) Elmborg (2011) ja Milgrom (2002) ennen häntä ovat sitä mieltä, että asiakkaat luovat omat sosiaalisen tilansa kirjastoon, ja jos asiakkaat haluavat itse järjestää tapahtumia ja osallistuvat aktiivisesti kirjaston toimintaan, he samalla muokkaavat kirjastosta omaa tilaansa. Myös Bjarrumin ja Cranfieldin (2004, 47) idea kirjastosta kulttuurikeskuksena toteutuu. Heidän mukaansa uudenlaisen hybridikirjaston yksi tärkeä osa on kirjasto kulttuurikeskuksena, jonka tehtävä on esimerkiksi tapahtumien järjestäminen (kts s. 30). Ajatus on alun perin kotoisin jo 1960-luvulta, mutta se on olennainen osa kirjaston tehtävää

tulevaisuudessakin, varsinkin kun melkein kaikissa haastatteluissa toivottiin monipuolimpia ja useampia tapahtumia uusissa tiloissa. Tarkoitettut tilat tapahtumille kertovat tapahtumien suosiosta.

Tapahtumat voivat toimia esimerkiksi kirjaston toimintaan tutustuttamisena. Metson kirjaston haastattelussa esiin tuli ajatus siitä, että tapahtumat liittyvät aina kirjaston toimintaan ja samalla tutustuttavat asiakkaat siihen: ”*Tapahtuma on niin..., mutta että kyllähän siinä niinkun se ajatus on, että me... sitä kautta tehdään kirjastoja ja kirjastopalveluja ja myöskin asiakkaille tutuks, että [...]että kyllähän ne aina jollain lailla, jonkun mutkan kautta tavallaan kirjastotoimintaan liittyä, että [...] meidän aineistoihin tai kokoelmiin ja muuten, että...*” Tapahtumat voivat siis toimia myös vähän niin kuin esittelytilaisuuksina, jossa on mukavaa toimintaa kirjastossa. Asiakkaat voivat haluta tulla uudelleen hauskan tapahtuman jälkeen kirjastoon, vaikka eivät välttämättä olisi ahkeria kirjastonkäyttäjiä.

Tapahtumat kirjaston avoimissa tiloissa myös saavat uteliaita ihmisiä seuraamaan niitä, varsinkin Lielahden hyvin avoimessa kirjastossa:

”[K]aikkia meidän tiloja pyritään käyttämään. Ei pidetä tota salia mitenkään semmosena erityisen hiljasena, mutta jos muita tiloja on niinkun, vapaana nii, ehkä sillä tavalla pyritään kuitenkin sitten niihin, niihin tiloihin. Mutta se seki toisaalta riippuu, että sitte sille tapahtumalle tulee näkyvyyttä, kun se on tossa aulassa tai heti tossa kirjastosalissa, että, tulee sit sellasta, että ei välttämättä asiakkaat oo tullu nimenomaan siihen tapahtumaan, vaan huomaa sitte siinä ohikulkiessaa, et ”hei mitäs tuolla tapahtuu?”, että mäpä meen kattoon.”

Tapahtumat mainostavat kirjaston toimintaa ja lisäävät sen käyttöä, koska ihmiset kiinnostuvat tavallisuudesta poikkeavista tilanteista. Kirjasto on monipuolinen tapahtumapaikka, koska siellä voi pitää sekä kirjastotapahtumia että yleisiä tapahtumia esimerkiksi julkisten juhlapäivien kunniaksi.

6.4 Asiakkaiden oleskelu kirjastossa

Jaoin kirjastonkäytön, tapahtumat ja oleskelun kirjastoissa eri teemoiksi, koska ne kaikki edustavat vähän erilaisia tapoja käyttää kirjastoa. Kirjastonkäyttö-osuudessa halusin tietää, *miten* kirjastonkäyttö eroaa uudessa ja vanhassa kirjastossa, kun taas tapahtumien kohdalla halusin selvittää niiden paikkaa (fyysisesti ja ajatusmaailmallisesti) kirjastossa.

Oleskelun kohdalla halusin selvittää ylipäättään, olivatko kirjastoammattilaiset havainneet kirjastossa oleskelua erityisesti ja kuinka usein sitä näytettiin harrastavan. Tärkeää oli myös selvittää *mitä* asiakkaat tekivät, kun he tulivat tekemään oleskellessaan kirjastossa. Kirjastonkäyttö ja kirjastossa oleskelu kuitenkin herättävät hieman erilaisia mielikuvia niistä puhuttaessa ja näin vastauksia tuli eri näkökulmista.

Haastateltavien mielestä kirjastoissa oleiltiin aika paljon, vaikka sitä olikin vähän hankala havainnoida:

”Vastaja: [...] mää en oo var-, nyt on vaikee sanoo, sitä ei pysty oikeen mittaamaan, me ei mitata sitä mitenkään että paljonko, meidän asiakkaista lainaa ja paljonko niistä... nyt ei oo vuosiin tehty semmosia kyselytutkimuksia, joskus aikasemmin me tehtiin [...]

Kysyjä: Mutta huomaat kuitenkin, että asiakkaat jäävät tänne viettämään aikaa ja –

Vastaja: Juu! Kyllähän ne tulee

Kysyjä: Kaikki istuinpaikat on täynnä?

Vastaja: Nehän juoksee ensimmäisenä tänne aamulla

Kysyjä: [naurahtaa]

Vastaja: Kun ovi avataan, et saa hyvän paikan

Kysyjä: [naurahtaa] Nii

Vastaja: [ei kuultavissa] Ja todellakin istuu tuolla, että jos vähän kuljet ja kattelet, nii sää huomaat, että täällä on joka paikka, pöydät täys [...].”

Tässä Metson kirjaston esimerkissä kuitenkin käy selväksi, että kirjastossa katsellessa ympärilleen huomaa asiakkaiden käyttävän tiloja oleskeluun kirjastossa usein, osa tietenkin saattaa tehdä työtä, mikä on ehkä enemmän kirjastonkäytön kategoriaa, mutta oleskelijoita näkee myös. Miellän kirjastonkäytön enemmän aktiiviseksi kirjastotilan hyödyntämiseksi ja oleskelun vähän passiivisemmaksi kirjastossa oleiluksi ilman alkuperäistä tarkoitusta. Ne ovat kuitenkin todella lähellä toisiaan käsitteinä, kirjastonkäyttö vaan kattaa sekä oleskelun kirjastossa että muunlaisen toiminnan kirjastossa.

Oleskelu ei toki tarkoita, että ihmiset eivät tekisi mitään oleskellessaan kirjastossa. Ihmiset lukevat, ovat tietokoneella ja juttelevat. He pelaavat, värittävät värityskirjoja ja koaavat palapelejä. Kirjastossa voi siis tehdä paljon asioita, joista nauttii myös kotona. Tällä tavalla kirjasto on myös kolmas paikka Oldenburgin (2001) määritelmän mukaan

(kts s. 5). He kuitenkin päättävät tulla tekemään ja oleskelemaan kirjastoon. Kirjasto toimii samalla kohtaamispaikkana, missä voi sosiaalisessa tilanteessa saada informaatiota kiinnostavista tai tärkeistä asioista. (Counts & Fisher, 2010, 99.) Keskustelun lomassa voi oppia paljon uutta. Lielahden kirjastossa oltiin havainnoitu keskusteluryhmien muodostumista: ”[...] [O]n tiettyjä semmosia... porukoita, jotka vaikka tapaa aika säännöllisesti, vaikka jonkun pöydän ympärillä ja siinä juttelee, et meil oli semmone pari miestä, jotka mun mielestä oli niinkun, aamulla ennen ku kirjasto... nii oli varmaa vuoden pari aina [...]”. Näin kirjaston sosiaalinen ympäristö ja oleskelun mielekkyys lisää mahdollisuuksia spontaaniin ja systemaattiseen tiedon jakamiseen sosiaaliseen kohtaamisen yhteydessä.

Vanhemmissa kirjastoissakin oleskeltiin, mutta oleskelutilojen vähyys vaikeutti oleskelyä:

” Yks merkittävä, ja koneella... istuminen ja nuoremmat saattaa si mennä jutteleenkin johonkin nurkkaan, että se-, täällä se on ehkä ollu vähän hankalaa, sitä tilaa järjestää, että nyt sit uudessa kirjastossa nuorillakin on ihan oma osasto siellä erikseen, missä saa sitte olla vähän niinku omassa rauhassaan enemmän ja kyllähän se on niinku selvää, että... tässä hyvinvointikeskuksessa on se hyvä puoli, että et kun siinä on... monta eri toimijaa niin, niitä, kun meillä on niitä yhteisiä tiloja, mitä kaikki voi varata ja käyttää, niin, niin kyllähän se on paljon monipuolisempaa, et mitä kaikkee me voidaan saada sinne [...]”.

Otin tähän kokonaan tämän pitkän lainauksen Tesoman kirjaston haastattelusta, koska se kertoo, miten paljon omat tilat uudessa kirjastossa tulevat auttamaan oleskelussa ja myös selvittää hyvinvointikeskuskirjastojen hyviä puolia. Kuten aiemmin jo alaluvussa 6.1.1. (kts. s. 48) mainitsin, tilasuunnittelu on tärkeää myös oleskelun puolesta. Jos asiakkaat tuntevat olonsa tervetulleiksi kirjastoon tullessaan, jos he löytävät sieltä paikan, joka on suunniteltu heitä varten, oleskelusta kirjastossa tulee mieluisampaa ja sitä halutaan tehdä mukavassa tilassa enemmän. Oma rauha julkisessakin tilassa on olennaista.

Aiempi tutkimus on myös sitä mieltä, että omat tilat merkitsevät paljon kirjastotilassa. Agosto, Pacheco Bell, Bernier ja Kuhlmann (2015) tutkimuksellaan osoittivat, että nuorisot tarvitsee omaa tilaa kirjastossa, jonka suunnittelussa he parhaassa tapauksessa voisivat olla mukana. Nuoret haluavat oman tilan tukevan esimerkiksi opiskelua, vapaa-ajan viettoa, informaatiotarpeita ja fyysistä mukavuutta. Heille on tärkeää tuntea tietynlaista omistusoikeutta omasta tilastaan kirjastossa ja samalla tuntea olevansa turvallisesta, täy-

sin omassa paikassaan. (Agosto, Pacheco Bell, Bernier & Kuhlmann 2015, 31–32.) Milenniaalit kokevat myös tarpeen omalle tilalle, mutta heidän tapauksessaan tilojen suunnittelu koskee koko kirjastoa. (Sweeney 2005, 173–175; kts. s. 50.)

Siksi otin osastojaon yhdeksi kysymyksekseni haastatteluissa. Haastateltavat olivat kaikki sitä mieltä, että eri asiakasryhmät oli huomioitu kirjaston suunnittelussa. Näin esimerkiksi Tesomalla:

” [...] [K]yllä et siinä on yritetty, yritetty just ottaa eri asiakasryhmiä just, että nuorilla on nyt se oma osasto siellä ja... [...] he ovat kovaäänisiä ja... [nauraa] [...] ja tota... se sitte saattaa... muita asiakkaita häiritä, toisaalta sit siä on siellä on otettu huomioon se hiljaisen tilan... tarvekin, että ne ihmiset, jotka haluaa sitä hiljaisuutta niin, voi vetäytyä siihen hiljaisuuteen. [...] Ja, ja sitten lapsilla, lapsilla on tosiaan ihan oma, aika isokin osasto, mikä on, missä on sitä semmosta, [tavallaan?] leikillisyyttäkin otettu huomioon ja sinne tulee semmosia istuintynyjä ja muuta, että on vähän semmone rennompia [...] meininki [...]. Aikuisten osastollekin tulee niinku paljon nykyistä enemmän niitä semmosta oleskelukalustetta ja semmosta niinku että voi, voi niinkun viettää sitä aikaa enemmän ja lehtien lukusali on tosiaan sitten ihan luku erikseen tietenkin, [...] että, että se nyt tulee sit olemaan tosi erilainen.”

Uudet kirjastosuunnitelmat siis jaottelevat kirjastotilan asiakasryhmille eri osiin (pitäen tietenkin yleisalueet myös) ja tämä sallii kaikkien asiakasryhmien saavan mukavan kokemuksen kirjastossa oleskellessaan, kuten olemme jo saaneet selville aiemmasta tutkimuksesta oman tilan tärkeydestä kirjastossa (kts. s. 18). On siis hyvä, että esimerkkikirjastot ovat pyrkineet esimerkiksi nuorille aivan oman tilan luomiseen. Poikkeuksena tästä on ehkä Lielahden uusi kirjasto, jossa ei olla täysin tyytyväisiä tilasuunnitteluun (kts. s. 48).

Tesoman uusi kirjasto ja Pääkirjasto Metso ovat kiinnittäneet aivan erityistä huomiota nuorten tilaan eritoten heille tarkoitetuilla kirjastotiloillaan. Tesomalla *”siihen tuli se nuorisotila, että nuorilla on vähän oma semmonen... oma, joka on pikkasen siellä niinku syrjässä, oma tila”*. Tämä on innovation space, joka on selvästi erotettu muusta tilasta. Metsossa *”siittä tilasta [entisestä lehtialueesta] tehtiin nuorisotila. Se ei oo ihan... me ei olla siihen nyt vielä tyytyväisiä, että ne vähän sitä vielä varmaan tässä tän vuoden aikana hiotaan, että [...] saadaa viä semmone huokuttelevampi, että nuoriso siinä sitte viihtyy, mutta kyllä siinä nuorisoa näyttää olevan [...]”*. Nuoriin on erityisesti kiinnitetty huomiota kirjastosuunnittelussa, osittain jotta voitaisiin houkutella heitä kirjastoon.

Oleskelun mahdollisuus kirjastossa on tullut olennaiseksi viime vuosina ja kaikki esimerkkikirjastot panostivat siihen. Oleskelulla ja kirjastonkäytöllä (kts. alaluku 6.2.) on samanlaisia vaatimuksia tilan ja sisustuksen suhteen, joten näihin on kiinnitetty huomiota. Kirjasto on paikka, johon kaikki ovat tervetulleita ja tämän tutkimuksen esimerkkikirjastojen suunnittelussa on onnistuttu suunnittelemaan erilaisia kirjastoja, jossa asiakas voi tehdä ja olla.

7 YHTEENVETO

Tässä yhteenvedossa vedän tämän tutkimuksen langat yhteen. Keskustelua-alaluvussa mietitään tutkimuskysymyksiä ja niiden yhteyksiä tutkimustuloksiin. Kuinka hyvin tutkimustulokset ovat pystyneet vastamaan tutkimuskysymyksiin? Alaluvussa Luotettavuus ja eettisyys pohditaan tämän tutkimuksen vakuuttavuutta ja sitä, kuinka paljon voimme luottaa tuloksiin. Viimeiseksi alaluvussa Jatkotutkimuksesta ehdotetaan mahdollisia lisätutkimuksen kohteita.

7.1 Keskustelua

Tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa kirjastotilan ja kirjastonkäytön suhdetta ja sitä, miten ne toimivat vuorovaikutuksessa keskenään, molemmat vaikuttaen toisiinsa. Oletuksena tutkimukselle oli, että kirjastonkäyttö olisi jollakin tavoin muuttunut viime vuosikymmeninä ja tämä muutos heijastuisi kirjastotilaan ja sen suunnitteluun uusissa kirjastoissa. Tutkimus antoi mahdollisuuden myös miettiä, miten voimme ymmärtää kirjastotilan ja sen vaatimukset. Onko yleinen käsitys kirjastotilasta virheellinen tai vanhanaikainen? Onko kirjastotila täysin muuttumassa muotoaan? Tämä tietysti vaati, että tutkittaisiin myös, miten kirjastonkäyttö on muuttunut, jos ollenkaan. Kolmas paikka oli myös tärkeä käsite tutkimukselle, koska siitä on puhuttu lähivuosina paljon kirjaston yhteisessä. Esimerkiksi fraasi ”koko kansan olohuone” on jo yleisessä käytössä. Oli siis hyvä tilaisuus tutkia, missä määrin kolmas paikka oli näkyvillä kirjastossa.

Tutkimustulokset osoittivat, että kirjastotila on muuttuva konsepti kirjastoissa. Se on paikka, missä kirjastotoiminta sen kaikissa muodoissa tapahtuu. Olennaisesti se on fyysinen tila, joka mahdollistaa kirjastonkäytön. Kirjastotila on muuttunut paljon 2010-luvulle saavuttaessa, tavoin joita ei ehkä heti huomaa kuin myös tavoin jotka asiakas huomaa heti. Tilasta on tullut fyysisesti suurempi, valoisampi ja avarampi. Siellä on mukavia huonekaluja, kirjoja keskeisissä asetelmissa, erilaisia tiloja eri tarpeille. On suuri avoin tila, jossa ovat tyypillisesti lainaustiski ja palautus- ja lainausautomaatit. On hiljaisia huoneita, jossa voi työskennellä rauhassa, nuorten tila/nuorisokeskus, lasten osasto, pelihuone ja/tai musiikkihuone ja kahvila kirjaston yhteydessä tai hyvin lähellä sitä. Tällaisena tämän tutkimuksen esimerkkikirjastot ovat ilmentyneet fyysisinä tiloina. Kirjastotila

on muuttunut aiemmista tiloista, mutta sen tavoitteet ovat samoja kuin vanhojen tilojen. Se jatkaa vanhempien kirjastotilojen perintöä, mutta uusin lähtökohdin.

Huomaamattomammin kirjastotila sosiaalisena paikkana on tapaamispaikka, kohtaamispaikka, turvapaikka ja kolmas paikka. Tilana se tukee asiakkaidensa sosiaalisia suhteita ja oppimishalua, toivottaen kaikki tervetulleiksi. Tasa-arvoisuus on kirjaston vahva ideaali ja sitä todennetaan tilasuunnittelulla. Kirjastotila on aina pyrkinyt tasa-arvoiseen, hyväksyvään ilmapiiriin, mutta se on tullut tilassa mahdolliseksi vasta viime vuosina. Asiakkaiden niin fyysiset kuin sosiaaliset tarpeet ovat modernin kirjastotilas suunnittelun keskiössä.

Sosiaalisuus on myös tulosta kirjaston monipuolistuneesta kirjastonkäytöstä. Lainausta, tapahtumat, sosiaalisuus ja oleskelu (pelaten, opiskellen ja lukien) ovat kaikki kirjastonkäyttöä, jota tapahtuu kirjastossa joka päivä. Kirjasto toimii kolmantena paikkana monille, koska se on mahdollisuuksien paikka. Se tarjoaa ja ehdottaa mahdollisia käyttötarkoituksia, mutta asiakas itse voi päättää, mitä hän haluaa tehdä kirjastossa. Koska kolmas paikka mielletään paikaksi kodin ja työn välissä (tai täysin erillisenä molemmista) kirjasto täyttää kolmannet paikan ehdot: siellä voi työskennellä, jos haluaa, mutta ei ole pakko. Siellä voi vaan oleskella, mutta ei ole pakko. Kirjasto on kodin ja työn välimuoto, mutta samalla tarjoaa täysin erilaisen kokemuksen kummastakin. Kolmas paikka toteutuu kirjastossa ja nykyajan kirjasto on yksi kolmannen paikan muodoista.

Tutkimuksen jälkeen voi todeta, että kirjastotila kertoo meille paljon kirjastonkäytöstä ja että kirjastonkäyttö on muokannut kirjastotilaa. Päättökysymys tässä tutkielmassa on *Kuinka kirjaston arkkitehtuuriset muutokset kuvastavat kirjastonkäytön muuttuvaa luonnetta 2010-luvun lopulla?* ja vastaus on: kirjastonkäytön muuttuva luonne näkyy kirjastossa tilan *selvänä muutoksena* vastaamaan asiakkaiden tarpeita. Kirjastotila ja sen suunnittelu on muuttunut kolmannessa kymmenessä vuodessa paljon ja suuri syy tähän muutokseen on asiakkaiden kirjastonkäytön muutos. Puhuin tässä vain muutoksesta kolmessa kymmenessä vuodessa, koska muutos on selvästi havaittavissa esimerkkikirjastojen aiemmissa versioissa. Moderni kirjastosuunnittelu ottaa huomioon asiakkaiden tarpeen tilaan ja oleskelupaikkoihin, elektroniikkaan kuin myös omiin paikkoihin avarassa kirjastossa. Miksi tila itsessään muuttuisi niin paljon (ei vain taloteknisesti), jos ei koettaisi tarvetta tehdä tilaa käytännölliseksi modernille kirjastokäytölle?

Vanhat kirjastorakennukset siis myös kertovat meille kirjaston muutoksen tarinaa. Tutkimus oli vertailu samojen kirjastojen vanhojen ja uusien muotojen välillä ja samalla saatiin konkreettista informaatiota tilan muutoksen tarpeellisuudesta ja sen suuresta muutoksesta uuden kirjaston suunnitteluprosessin aikana. Monet vanhemmat kirjastot olivat pieniä, ei edes välttämättä kirjaston näkökulmasta täysin toimivia, nykyään vanhoja ja jossain määrin huonokuntoisia rakennuksia. Tutkimukselle oli erittäin hyödyllistä kuulla kirjastotilojen ja -käytön eroista itse haastateltavilta, koska kuvaukset vanhoista kirjastoista auttoivat vastamaan tutkielman päätutkimuskysymykseen. Vanhat kirjastorakennukset antoivat siis tarvittua tietoa aiemmista kirjastotiloista, jotta voidaan todistaa kirjastokäytön muutoksen johtaneen myös arkkitehtuuriin muutoksiin vuosien saatossa.

Tila ja sen käyttö toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Tämä tarkoittaa, että koska kirjastotila on muuttunut kirjastonkäytön seurauksena, myös kirjastonkäyttö voi muuttua tilan kautta. Nyt siis uusissa kirjastotiloissa voi myös syntyä uusia tapoja hyödyntää tilaa, jotka eivät olleet aiemmin mahdollisia. Tutkielman ja empiirisen tutkimuksen avulla voi todeta, että kirjastotila vaikuttaa ja on vaikuttanut kirjastonkäytöstä. Siksi on myös tärkeää miettiä, miten kirjastotiloja suunnitellaan. Suunnittelu vaikuttaa tulevaan kirjastonkäyttöön yhtä paljon kuin käyttö on aiemmin vaikuttanut tilaan.

7.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus koostui viidestä haastattelusta, mikä ei ole kovin suuri tutkimusryhmä. Tuloksia ei voi siis suoralta kädeltä yleistää koskemaan kaikkia yleisiä kirjastoja. Kuitenkin haastateltavat edustavat kolmea eri kirjastoa ja tarkoitus ei ollut niinkään saada suuren ihmisryhmän mielipiteitä kirjaston muutoksesta, vaan saada esimerkkikirjastojen henkilökunnan edustajien mielipiteitä omista kirjastoistaan. Näkökulma oli niin sanotusti sisäلتäpäin. Tutkielman tarkoitus oli tutkia kirjaston muutosta, mutta jossain määrin vain esimerkkikirjastojen kautta. Olisi kuitenkin hienoa, jos jotkin tämän tutkielman tulokset olisivat yleistettävissä muihinkin kirjastoihin Suomessa ja maailmalla.

Yksi ongelma luotettavuudessa voi kuitenkin olla se, että yhtä haastateltavaa haastateltiin kahdesta kirjastosta, joten tämä ehkä vaikutti toisessa haastattelussa hänen vastauksiinsa. Hän pystyi ehkä vertaamaan vastauksiaan jälkimmäisessä haastattelussa ensimmäiseen haastatteluun, mikä mahdollisesti vaikutti hänen mielikuvaansa jälkimmäisestä kirjas-

tosta. On tietysti mahdollista, että hän myös pystyi ajattelemaan jälkimmäisen haastattelun kirjastoa syvällisemmin jo kerran keskusteltuaan ensimmäisestä kirjastosta. Mielenkiintoista tutkimustuloksissa on myös se, että jotkut haasteltavat olivat esimiesasemissa tai enemmän mukana päätöksenteossa ja toiset taas eivät. Johtoasemissa olevien mielipiteet kirjastosta voivat olla positiivisempia ja tämä saattoi vaikuttaa yleisiin tuloksiin.

Tutkimusta pyrittiin tekemään eettisesti koko tutkimusprosessin aikana. Litteroidessa kaikki tunnistetiedot poistettiin haastatteluista ja pyrittiin vain erottelemaan kirjastot toisistaan, ei henkilöitä erikseen. Tutkimusmateriaalia ei nähnyt kukaan muu ja se tuhoataan tutkielman valmistuttua.

7.3 Jatkotutkimuksesta

Tässä tutkimuksessa tutkittiin kirjastotilaa ja kirjastonkäyttöä kirjastoammattilaisten näkökulmasta, eli tarkoituksena oli selvittää kirjaston sisäisiä ideoita kirjaston muutoksesta. Kirjastotilan ja kirjastonkäytön muutosta voi tietenkin tutkia monesta eri näkökulmasta, jotka voisivat tuoda tälle tutkielmalle täydentävää vaikutusta. Koska tämän tutkielman näkökulma on varsin kapea, se jättää monia mahdollisuuksia laajentaa näkökulmaa tai tutkimusnäkemystä. Mielestäni kumpakaan tutkimuksen osapuolta, kirjastotilaa tai kirjastonkäyttöä ja niiden muutosta, ei ole tutkittu lähiaikoina ja pyritty miettimään niiden kehityskulkua suhteessa toisiinsa. Nyt kun rakennetaan paljon uusia kirjastoja, olisi oikea aika perehtyä kirjastotilan ja sen käytön yhteyksiin ja vaikutuksiin monipuolisista perspektiiveistä. Olen itse pyrkinyt tähän omassa vaatimattomassa tutkimusasetelmassani.

Tutkimusnäkökulmia aiheeseen olisi siis monia. Ensiksi mieleen tulee varmaan kirjaston muutoksen tutkiminen asiakaslähtöisesti. Miten tämän tutkimuksen tulokset sopisivat asiakastutkimuksen tuloksiin? Minkälainen on kirjaston muutoksen kokonaiskuva? Asiakashaastatteluissa tai -kyselyissä aihetta voisi lähestyä samaan tapaan käytännönläheisesti: ovatko asiakkaat huomanneet kirjastonkäytössä ja -tilassa eroja viime vuosina ja mitä mieltä he ovat näistä muutoksista? Monet ovat tutkineet asiakastyytyvää kirjastoissa, joten uusi mielenkiintoinen näkökulma tähän tutkimukseen voisi olla juuri kirjaston muutos.

Pitkäaikaistutkimus muutosten vaikutuksista olisi myös todella kannattavaa. Jos kirjasto on juuri valmistunut, odotukset verrattuna oikeaan käyttöön kertoisi meille paljon kirjastosuunnittelun onnistumisesta. Jos kirjastoa aletaan käyttää aktiivisesti ja muutokset otetaan mieluisasti vastaan, voi sanoa tilan suunnittelun toimineen. Tämä tutkielma kohdistui osittain odotuksiin uusien kirjastojen käytöstä (Tesoma) ja vähän vanhempien uusien kirjastojen todelliseen käyttöön (Lielähti ja Metso). Tuloksia täydentäisi saman kirjaston tutkiminen ennen sen avausta ja jonkin aikaa sen jälkeen. Voisi myös konkreettisesti puhua tilan eroista verrattuna vanhempaan tilaan. Pitkäaikaistutkimuksella olisi kolme toimintoa: odotukset tilasta ja käytöstä, oikea käyttö tilassa ja erot vanhempaan tilaan ja käyttöön.

Kvantitatiivinen tutkimus voi antaa tilastollisia tuloksia kirjastokäytön muutoksesta. Kävijäluvut, lainausmäärät, tapahtumien määrän muutos vanhasta uuteen kirjastoon siirtyessä voisivat kaikki kertoa kirjaston muutoksesta. Myös vertailemalla eri kirjastojen lukuja onnistuisi kenties selvittää, kuinka paljon uudemmat kirjastot ovat lisänneet kävijämääriään ja lainausta, jos ollenkaan. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla voisi myös pohdita, kuinka paljon nämä luvut kertovat meille kirjaston muutoksesta, minkälainen kausaalisuuhde niiden välillä on.

Tietysti myös Pihlajan ehdottama instituutiotason tutkimusmahdollisuus on tärkeä (kts. s. 22). Tutkimuksia, jotka tutkivat ”yhteisöllisyyttä, instituutionaalisia rakenteita ja sosio-kulttuurisuutta” (Pihlaja 2004, 65) on vieläkin liian vähän. Kirjastonkäytöntutkimus kaipaa makrotason tutkimusta pienimuotoisten haastattelu- ja kyselytutkimusten lisäksi. Kaikki tutkimuksen tasot rakentavat kirjastonkäytön kuvaa monipuolisesti yhteiskunnan tasolta yksittäisiin näkökulmiin asti.

Kirjastotilan ja -käytön tutkimuksessa on siis vielä useita näkökulmia, jotka kaipaavat lisätutkimusta. Aloitin tämän tutkimuksen, koska kirjastotilan ja kirjastonkäytön suhde on kiinnostava ja monipuolinen, mutta myös siksi että tätä suhdetta ei ole viime aikoina tutkittu paljoa, varsinkaan uusien kirjastojen näkökulmasta. Toivottavasti muut tutkijat myös innostuvat tilan ja käytön yhteydestä ja kokevat sen enemmän tarkastelun arvoiseksi tulevaisuudessa. Tilan ja käytön vuorovaikutus on erittäin tärkeä niin asiakkaan kuin kirjastoammattilaisenkin näkökulmasta. Niiden välinen suhde on keskeinen koko kirjaston toiminnallisuudelle ja näin se määrittää kirjaston tulevaisuuden.

LÄHTEET

Aabø, S., & Audunson, R. 2012. Use of library space and the library as place. *Library and Information Science Research*, 34 (2), 138–149.

Aaltonen, H. 2009. Kirjavarastosta olohuoneeksi: Yleisten kirjastojen tilojen historiaa. Teoksessa Ilkka Mäkinen (toim.), *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ Kustannus, 467–612.

Aaltonen, H. 2012. The finnish library space – from stacks to living room: A history of the development of public library spaces in Finland. Helsinki: Avain.

Agosto, D. E., Bell, J. P., Bernier, A., & Kuhlmann, M. 2015. “This is our library, and it’s a pretty cool place”: A user-centered study of public library YA spaces. *Public Library Quarterly*, 34 (1), 23–43.

Bisbrouck, M. (toim). 2001. Library buildings in a changing environment. Proceedings of the eleventh seminar of the IFLA section on library buildings and equipment, Shanghai, China, 14-18 August 1999. München: K.G. Saur.

Bisbrouck, M. 2004. Introduction to the thirteenth seminar. In M. Bisbrouck, J. Desjardins, C. Ménil, F. Poncé & F. Rouyer-Gayette (Ed.) *IFLA publications 109. Libraries as places. Buildings for the 21st century. Proceedings of the thirteenth seminar of IFLA’s library buildings and equipment section together with IFLA’s public libraries section*. Paris, France 28 July – 1 August 2003. München: K.G. Saur, 5–6.

Bisbrouck, M., Desjardins, J., Ménil, C., Poncé, F., & Rouyer-Gayette, F. (toim.) 2004. *IFLA Publications 109. Libraries as places. Buildings for the 21st century. Proceedings of the thirteenth seminar of IFLA's library buildings and equipment section together with IFLA's public libraries section*. Paris, France 28 July - 1 august 2003. München: K.G. Saur.

Black, A., & Dahlkild, N. 2011. Introduction - library design - from past to present. *Library Trends*, 60 (1), 1–10.

Brewster, L. 2014. The public library as therapeutic landscape: A qualitative case study. *Health and Place* 26, 94–99.

Counts, S., & Fisher, K. E. 2010. Mobile social networking as information ground: A case study. *Library & Information Science Research* 32 (2), 98–115.

Cranfield, A., & Bjarrum, C. 2004. The future is now – library re-engineering in the 21st century. In M. Bisbrouck, J. Desjardins, C. Ménéil, F. Poncé & F. Rouyer-Gayette (Ed.) IFLA publications 109. Libraries as places. Buildings for the 21st century. Proceedings of the thirteenth seminar of IFLA's library buildings and equipment section together with IFLA's public libraries section. Paris, France 28 July – 1 August 2003. München: K.G. Saur, 39–64.

Dewe, M. (toim.). 1989. IFLA Publications 48. Library buildings: Preparations for planning. Proceedings of the seminar held in Aberystwyth, August 10-14, 1987. New York: K.G. Saur.

Dowlin, K. 2004. The library as place: Challenges in the digital age. In M. Bisbrouck, J. Desjardins, C. Ménéil, F. Poncé & F. Rouyer-Gayette (Ed.) IFLA publications 109. Libraries as places. Buildings for the 21st century. Proceedings of the thirteenth seminar of IFLA's library buildings and equipment section together with IFLA's public libraries section. Paris, France 28 July – 1 August 2003. München: K.G. Saur, 11–38.

Elmborg, J. K. 2011. Libraries as the spaces between us: recognizing and valuing the third space. *Reference & User Services Quarterly*, 50 (4), 338–350.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerus, 133–157.

Eskola, J., Lähti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–51.

Fisher, K., & Naumer, C. 2006. Information grounds: Theoretical basis and empirical findings on information flow in social settings. Teoksessa A. Spink & C. Cole (toim.) New directions in human information behaviour. Alankomaat: Springer, 93–111.

Hapel, R. 2009. Reconstruction of the library. Teoksessa H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (toim.) Library space. inspiration for buildings and design. Kööpenhamina: The Danish Library Association, 27–30.

Helinsky, Z. 2012. Pieni mutta tärkeä kirja kirjastojen markkinoinnista. Helsinki: Avain.

Hirsjärvi S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Houston, A. M. 2015. Revisiting library as place. Balancing space planning priorities by focusing on core purpose. Reference & User Services Quarterly, 55 (2), 84–86.

Hovi, I. 1984. Yleiset kirjastot 1969–1981. Kehityslinjoja ja vaikutusyhteyksiä. Helsinki: Kirjastopalvelu OY.

Kanerva, A. 2018. Miltä Oodi näyttää? Helsingin Sanomat 30.11.2018. <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005917269.html>> (käytetty 4.12.2018).

Karhunen, E. 2014. Tietoa ja elämyksiä etsimässä – miten kirjastotila tukee aineiston löytämistä. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Karjalainen, A. 2016. Omatoimikirjastojen asiakkaiden kirjastonkäyttö ja asiakastytyväisyys. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kirjastoista tullut koko kansan olohuoneita. Yle Uutiset 9.12.2008. <<https://yle.fi/uutiset/3-6126407>> (käytetty 4.12.2018).

Koolhaas, R. 2009. The new library. Teoksessa H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (toim.) Library space. Inspiration for buildings and design. Kööpenhamina: The Danish Library Association, 12–13.

Lang, B. 2001. Library buildings for the new millennium. In M. Bisbrouck (Ed.) IFLA publications 94. Library buildings in a changing environment. Proceedings of the eleventh seminar of the IFLA section on library buildings and equipment. Shanghai, China 14–18 August 1999. München: K.G. Saur, 11–24.

Lauridsen, J. 2009. The library in urban space. Teoksessa H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (toim.) Library space. Inspiration for buildings and design. Kööpenhamina: The Danish Library Association, 23–26.

Ma, Y. 2001. The development of library buildings in Shanghai. In M. Bisbrouck (Ed.) IFLA publications 94. Library buildings in a changing environment. Proceedings of the eleventh seminar of the IFLA section on library buildings and equipment. Shanghai, China 14–18 August 1999. München: K.G. Saur, 31–38.

Milgrom, R. 2002. Realizing differential space? Design processes and everyday life in the architecture of Lucien Kroll. *Capitalism, Nature, Socialism*, 13 (2), 75–95.

Niegaard, H. 2009. Digital drive and room for contemplation. Library transformation – international tendencies. Teoksessa H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (toim.), *Library space. Inspiration for buildings and design*. Kööpenhamina: The Danish Library Association, 14–22.

Niegaard, H. 2009. ‘Something is changing in the state of Denmark’. Six aspects of current Danish library development. Teoksessa H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (toim.) *Library space. Inspiration for buildings and design*. Kööpenhamina: The Danish Library Association, 7–10.

Niegaard, H., Lauridsen, J., & Schulz, K. (toim.). 2009. *Library space. Inspiration for buildings and design*. Kööpenhamina: Danish Library Association.

Nyberg, R. 2009. Greenwell Matongon alueen nuorten tiedonhankinta ja kohtaamispaikat tiedonhankinnassa. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Oldenburg, R. 2001. Celebrating the third place. Inspiring stories about the "great good places" at the heart of our communities. New York: Marlowe & Company.

Orr, J. M. 1972. *Designing library buildings for activity*. Lontoo: André Deutsch Limited.

Pihlaja, J. 2004. *Kirjastonkäyttö*. Lahti: SOCEDA.

Ratcliffe, F. W. 1989. Preparing for the planning and design of a library building. In M. Dewe (Ed.) IFLA publications 48. *Library buildings. Preparations for planning*. Proceedings of the seminar held in Aberystwyth, August 10–14, 1987. New York: K.G. Saur, 13–28.

Reijonen, M. 1995. Tilan kolmet kasvot. Tutkimus kirjastotilasta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu OY.

Ryytty, M. 2017. Kirjastopalveluiden kehittäminen asiakaspalautteen avulla. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Savolainen, R. 2009. Small world and information grounds as contexts of information seeking and sharing. *Library & Information Science Research* 31, 38–45.

Scherer, J. A. 2004. Designing the sustainable library: An ethical imperative. In M. Bisbrouck, J. Desjardins, C. Ménil, F. Poncé & F. Rouyer-Gayette (Ed.) *IFLA publications 109. Libraries as places. Buildings for the 21st century. Proceedings of the thirteenth seminar of IFLA's library buildings and equipment section together with IFLA's public libraries section*. Paris, France 28 July – 1 August 2003. München: K.G. Saur, 161–182.

Stubley, N. 1989. Equipment and furniture to meet the requirements of the new technology. In M. Dewe (Ed.) *IFLA publications 48. Library buildings. Preparations for planning. Proceedings of the seminar held in Aberystwyth, August 10–14, 1987*. New York: K.G. Saur, 102–116.

Suomalainen harvinaisuus kokoaa kaikki yhteen – kirjasto on koko kansan olohuone. 2015. Karjalainen 23.1.2015. <<https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/65891>> (käytetty 4.12.2018).

Sweeney, R. T. 2005. Reinventing library buildings and services for the millennial generation. *Library Administration and Management* 19 (4), 165–175.

Usherwood, B. 2007. *Equity and excellence in the public library. Why ignorance is not our heritage*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.

Vakkari, P. 1981. Yleisten kirjastojen käytön tutkimisesta. Metodologista tarkastelua. Teoksessa K. Järvelin, & P. Vakkari. *Tiedontarpeiden ja kirjastonkäytön tutkimisesta. Kaksi tutkielmaa*. Helsinki: Kirjastopalvelu OY, 69–122.

Vakkari, P. 1983a. Kirjaston tarjonta lainaamisen virikkeenä. Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen tutkimuksia 16. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vakkari, P. 1983b. Kirjojen lukeminen ja yleiset kirjastot. Tutkimus yleisten kirjastojen käytöstä kirjakanavana. Helsinki: Kirjastopalvelu OY.

Weise, F. 2004. Being there: The library as place. *Journal of the Medical Library Association* 92 (1), 6–13.

LIITE 1: Haastattelurunko

Teemahaastattelun teemat

- Kirjastotilan muutos
 - o Aiempi kirjastotila
 - o Inspiraatiot uudelle rakennukselle/remontille, oliko kirjaston henkilökunta aktiivisesti mukana suunnittelussa
 - o Tietyt rakennukset inspiraationa
 - o Erot vanhan ja uuden tilan kanssa

- Perustelu kirjastotilan muutokselle
 - o Miksi
 - o Oletetut edut verrattuna vanhaan

- Kirjastonkäyttö
 - o Kirjastonkäyttö vanhassa rakennuksessa
 - o Kirjastonkäyttö uudessa rakennuksessa
 - o Erot käytön välillä
 - o Uuden tilan tuomat lisäkäyttömahdollisuudet

- Muut tapahtumat (uudessa tai vanhassa) kirjastossa
 - o Miten usein
 - o Onko kriteerejä, minkälaisia
 - o Tila niille kirjastossa, onko tilat tarkoituksella suunniteltu tapahtumille

- Asiakkaiden oleskelu (uudessa tai vanhassa) kirjastossa
 - o mitä tekevät
 - o kuinka yleistä
 - o otettiin kirjaston suunnittelussa eri asiakasryhmät huomioon